

Tasi István

Kereszténység és Krisna-hit
Párhuzamok és eltérések

Lál Kiadó

Felelős kiadó:
Kozák Mihály (Manoráma dász)

Nyelvi lektor:
Balázs P. Róbert

Borító- és könyvterv:
Magyar Zsuzsa

A rajzokat készítették:
Czapáry Katalin
Magyar Zsuzsa
Tasi Zsuzsa (Syámá dévi dászi)

Technikai munkatárs:
Jakab Sándor (Szundara-rúpa dász)

ISBN 963 212 795 1

© Lál Kiadó, 2003
Somogyvámos, Fő u. 38.
Tel.: (85) 340-130

www.lal.hu
www.krisna.hu

Kereszténység és Krisna-hit
Párhuzamok és eltérések

Tasi István

Tartalom

Előszó	7
---------------	---

1. A vaisnavizmus története	11
------------------------------------	----

A legősibb könyvek	12
--------------------	----

Tárgyi és írásos emlékek	13
--------------------------	----

Bengál és az odaadás tüze	14
---------------------------	----

Srí Csaitanja követői	15
-----------------------	----

Krisna tisztelete Indián kívül	16
--------------------------------	----

2. Az élőlényekről	19
---------------------------	----

„...a maga képére teremté az embert”	19
--------------------------------------	----

„...az Én örökkévaló, parányi részeim”	22
--	----

Összegzés	26
-----------	----

3. Istenről	29
--------------------	----

„...a ki hozzáférhetetlen világosságban lakozik”	29
--	----

Krisna, a személyes Isten	33
---------------------------	----

Mindkét világ ura	37
-------------------	----

Hasonlóságok és különbségek	39
-----------------------------	----

4. Az anyagi világ	43
---------------------------	----

A szenvedés birodalma	45
-----------------------	----

Világnézetek	48
--------------	----

5. A szabadulás útja _____ 51

Kiutak _____ 57

6. Vallásgyakorlat _____ 61

A védikus társadalom rétegei _____ 66

7. Mérlegen a vallások _____ 69

Vallások egymásról _____ 69

Az osztályozás szempontjai _____ 73

A tanítások forrása _____ 74

Töretlen-e a láncolat? _____ 75

A tudás mélysége _____ 78

Milyen kötőerő hatása alatt áll? _____ 79

A tettek, a tudás és a szeretet _____ 86

Milyen a gyakorlata? _____ 90

Elmélet és gyakorlat a vaisnava tradícióban _____ 91

A vallás univerzális elvei _____ 93

A víz, a bor és a prédikálás _____ 95

A tisztaság az erő _____ 96

Befektetés és örök haszon _____ 97

Mi a vallás célja? _____ 100

8. Ki szereti Istent? _____ 105

Felhasznált irodalom _____ 111

*„Egy vallás van. Ami örökkévaló. Egy Isten van,
Aki örökkévaló. Az arany mindig arany.
Az arany több millió évvel ezelőtt is megvolt már,
és ma is ugyanolyan. Nem mondhatjuk azt:
»Ez hindu arany. Ez muzulmán arany.
Ez keresztény arany.«
Az arany az arany. Hasonlóképpen, Isten egy.
Nem mondhatjuk azt: »Ez a hindu Isten.
Ez a muzulmán Isten. Ez a keresztény Isten.«
Isten egy és örökkévaló. Ezért a vallás is
egy és örökkévaló.”*

A. C. Bhaktivedanta Swami Prabhupáda
(1896—1977)

Előszó

A rendszerváltás után Magyarországon számos új keresztény felekezet és nem keresztény vallás jelent meg. Az ilyen mérvű változásokra felkészületlen közvélemény és a nálunk hagyományosnak számító vallások képviselői részéről ez sok esetben elhamarkodott és megalapozatlan általánosításokhoz vagy bírálatokhoz vezetett. Olykor nagyon is eltérő vallások és mozgalmak „keleti vallások” vagy „New Age” elnevezés alatt mosódtak össze.

Társadalmunkban a vallási műveltség – érthető, bár sajnálatos módon – még a hazánkban honos nagyobb egyházak tanításait illetően is meglehetősen hiányos, az újabban láthatóvá vált vallások pedig még inkább ismeretlenek és rejtélyesek a nagyközönség számára. Az 1990-es évek elején újonnan kialakult (és azóta is bővülő) vallási paletta rendkívül sokszínű: a bejegyzett vallási közösségek, egyházak száma a százharmincat is meghaladja, ám ezek vallástörténeti szempontból eltérő múlttal, vallási könyvekkel és hitelességgel rendelkeznek. A hagyományos egyházakon kívül meg kell tudnunk különböztetni közöttük például a keresztény egyházakból kivált és önállósodott csoportokat, a városi modernista ideológiák képviselőit, a különböző ezoterikus tanokat valló közösségeket, illetve a más világvallások (buddhizmus, iszlám, hinduizmus) európai misszióit.

E könyv elsősorban az utóbbi csoportba tartozó, a történetileg a hinduizmus részét képező vaisnava (Krisna-hívő) hagyományt igyekszik összefogottan bemutatni, valamint összehasonlítani a kereszténységgel. A vallástörténeti és vallásfilozófiai irodalom *vaisnavizmus* néven tartja számon mindazokat az eredendően Indiából ismert vallásokat, amelyek a Legfelsőbb Személyként Visnut, illetve Krisnát fogadják el. E vallást legszembeötlőbb módon a Krisna-tudat Nemzetközi Szervezete

(International Society for Krishna Consciousness, ISKCON) képviseli szerte a világon. A Krisna-hívők hazai szervezete (a Magyarországi Krisna-tudatú Hívők Közössége) 1989-ben vált bejegyzett egyházzá, és egzotikumával, valamint külsőségeivel hamar feltűnést keltett. A nagyközönség figyelmét magára vonó közösség számára elengedhetatlenné vált, hogy vallásuk eredetét és főbb gondolatait közérthető formában tolmácsolják a kíváncsi, olykor gyanakvó hazai környezet felé. Ezt a célt szolgálta az 1993. január 22-i konferencia, ahol Dr. Larry D. Shinn, az amerikai Bucknell Egyetem rektorhelyettese, a természettudományi és művészeti karok dékánja és a vallástudományok professzora; Sri O. P. Sharma, az Angliai Hindu Templomok Nemzeti tanácsának főtitkára; H. H. Maha Visnu Goswami, ismert indiai szerzetes; valamint H. H. Sivarama Swami, a magyarországi Krisna-hívők lelki vezetője adott elő. E konferencia kísérőanyagaként jelent meg először a kereszténységet és a Krisna-tudatot összehasonlító jelen könyvecske, amely azóta csak kisebb változtatásokon esett keresztül.

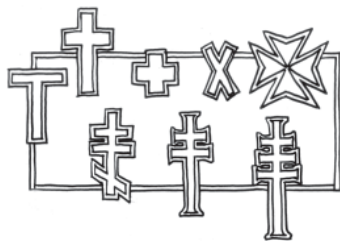

Srila Sivarama Swami és Dr. Larry D. Shinn az 1993-as konferencián

A könyvben a Krisna-hit történetének ismertetése után a vaisnava tanításokat, illetve a hívek életmódjának jellegzetességeit vetem össze a közismertebb keresztény hittételekkel és szokásokkal. Egy-egy témakörön belül először a keresztény, majd (kevésbé ismert volta miatt) kicsit bővebben a vaisnava álláspontokról esik szó. A fejezetek végén összegzem a két véleményt, kihangsúlyozva a hasonló és eltérő gondolatokat. Az utolsó fe-

jezetek a Krisna-hit hazai gyakorlatát, majd a vaisnava teológia más vallásokról való véleményét mutatják be.

A keresztény nézetek ismertetésénél főként a Bibliára, egyes hitvallási iratokra, valamint mértékadó teológusok műveire támaszkodtam. Sok kérdésben nehéz egységes keresztény állásfoglalásról beszélni, mert az egyes felekezetek tanításai között eltérések mutatkoznak. Ezért a keresztény vallások olyan alapvető tételeit hasonlítottam össze, ahol még nem jelentősek az egyes irányzatok közötti különbségek. Az esetleg felmerülő eltérésekre a megfelelő helyeken utalok. Ugyanebből az okból jelentett problémát a felhasznált Biblia-fordítás kiválasztása. Végül azért esett a választás a Károli Gáspár-féle fordításra, mert régisége és elterjedtsége folytán talán ez él a leginkább a köztudatban.

Remélhetőleg egyik vallás követői sem veszik rossz néven, hogy a Bibliát és a védikus írásokat egyaránt szentírásokként említem, hiszen híveik egyikre is, másira is így tekintenek. A könyvben leggyakrabban idézett védikus szentírások rövidítései: Bg. – *Bhagavad-gítá*; Bhág. – *Srímad-Bhágavatam*; Bs. – *Brahma-szamhitá*. Az ezekből az írásokból vett idézeteket – csakúgy, mint a bibliai verseket – nem láttam el jegyzetszámokkal, hanem előfordulásuk után rögtön jeleztem az idézet pontos helyét. A szanszkrit szavak, idézetek átírásánál az elfogadott akadémiai, kiejtés szerinti átírási módot követtem.

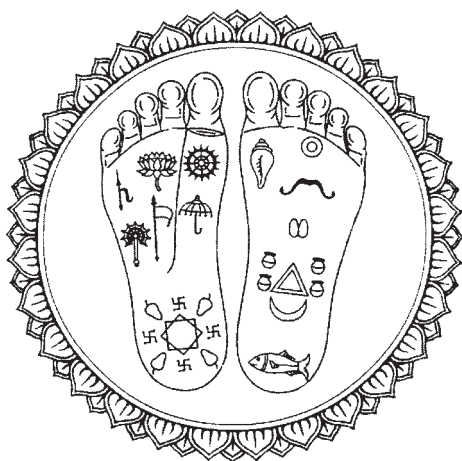
Keresztény részről köszönettel tartozom Tomka Miklós vallásszociológusnak és Jeszenszky Ferenc barátomnak, akik értékes tanácsokkal segítették munkámat. Hálásan köszönöm lelki tanítómesterem, H. H. Sivarama Swami bátorítását és felvilágosítását is a vaisnava filozófia részleteit illetően.

Biztos vagyok benne, hogy a vaisnava kultúra alapjainak

megismerése és a keresztény vallással való összevetése elősegíti, hogy – a különbségeket is megismerve és tudomásul véve — felismerjük e két vallás közös, egyetemes értékeit. Remélem továbbá, hogy a két vallás összehasonlítása nem csupán az ismeretterjesztés szempontjából jár haszonnal, hanem elősegíti e két vallás híveinek és tanítóinak egymás iránti kölcsönös megbecsülését és párbeszédét is.

Budapest, 2003. október 25.

Tasi István
Ísvara Krisna dász

1.

A vaisnavizmus története

A Krisna-hit nem újkeletű vallás, hanem a föld egyik legősibb lelki tradíciója. A hinduizmus gyökerei oly régre nyúlnak vissza, hogy nehéz pontosan meghatározni e vallásrendszer kezdetének időpontját. Annyi bizonyos, hogy a mai hindu kultúra alapvető jegyeit már a több ezer éves Indus-völgyi civilizációban is fellelhetjük (a legrégebb feltárt leletek i.e. 3–4000-ből származnak). Szentként tisztelt könyvei a védikus írások – a hagyomány szerint a bennük foglalt tanítások időtlen, isteni törvények, melyeket körülbelül ötezer éve jegyezték le.

A ma összefoglalóan „hinduizmus”-nak nevezett vallások közül legjelentősebb a vaisnavizmus (Visnu, illetve Krisna tisztelete), a saivizmus (Siva tisztelete), illetve a saktizmus (az isteni energia tisztelete). Nyugaton a Krisna-hit, a vaisnava vallás vált legismertebbé, így az alábbiakban ennek múltjáról és jellegéről beszélünk részletesebben. A vaisnavák létszámát jelenleg közel félmilliárdra becsülik, legnagyobb részük természetesen Indiában él. A védikus szentírások minden típusában (Védák, upanisadok, puránák, eposzok) találunk Visnura, illetve Krisnára vonatkozó utalásokat és leírásokat. Mindkét név egyaránt Istent jelöli, teológiai szempontból ezért egyenlőségjel tehető közéjük. Visnu és Krisna híveit vaisnaváknak nevezik. Többféle vaisnava irányzat létezik, amelyek Krisna és Visnu különböző megjelenési formáit tisztelik. Mivel e könyvben csak a Krisna-hitről esik szó, a *vaisnava* elnevezést egyenértékűként használok a *Krisna-hívő* kifejezéssel. A *Krisna-tudat* (Krishna-consciousness) fogalmat pedig az 1960-as évek végén A. C. Bhaktivedanta Swami Prabhupáda vezette be a vaisnava vallás

modern meghatározásaként, arra utalva, hogy egy Krisna-hívő tudatát, elméjét Isten tölti meg. Így a *Krisna-tudat* kifejezést is a köznapibb *Krisna-hit* vagy a tudományosabb *vaisnavizmus* kifejezések szinonimájának tekinthetjük.

A továbbiakban megkísérlem nagy vonalakban ismertetni e több ezer éves tradíció írásos alapjait és történetét.

A legősibb könyvek

Elsőként vizsgáljuk meg, milyen tradicionális szentírásokra támaszkodik a Krisna-tudat tanítása. Ezeket a szent könyveket védikus írások néven ismerik. Ez az elnevezés – hasonlóan a Biblia elnevezéshez – összefoglaló név, jelentése: „a tudás könyvei”. Az alábbi fő részekre oszthatók fel: a négy Véda (*Rig, Száma, Jadzsar, Atharva*), a 108 upanisad, a 18 purána, a *Védánta-szútra*, a *Mahábhárata* és a *Rámájana*. Ezek közül a legelső helyen a puránák közé tartozó *Srímád-Bhágavatamot* (*Bhágavata-puránát*) említhetjük, amely mintegy tizennyolcezer verset tartalmaz, s tizenkét éneken át foglalkozik az odaadó szolgálat (a Krisna-tudat) tudományával. „A védikus tudás érett gyümölcsként” tartják számon. Másodsorban a *Bhagavad-gítá* című alkotás emelhető ki, amely a *Mahábhárata* eposz része, s hétszáz verset tartalmaz. A vaisnava filozófia (és általában a hinduizmus) alapvető tanítételeiről, többek között a lélek fogalmáról és a reinkarnációról olvashatunk benne.

A vaisnava hitnek négy fő iskolája, tanítványi láncolata van, amelyek kiemelkedő tanítóikról kapták nevüket. A nyugaton ismert Krisna-hit a Brahmával kezdődő láncolat része.

Tárgyi és írásos emlékek

A Krisna-tudat első, régészetiileg is igazolható nyomait már az i. e. I. évszázadban fellelhetjük (s ahogy említettük, a tradíció tagjai szerint múltja ennél jóval távolabbra nyúlik vissza). Besnagar közelében mai napig is áll Heliodorus híres oszlopa. Heliodorus Taxila királyának, Antialkidasnak a követeként az indiai Bhagabhadrá udvarában járt. Utazása emlékére egy oszlopot emeltetett, amelynek felirata szerint Heliodorus Visnu híve volt! Erre a tényre 1877-ben General Alexander Cunningham hívta fel a tudományos közvélemény figyelmét. Az i. e. 1. évszázadból Visnut ábrázoló pénzérméket is ismerünk.

A tizedik században India-szerte virágzó vaisnava közösségek tevékenységéről tanúskodnak az adatok. Ez a kultúra különösen Dél-Indiában örvendett páratlan népszerűségnek. Itt élt egy kiemelkedő vaisnava tanító is, Srí Jamunácsárja (916–1036). Élete első felét Pandjasz királyaként töltötte, majd a vaisnava szentírások tanulmányozásába kezdett, s minden idejét a vaisnava hit terjesztésének szentelte. A híres Rangaksetra templom szentélyében gyakorolta a lelki életet, és számos művet írt szanszkrit nyelven.

A tizenegyedik században tanítványa, Srí Rámánudzsa (1017–1137) vezetésével tovább szélesedett a vaisnava hit társadalmi bázisa. Őt a teológiai tételek első nagy összefoglalójaként tartják számon. Komoly filozófiai módszerekkel igazolta és támasztotta alá a hittételek igazságát.

Ezt követően Orissza államban, Puri városában alakultak ki nagy vaisnava központok. Itt tevékenykedett az egyik leghíresebb költő és pap, Dzsajadéva (XII–XIII. sz.). Laksmanszéna király udvarában élve alkotta meg méltán híressé vált művét, a Gíta-góvindát, mely ezer soron át hirdeti Srí Krisna, a legfelsőbb isteni személyiség transzcendentális szépségét és dicsőségét.

Bengál és az odaadás tüze

A vaisnava láncolat kiemelkedő személyisége volt a dél-indiai Madhvácsárja (1238–1317), aki amellet, hogy a dualista filozófia tanítójaként vált híressé, termékeny irodalmi munkásságot is folytatott. Kommentárokat írt különböző védikus szentíráshoz, összegezte a vaisnava filozófia alapelveit, és költeményeket is szerzett. A XV. században a vaisnavizmus kultúrája Kelet-Indiában, Bengálban valóságos reneszánszát élte. 1486-ban, Navadvípa városában jelent meg minden idők legnagyobb vaisnava tanítója, Srí Csaitanja Maháprabhu (1486–1533), akit Krisna legutóbbi inkarnációjaként, földi alászállásaként tisztel-

nek. Zenes, énekes felvonulásokat tartott, s az önmegvalósítás legfőbb útjaként a Haré Krisna, Haré Krisna, Krisna Krisna, Haré Haré, Haré Ráma, Haré Ráma, Ráma Ráma, Haré Haré ima éneklését ajánlotta. Egyszerű módszere felkavarta s lábba hozta egész Indiát. Tanítása megdöbbsentette kora hindu társadalmát, mert visszatérve a védikus szentíráshok eredeti szelleméhez – és szembeszállva a megmerevedett kasztrendszerrel – az Isten iránti odaadást mindenki számára elérhetővé tette.

Tevékenysége lelki forradalmat hozott a középkori India életébe. A szent zsinórt, amely a hagyomány szerint csak a bráhmaákat illeti meg, kasztön kívüliek vállára helyezte. Tanításai azonban teljes mértékben a hiteles szentíráshokra támaszkodtak. A *Bhagavad-gítában* Krisna is ezt tanítja: „Óh, Pártha, legyen az bárki: nő, kereskedő vagy ala-

csony család szülötte, ha oltalmat keres Nálam, elérheti a legfelsőbb rendeltetési helyet.” (Bg. 9.32)

Csaitanja mindenki számára a *Bhagavad-gítá* és a *Srimad-Bhágavatam* tanulmányozását ajánlotta. Szállóigévé vált jóslata szerint egy napon az általa hirdetett Haré Krisna *mantra* a föld minden falvában és városában ismertté válik majd. Százával, ezrével csatlakoztak mozgalmához. Életének negyvennyolc éve a vaisnavizmus fénykora volt.

Srí Csaitanja követői

Srí Csaitanja örökségét hat legbensőségeesebb tanítványa, a Gószvámik folytatták: Srí Rúpa, Srí Szanátana, Raghunátha Bhatta, Srí Dzsíva, Srí Gópála Bhatta és Srí Raghunátha dász. Tevékenységük nyomán kétszázötvenkilenc könyv és számtalan feljegyzés készült Csaitanjáról és a vaisnava tanok lényegéről. Példaként említhető Srí Dzsíva Gószvámí munkássága (XVI. sz.), aki egyedül négyszázezer verset írt.

Ekkoriban íródtak az első bengáli nyelvű hagiográfiák is, melyek Srí Csaitanja életét és tanítását tárták az olvasó elé. Az első ilyen jellegű munka Csandidász nevéhez fűződik, a XVI–XVII. századból pedig Krisnadásza Kavirádzsa Gószvámí Csaitanja-csaritámrita című munkája említendő meg, mely a legfontosabb valamennyi életrajz közül. Jelentősek még Lócsana dász Thákura és Vrindávana dász Thákura biográfiai írásai.

Az elkövetkezendő századokban a vaisnava tanok további térhódítása figyelhető meg. Számos lelki tanító terjesztette Krisna imádatát a keleti világban. A XV. századhoz hasonló minőségi fordulatot a XIX. század hozott. A nagy tudású lelki tanítómester, Sríla Bhaktivínóda Thákura (1838–1914) – aki szintén Bengál szülötte volt – 1896-ban egy angol nyelvű műve

révén a nyugati világgal is megismertette a vaisnava tanításokat. Magas rangú kormánytisztviselő létére faluról falura járt Bengálban, s arra biztatta a helybélieket, hogy énekeljék a Haré Krisnát és létesítsenek templomokat. Ezzel

lendült fel a Náma Hatta mozgalom, melynek lényege, hogy a lelki életet az ember bárhol gyakorolhatja, végzéséhez nincs szükség arra, hogy elhagyja otthonát vagy munkáját.

A kedvező fogadtatás után fia, Srila Bhaktisziddhánta Szaraszvátí (1871–1937) folytatta apja örökét. Megszervezett egy egész országra kiterjedő vaisnava szövetséget (Gaudíja Matha), s angol nyelvű könyveket írt, fordított. Megbízta egy tanítványát, hogy ismertesse meg, s terjessze el az egész nyugati világban Srí Csaitanja tanítását, a Krisna-tudatot. Ez a tanítvány A. C. Bhaktivedanta Swami Prabhupáda volt.

Krisna tisztelete Indián kívül

Bhaktivedanta Swami 1896-ban született Kalkuttában, Indiában. Lelki tanítómesterével 1922-ben találkozott először, majd tizenegy évvel később hivatalos avatást kapott tőle. Bhaktisziddhánta Szaraszvátí kérésének eleget téve az elkövetkezendő években magyarázatot írt az egyik legtekintélyesebb szentíráis, a *Bhagavad-gítá* verseihez. 1944-ben, amikor a világot elborította a második világháború pokla, Bhaktivedanta Swami a békét s az Isten iránti tiszta odaadást hirdette a *Back to Godhead* (Vissza Istenhez) című folyóirat oldalain. Minden munkát egyedül végzett: ő gépelte a kéziratokat, ellenőrizte a kefelenyoma-

tot, sőt a kész lapot is maga terjesztette. 1950-ben visszavonult a családi élettől, s a Gaudíja Vaisnava Társaság a megtisztelő Bhaktivedanta címet adományozta neki. Ezt követően hosszú éveket töltött a Vrindávana nevű szent helyen, s minden idejét a tizennyolcezer verset tartalmazó *Srīmad-Bhāgavatam* (*Bhāgavata-purāna*) első kötetei angol nyelvű fordításának szentelte.

1965-ben élete legnagyobb, s egyben legkockázatosabb vállalkozásába fogott. Egy teherhajó fedélzetén, hét dollárnak megfelelő összeggel a zsebében, elindult az Amerikai Egyesült Államokba, hogy megismertesse a vaisnava tanításokat a nyugati világgal. New Yorkba érkezése után közel egy éven át számtalan nehézséggel kellett megküzdenie. Hatvankilenc éves volt, s nem volt hol aludnia, nem volt meleg ruhája. Rendkívüli erőfeszítése és tiszta odaadása eredményeképpen 1966 júliusában sikerült létrehoznia az ISKCON-t (International Society for Krishna Consciousness, a Krisna-tudat Nemzetközi Szervezete). Élete hátralevő részében több mint hatvan kötetnyi angol nyelvű könyvet írt és fordított, száznál is több diplomát, valamint farmközösségeket és védikus rendszerű iskolákat (gurukulákat) alapított. Misszióját végül siker koronázta, s általa az egész világ megismerte a vaisnavizmus főbb tanításait.

Tevékenységet sokan Nyugaton is nagyra értékelték. Thomas Merton teológus például így vélekedett: „Swami Bhaktivedanta azt a hasznos figyelmeztetést hozza el a Nyugatnak, hogy a mi magasan aktivizált és egyoldalú kultúránk olyan krízissel került szembe, amely önmegsemmisítéssel végződhet, mert nélküli

egy hiteles metafizikai tudat belső mélységét. E mélység nélkül erkölcsi és politikai kijelentéseink nem mások, mint megannyi szószaporítás.”¹

Mielőtt Bhaktivedanta Swami Prabhupáda 1977-ben elhagyta volna ezt a világot, a mozgalom vezetését tanítványaira bízta. Az ő munkájuk eredményeként ma már sok olyan országban is ismerik a Krisna-tudatot, ahol a szervezet alapítója nem is járt. Magyarországon már 1975-ben éltek Krisna-hívők, 1989-ben pedig a Magyarországi Krisna-tudatú Hívők Közössége hivatalosan is bejegyezett egyházzá vált.

¹ Bhaktivedanta Swami Prabhupáda, A. C.: Az önmegvalósítás tudománya. The Bhaktivedanta Book Trust, 1990. 367.

2.

Az élőlényekről

A teológiai kérdések sorában elsőként a következőket vizsgáljuk meg:

- kik az élőlények;
- honnan származnak;
- és mi történik velük a halál után.

„...a maga képére teremté az embert”

(1Móz 9,6)

Az emberről alkotott keresztény felfogás szerint az anyagi testen túl rendelkezünk valamiféle szellemi összetevővel, s ezt léleknek (vagy szellemnek) nevezik.

Egy református hitvallási irat így ír: „...az ember egy személyben két különböző valóságból áll, mégpedig halhatatlan lélekből, mely a testtől megválvá sem nem szunnyad el, sem nem pusztul el, és halandó testből.”²

E két fő elemet a Biblia is leírja: „A mi testtől született, test az; és a mi Lélektől született, lélek az.” (Jn 3,6) A lélek mozgatja a testet: „A lélek az, a mi megelenevít, a test nem használ semmit...” (Jn 6,63)

A test és a lélek különállósága sokáig uralkodó tanítása volt a keresztény filozófiának (például Szent Ágostonnál). A mai ke-

² A Heidelbergi Káté – A Második Helvét Hitvallás. Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Budapest, 1989. 129.

resztény teológia azonban már nem választja el élesen a két alkotórészt, hanem az emberre mint test és lélek egységére tekint, akiben ez a két elem kölcsönösen áthatja egymást. Egy katolikus író szerint: „Az ember lényege a testi mivolt és szellemi lét elválaszthatatlan, egymást kiegészítő és egymást feltételező szintetikus egysége.”³

Az ember egyéni életének kezdetéről szóló tanításokat egy másik szerző így összegzi: „A test teremtése nemzés útján történik, a szülők és az ősök felhalmozódott életanyagából; a lélek teremtése a semmiből való teremtés, s azonos azzal az aktussal, mely a testet és a lelket egy élő egységgé, személlyé teremti, s lélekkel a testet áthatja, és testtel a lelket meghatározza.”⁴ Azt, hogy Isten a Maga képére és hasonlóságára teremtette az embert, a keresztény teológia általában úgy értelmezi, hogy az ember is olyan személy, aki lelki minőséggel, értelemmel és szabad akarattal rendelkezik, és nem úgy érti, hogy Istennek is az emberhez hasonló formája, teste lenne.

A keresztény felekezetek többsége a lélek örök létét tanítja. A halál alkalmával a lélek eltávozik a testből, így az élettelenné válik: „...holt a test lélek nélkül...” (Jak 2,26) A lélek a halál után, amikor már különvált a testtől, ítélet alá esik, elnyeri tettei jutalmát vagy büntetését. Akik egészen bűn nélkül valók, a mennyor-

³ Dr. Bolberitz Pál: Isten, ember, vallás. Ecclesia, Budapest, 1981. 218.

⁴ Ravasz László: Kis dogmatika. Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Budapest, 1990. 45.

szágba kerülnek: „A halálban, ami a lélek és a test szétválása, az ember teste romlásnak indul, lelke pedig találkozik Istennel, várva, hogy újra egyesüljön megdicsőült testével.”⁵ Akik a halálos bűn állapotában haltak meg, a pokolba jutnak (aminek mi-benlétéről eltérnek a vélemények), míg a nem egészen tiszta lelkekre a tisztítótűz vár. Krisztus második eljöveteleével teljesedik be ez az ítélet. Ekkor a lelkek újra testet öltenek, „És kijönnek; a kik a jót cselekedték, az élet feltámadására; a kik pedig a gonoszt művelték, a kárhozat feltámadására.” (Jn 5,29)

Vannak olyan kisebb keresztény felekezetek is, amelyek a test és a lélek szétválaszthatatlanságában hisznek, mondván, hogy a halálban *mindkettő* elpusztul, a feltámadáskor pedig az egész ember támad fel. Ezt a felfogást *hypnopszichizmusnak* (a lélek-alvás tanának) vagy *thnétopszichizmusnak* (a lélekhalál tanának) nevezik.

Az állatokról szólva a Biblia egy helyen azt írja, hogy nekik szintén van lelkük: „A föld minden vadainak pedig, és az ég minden madarainak, és a földön csúszó-mászó mindenféle állatknak, *a melyekben élő lélek van*, a zöld füveket adom eledelül.” (1Móz 1,30) Ezen hivatkozási helyen ugyanaz a *nephes* szó jelöli az állatok és a növények lelkét, mint amit az emberek lelkének megnevezésére használnak. A növényekre és állatokra többnyire mégis úgy tekintenek a kereszténység mai hívei, hogy ha van is bennük „lélek” – azaz valami, ami nem anyagi eredetű – az az „emberi lélek”-nél mindenképpen alacsonyabb rendű.

⁵ A Katolikus Egyház katekizmusa. Szent István Társulat, Budapest, 1994. 208.

„....az Én örökkévaló, parányi részeim”

A védikus szentírások a fentiektől eltérően határozzák meg a lelket, annak eredetét és testhez való viszonyát, valamint a halál utáni életét is. A *Bhagavad-gítá* így vélekedik a lélekről:

*avinási tu tad viddhi jéna szarvam idam tatam
vinásam avjajaszjaszja na kascsit kartum arhati*

„Tudd meg, hogy az, ami áthatja az egész testet, elpusztíthatatlan! E halhatatlan lelket senki sem képes megsemmisíteni.” (Bg. 2.17)

Majd nem sokkal később:

*na dzsájáté mrijaté vá kadácsin
nájam bhútvá bhavitá vá na bhújah
adzso nityah sásvato 'jam puránó
na hanjáté hanjamáné sariré*

„A lélek nem ismer sem születést, sem halált. Soha nem keletkezett, nem most jön létre, és a jövőben sem fog megszületni. Születetlen, örökkévaló, mindig létező és ősi, s ha a testet meg is ölik, ő akkor sem pusztul el.” (Bg. 2.20)

A védikus tanítás szerint tehát a lélek egy nem materiális részecske, amelynek semmi köze az anyagi világhoz. Az élőlények eredete a Legfelsőbb Úr – Isten a „tűz”, a parányi lelkek pedig a Belőle kipattanó „szikrák”. A szikrák minőségileg azonosak a tűzzel, ám méretük elenyésző hozzá képest. Ugyanígy az Úr és az egyéni élőlények minőségileg hasonlóak (lelkiek), ám az Úr végtelenül hatalmas, az egyéni lelkek pedig örökké parányiak.

Az élőlény, a Legfelsőbb szerves részeként, eredetileg lelki természetű, tiszta, és mentes minden anyagi szennyeződéstől. Csak az anyagi természettel kapcsolatba kerülve kényszerül különös öltözetek, anyagi testek elfogadására. A testek hatféle változáson mennek keresztül: megszületnek, növekszenek, utódokat hoznak létre, egy időre állandósulnak, majd elsorvadnak, végül pedig elpusztulnak. A lélek az anyagi testen belül a szív tájékán helyezkedik el, és a testtel való kapcsolata miatt sok nehézséggel kell szembenéznie. A *Bhagavad-gítában* Krisna így szól:

*mamaivámsó dzsiva-loké dzsiva-bhútah szanátanah
manah-sasthánindrijáni prakriti-sztháni karsati*

„Az élőlények ebben a feltételekhez kötött világban az Én örökkévaló, parányi részeim. Feltételekhez kötött létük miatt küzdelmes harcot vívnak a hat érzékszervvel, melyhez az elme is hozzátartozik.” (Bg. 15.7)

Srila Prabhupáda, a vaisnavizmus „nyugati apostola” így magyarázza ezt:

„Az élőlények tehát a Legfelsőbb Úr parányi, szerves részei, ezért részben rendelkeznek a tulajdonságaival is, melyek közül az egyik a függetlenség. Mint egyéni léleknek, minden élőlénynek saját egyénisége és parányi függetlensége van. Ha visszaél a függetlenségével, feltételekhez kötött létbe jut, ha helyesen alkalmazza, örökre felszabadul. Ám természetét tekintve mindkét esetben örökkévaló, hasonlóan a Legfelsőbb Úrhoz. Ha felszabadult, akkor mentes az anyagi feltételektől, és az Úr transzcendentális szolgálatának él. Ha azonban feltételekhez kötött, akkor a természet anyagi kötőerőinek irányítása alatt áll, s megfélemledik az Úr transzcendentális szerető szolgálatáról, aminek az a követ-

kezménye, hogy teljes erejéből kell küzdenie létéért az anyagi világban.”⁶

Az anyag csapdájába került élőlények nem képesek önmaguktól kiszabadulni helyzetükből, és gyakran még saját szenvedésüket sem ismerik fel. Életükben jó és rossz tetteket követnek el, s ennek következményeként eddigi testük elhagyása, vagyis a halál után a természet törvényei alapján egy újabb testet kell elfogadniuk.

A *Bhagavad-gítá* így fogalmaz:

*déhinó 'szmin yathá déhé kaumáram jauvanam dzsará
tathá déhántara-práptir dhírasz tatra na muhjáti*

„Amint a megtestesült lélek állandóan vándorol ebben a testben a gyermekkortól a serdülőkoron át az öregkorig, a halál pillanatában is egy másik testbe költözik. A józan embert azonban nem téveszti meg az efféle változás.” (Bg. 2.13)

A védikus irodalom részletesen, már-már tudományos részletességgel tárgyalja a reinkarnáció témáját. Leírása szerint a lélek-vándorlás nem egy ritka és megfejthetetlen jelenség, hanem olyan törvényszerűség, amelynek minden élőlény alá van vetve világunkban.

Az általunk is érzékelhető durva anyagi testen túl az élőlények elméből, intelligenciából és énérzetből felépülő finom fizikai testtel is rendelkeznek. A többek között érzékekből, vérből, csontokból és zsírból álló test megsemmisülése után a finom fizikai test tovább működik. Ez szállítja a parányi lelket egy éppen megfogható másik durva anyagi testbe, mint ahogyan a levegő víz magával egy illatot. Életünkben elkövetett tetteink és vágyaink

⁶ Bhaktivedanta Swami Prabhupáda, A. C.: *A Bhagavad-gítá* úgy, ahogy van. The Bhaktivedanta Book Trust, 1993. 619–620.

hatással vannak az elménkre, és attól függően, hogy az elme milyen állapotban volt a halál pillanatában, a lélek egy bizonyos fajú apa ivarsejtjén keresztül egy anya méhébe kerül, s kifejleszt egy ennek megfelelő testet. A lélek azonban örök, így ő maga nem születik újra, hanem egyszerűen csak testet, ruhát cserél.

A *Padma-purána* leírása szerint 8 400 000 létforma, vagyis faj létezik. Ezek testi megjelenésükön kívül (vízi élőlények, növények, rovarok, madarak, állatok, emberek) a tudatuk fejlettsége alapján különböztethetők meg. A növények és állatok szintén örök élőlények, de jelenlegi testük következtében az ő tudatuk erősen behatárolt. A tudat eszerint nem az anyagi elemek kombinációjának terméke, hanem a lélek jelenlétének tünete. A lélek jelenléte teszi lehetővé a táplálkozást, a mozgást és a szaporodást. Eltávolozásával minden test halottá válik.

Az élőlény evilági tartózkodása alatt lépcsőzetesen végigjárja mind a 8 400 000 létformát. E lelki evolúció legmagasabb szintjén emberi testet kap. További sorsa felől már a saját cselekedetei döntenek. Elkövetett bűneiért rossz, jó cselekedeteiért jó visszahatásokkal kell számolnia; ezektől függ, hogy milyen testben és milyen körülmények között születik újjá. A lélek így vándorol az univerzumban a hosszú életet és nagy élvezeti lehetőséget kínáló felsőbb bolygók és a szenvedésekkel teli pokoli bolygók között.

Mindaddig, amíg valamilyen anyagi testtel rendelkezik, az élőlény alá van vetve a test, az elme, más élőlények és a természeti viszonytársak által okozott gyötrelmeknek. Szenvédesei csak akkor érnek véget, ha kihasználva az emberi test adta lehetőséget, megérti valódi kilétét és eredeti helyzetét, mint Isten örök szolgálja, és odaadó lelki tettekkel foglalja le magát. Krisna ezt mondja:

*asraddadhánáh purusá dharmaszjászja parantapa
aprápja mām nivartanté mritju-szamszára-vartmani*

„Akiknek nincs hitük az odaadó szolgálatban, azok nem érhetnek el Engem, hanem visszatérnek az anyagi világbeli születés és halál ösvényére.” (Bg. 9.3)

Akik viszont a megfelelő folyamat követésével teljesen megtisztulnak anyagi vágyaiktól, azok Krisna kegyéből elérhetik Őt, s haláluk után eredeti, lelki testükben szolgálhatják a Legfelsőbb Urat a lelki világban.

Összegzés

Az ismertetett szemléletmódok összevetésénél ki kell hangsúlyoznunk, hogy a keresztény teológia az emberre mint test és lélek egységére tekint, míg a vaisnava filozófia élesen elkülöníti e két minőséget. Állítása szerint az élőlény nem a test, s nem is a test és a szellem egyenrangú kapcsolata, hanem maga a lelki részecske. A lélek testhez való viszonyát így fogalmazza meg:

*jathá prakásajatj ékah kritsnam lokam imam ravih
ksetram ksetrí tathá kritsnam prakásajati bhárata*

„Óh, Bharata fia, ahogy a nap egymagában beragyogja ezt az egész univerzumot, úgy világítja be tudatával a testben lakozó élőlény az egész testet.” (Bg. 13.34)

A keresztény teológia úgy tartja, hogy a lélek a semmiből jön létre a test kialakulásával egyidőben, a védikus teológia szerint viszont öröktől fogva létezik. Mindkét vallás elfogadja, hogy a lélek Istentől származik és örökké élni fog – az eltérés közöttük abban van, hogy az egyik úgy tudja, egyszer születünk és egy-

szer halunk meg, utána pedig a túlvilágba kerülünk, míg a másik szerint az élőlény testek millióit cserélve bolyong az anyagi világban. A kereszténység véleménye az, hogy az ember egyetlen élet leforgása alatt éri el az örök szenvedés vagy jutalom állapotát, míg a vaisnava vallás szerint az anyagi cselekedeteinkért járó jó és rossz visszahatások ideiglenesek, és a következő születések alatt nyerik el jutalmukat, illetve büntetésüket. A tiszta istenszeretet szintjét elérő személy, véget vetve az újjászületések sorának, visszajut a lelki világba, az örök boldogság lakhelyére.

A Krisna-hívők a lelket minden fajban egyenrangúnak tartják az emberi testben levő lélekkel. A kereszténység hívei vagy nem fogadják el, hogy más fajokban is van lélek, vagy pedig azt az emberi léleknél alacsonyabb rendűnek tekintik.

A reinkarnációval kapcsolatban érdemesnek látjuk megemlíteni, hogy Origenész egyházatya (Kr. u. 185–254) még tanított a lélekvándorlásról: „A gonoszra való hajlam miatt bizonyos lelkek... testet öltenek, először emberit, majd oktalan szenvedélyeik miatt emberi életük kiszabott idejének letöltése után különféle állatokká változnak, melyekből lesüllyednek a növényi élet szintjére. Ebből az állapotból ugyanazokon a szinteken keresztül újra felemelkednek, és visszahelyeztetnek mennybéli helyükre.”⁷

A párhuzam érzékeltetése érdekében a *Srímád-Bhágavatam*-hoz fordulunk: „Az élőlény eredetileg lelki lény, de amikor arra vágyik, hogy élvezze ezt az anyagi világot, lejön e világba. Ebből a versből megérthetjük, hogy az élőlény először egy emberi testet fogad el, de alantas tettei következtében fokozatosan az alacsonyabb létformákba süllyed – állati és növényi fajokba, vízi lények formáiba. A fokozatos fejlődés során az élőlény is-

⁷ Origenész: *De Principiis*. III. kötet, 5. fejezet. Edinburgh, Clark, 1867.

mét emberi testet kap, és egy újabb lehetősége támad, hogy kiszabaduljon a lélekvándorlás folyamatából. Ha ismét elszalasztja az emberi test felkínálta lehetőséget, s nem ismeri fel helyzetét, akkor különböző testekben ismét belekerül a születés és halál körforgásába.”⁸

Kr. u. 533-ban a Második Konstantinápolyi Zsinat eretneknek nyilvánított minden olyan tanítást – így Origenész nézeteit is –, mely a lélekvándorlást vallotta. Talán ezzel magyarázható, hogy a kereszténység sok mai híve számára a lélekvándorlás gondolata teljesen idegennek tűnik. Érdekes viszont, hogy miközben a lélekvándorlás tana nem része egyik hivatalos keresztény felekezet teológiájának sem, a közvéleménykutatások szerint a Jézus feltámadását és a túlvilágot valló nyugat-európai keresztény hívők egynegyede a reinkarnációban is hisz.⁹

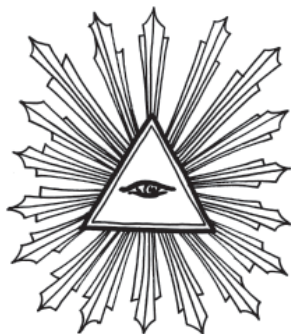

⁸ Bhaktivedanta Swami Prabhupada, A. C.: Śrīmad-Bhāgavatam, Negyedik ének, második kötet. The Bhaktivedanta Book Trust, 1994. 547.

⁹ Clarke, Peter B. Dr.: A világ vallásai. Medicina Könyvkiadó Rt. Budapest, é. n.

3. Istenről

Istenről szóló tanításában a kereszténység és a Krisna-tudat egyaránt a teizmus talaján áll, azaz elfogadja, hogy a világ egy személyes szellemi valóság teremtő tevékenységére vezethető vissza. A teista tanítások szerint Isten nemcsak teremtetője a világnak, hanem jelen is van abban, beavatkozik a mindennapi életbe.

A következőkben áttekintem, hogy e közös teológiai alapálláson túl milyen nézeteket vall még a keresztény, illetve a vaisnava vallás Istennel kapcsolatban. Vizsgálatunk középpontjában a következő témák állnak:

- hogyan határozható meg Isten?
- Isten tulajdonságai;
- Isten személyes és személytelen jellemzői;
- Isten lakhelye.

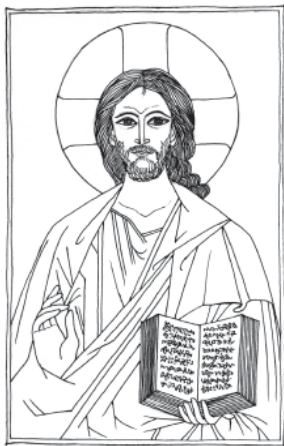
**„...a ki hozzáférhetetlen világosságban lakozik”
(1Tim 6,16)**

A Biblia nem tartalmaz konkrét meghatározást Istenről, de lényéről és tulajdonságairól sok helyen beszél. Megtudjuk Róla, hogy Ő abszolút, túl van minden anyagin: „Az Isten lélek...” (Jn 4,24) Ő mindig létezett és létezni fog: „Szent, szent, szent az

Úr, a mindenható Isten, a ki vala és a ki van és a ki eljövendő.” (Jel 4,8) A nicea-konstantinápolyi hitvallás úgy beszél Istentől, mint mennynek és földnek, minden láthatónak és láthatatlannak a teremtetőjéről. Ő tökéletesen szabad és mindenható: „Mind megteszi az Úr, a mit akar: az egekben és a földön, a vizekben és minden mélységben.” (Zsolt 135,6) Isten mindentudó is: „Mert ő szemmel tartja mindenkinek útját, és minden lépését jól látja. Nincs setéség és nincs a halálnak árnyéka, a hova elrejtőzhessék a gonosztevő...” (Jób 34,21–22) Dávid hálaimejéből megtudhatjuk, hogy mindennek Isten a tulajdonosa: „Óh, Uram, tied a nagyság, hatalom, dicsőség, örökkévalóság és méltóság, sőt minden, valami a mennyben és a földön van, tiéd!” (1Krón 29,11) Képességei határtalanok: „Nagy a mi Urunk és igen hatalmas, s bölcsességének nincsen határa.” (Zsolt 147,5)

A teológusok általában szimbolikusan tekintik, nem szó szerint értelmezik a Biblia azon leírásait, amelyek Isten „arcát” vagy „jobbát” említik. Véleményük szerint Isten nem rendelkezik konkrét, meghatározható formával, így testrészekkel sem. (Kivételt képeznek ez alól az úgynevezett anthropomorfíták, akik valóságosnak fogadják el ezeket a leírásokat.) Leggyakrabban úgy tartják, hogy Isten csak akkor öltött (emberi) alakot, amikor Jézus Krisztus személyében megszületett a földön.

Jellegzetes keresztény hitigazság a Szentháromság tana, melyet a teológia úgy fejez ki, hogy Isten egylényegű, de három személyű: Atya, Fiú és Szentlélek. Ezt a hittételt a keresztény gondol-

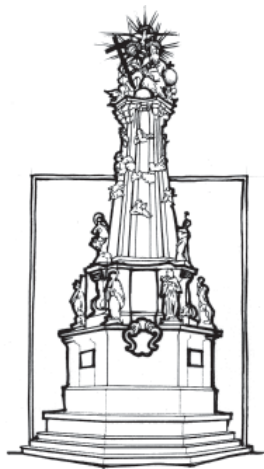
codók megítélése szerint nem lehet tökéletesen megérteni, mert meghaladja az emberi felfogóképességet; a hittitkok egyikének is nevezik. Annyit azonban szinte minden keresztény elfogad (kivételt képeznek az antitrinitárius irányzatok, például az unitáriusok), hogy az Istenben levő három személy ugyanazon isteni természettel rendelkezik, más szempontból viszont mind önállóan léteznek és sajátos tevékenység jellemzi őket.

Az Istenről szóló keresztény tanításokat röviden a következőképpen összegezhetjük:

Isten egy olyan örökkévaló, transzcendentális Lény, aki személytelen és személyes tulajdonságokkal egyaránt rendelkezik, aki mindennek az eredete és mindenütt jelen van. Ő tökéletes: mindentudó, mindenható és igazságos, ugyanakkor teljesen szabad. Isten egy, aki egyidejűleg három személy: Atya, Fiú és Szentlélek.

A következő kérdésünk az, hogy a keresztény filozófia szerint hol és hogyan létezik az Úr.

A katolikus katekizmus azt mondja erre, hogy mindenütt jelen van: benne élünk, mozgunk és vagyunk.¹⁰ Ugyanakkor úgy is nevezi, hogy Ő a mi mennyei Atyánk, vagyis arra utal, hogy nem ebben a világban van, hanem a mennyben lakik. Egy katolikus dogmatika így fogalmazza meg ezt a kettősséget: „Az Isten tehát feltétlensége és létteljessége folytán egyrészt alapvetően különbözik a világtól, azt mindenképpen felülmúlja, vele szemben transzcendens, másrészt azonban minden különbözősége ellenére, illetve jobban mondva éppen

¹⁰ Magyar katolikus katekizmus. Szent István Társulat, Budapest, 1990. 6.

ezért, a legbensősegebben átjárja a világot, immanens a világban...”¹¹ Isten országát általában mennynek vagy égnek nevezzük, s a leírásokból megtudjuk, hogy itt élnek az angyalok is (Mt 18,10). Azt is olvashatjuk Isten birodalmáról, hogy innen szállt alá (Jn 3,13), és az Apostoli hitvallás szerint ide tért vissza Jézus Krisztus: „Felméne a mennyekbe, ül a mindenható Atya Istennel jobbján”. Ide jutnak el az igazak is a halál után. (2Kor 5,1)

Egyes mai keresztény értelmezések szerint ezt a mennyországot nem úgy kell elképzelnünk, hogy e világ fölött vagy e mellett létezik. A látható és láthatatlan világ együtt, egymásban van jelen. Isten Országát egyfajta állapotnak is tekintik, amelynek földi megvalósulása már elkezdődött, de még nem teljesült be.

Erről a kérdésről, illetve magáról a mennyországról szóló bibliai leírások szórványosak, nem adnak teljes, összefüggő képet. S hogy miért nem, arra maga Jézus Krisztus válaszol: „Ha a földiekről szóltam néktek és nem hisztek, mimódon hisztek, ha a mennyiekről szólok néktek?” (Jn 3,12)

A keresztény nézetek ismertetését befejezve áttérünk a védikus szentírások vizsgálatára, áttekintjük, mit mondanak ezek Istenről és birodalmáról.

¹¹ Dr. Gál Ferenc: Dogmatika. Az Apostoli Szentszék Kiadója, Budapest, 1990. 18.

Krisna, a személyes Isten

Ha az indiai szentírásokban Isten rövid, filozófiai meghatározását keressük, akkor legjobb, ha a *Srímád-Bhágavatam* Első Énekének legelső verséhez fordulunk, amely a következő két sorral kezdődik:

*on namo bhagavaté vászudévája
džsanmádž aszja jató 'nvajád itaratas csárthésv
abhighjah szvarát*

„Az Úr Srí Krisnán meditálok, mert Ő az Abszolút Igazság, a megnyilvánult univerzumok teremtésében, fenntartásában és megsemmisülésében minden ok elsődleges oka. Ő közvetve és közvetlenül minden megnyilvánulásról tudatos, és független, mert nincs más ok Rajta kívül.” (Bhág. 1.1.1)

A vers egyrészt teljesen tudatos és független lényként, a végső okként definiálja a Legfelsőbbet. Másrészt a „Vászudéva” névvel illeti, ami Krisnára utal, Aki Vaszudeva fiaként szállt alá e világba.

Európában elterjedt az a vélemény, mely szerint Indiában sok emberfeletti hatalommal rendelkező lényt tisztelnek, tehát sok-istenhit, politeizmus a jellemző, s Krisna csak egy ezek közül az istenségek közül. Bár még Indiában is vannak ilyen látásmódú emberek, a Krisna-hívők által elfogadott szentírások végkövetkeztetése e felfogással ellentétben éppen az, hogy létezik egy leghatalmasabb, legfelsőbb lény, Aki mindenki másnak az eredete: Ő Krisna, az Istenség Legfelsőbb Személyisége. A többi nagyhatalmú személyt – például Indrát, Brahmát, Sívát – úgy említik, mint félisteneket, akiket a Legfelsőbb Úr bizonyos mértékű hatalommal ruházott fel, hogy igazgassák, működtesék az anyagi világot. Indra az anyagi világ felsőbb bolygóinak

a királya, Brahmá a teremtés, Siva pedig a pusztítás ura és így tovább. Ezek az élőlények tehát – bár képességeik messze felülmúlják a közönséges embereket – sohasem állhatnak egy szinten Istennel. Krisna azt mondja a *Bhagavad-gítában*, hogy Ő minden félisten eredete (Bg. 10.2), máshol pedig így szól:

*mattah parataram nánjat kinycsid asti dhananydzsaja
maji szarvam idam prótam szútré mani-ganá iva*

„Óh, gazdagság meghódítója, nincs igazság, ami magasabb rendű lenne Nálam! Minden Rajtam nyugszik, mint gyöngysor a fonálon.” (Bg. 7.7)

A *Bhagavad-gítá* (a többi védikus szentírás filozófiáját összegezve) elítéli a félistenek imádatát, és egyértelműen a legfelsőbb személy, az egyetlen Isten imádatára biztat – akit többek között a Krisna („mindenkit vonzó”) névvel illetnek.

Egy másik félreértés, amivel gyakran találkozhatunk a hinduizmussal kapcsolatban, hogy a vallás szentírásai egyfajta panteista szemléletet sugallva csupán egy mindenütt jelenlévő, a mindenségben feloldódó, személytelen felsőbb értelemről szólnak, de nem beszélnek Isten személyéről.

Ilyen jellegű leírásokkal is találkozhatunk ugyan például az

upanisadokban – ám nem ez a teljes kép, amit a védikus irodalom Istenről fest. Ha a szentírások összességét figyelembe vesszük, akkor megérthetjük, hogy az Abszolút Igazság megértésének különböző fokozatai léteznek. Valóban szó esik Isten személytelen megnyilvánulási módjáról, ám ennek eredete is az Istenség Legfelsőbb Személyisége, Krisna.

A szentírások Isten három fő arculatáról beszélnek, s ezeket a következő fogalmakkal határozzák meg: Brahman, Paramátmá és Bhagaván. Brahmannak nevezik Isten mindent átható, személytelen aspektusát, mely vakító fényként árad ki a Legfelsőbb testéből. A Paramátmá forma – más néven Felsőlélek – Isten helyhez kötött aspektusa, amely jelen van minden élőlény szívében, s így tanúja összes cselekedetüknek. A Legfelsőbb Úrnak ez a személyes, ám helyhez kötött aspektusa ott van az anyagi világ minden egyes atomjában is. A Bhagaván forma pedig Maga a Legfelsőbb Személy, Akiből a személytelen sugárzás és a Felsőlélek forma is származik. A Bhagaván elnevezés jelentése: „aki minden fenség, azaz minden gazdagság, erő, hírnév, szépség, tudás és lemondás birtokosa”. A védikus szentírásban ezt olvashatjuk: „*krisnas tu bhagaván svayam*” – vagyis Bhagaván, az eredeti Istenség Személyisége, Maga az Úr Sri Krisna (Bhág. 1.3.28).

A *Bhagavad-gítában* Krisna is alátámasztja, hogy személyes formája felsőbbrendű a formátlan, mindent átható Brahman-energiához képest: „Én vagyok az alapja a személytelen Brahmannak, amely halhatatlan, elpusztíthatatlan és örök, s a végső boldogság eredeti helyzete.” (Bg. 14.27) A Brahman és a Paramátmá arculat megismerése különböző vallási folyamatok követésével szintén lehetséges, ám a leghatásosabb, ha ezeken a szinteken túllépve az ember az Abszolút Igazság teljes és végső megismerésére, Isten személyes formájának elérésére törekszik.

E célt szolgálják a védikus irodalom – főként a *Brahma-*

samhitá és a *Srímád-Bhágavatam* – bensőséges leírásai Isten személyéről, hajlékáról, tulajdonságairól, társairól és örök kedvteléseiről. Róla Magáról megtudjuk, hogy teste nem anyagi, hanem lelki, és transzcendentális, örökkévaló formával rendelkezik. A fent említett írások egészen személyes, részletes leírást tartalmaznak Isten tulajdonságairól. Ezek szerint a legfelsőbb személy egy kékesfekete színű fiú, akinek arca végtelenül gyönyörű, hajában pávatollat visel, kedvenc hangszere pedig a fuvola. Szemének alakja a nyíló lótuszvirág szirmához hasonló. A nyakát körülölelő gyöngysor olyan, akár a fehér hattyúk, a fejét díszítő pávatoll pedig a szivárvány színeit viseli. Bőre a frissen érkezett felhő színéhez hasonlatos, ruhája pedig sárga, mint a villám. Ha fuvoláján játszik, a lelki világban minden élőlény – mozgó, mozdulatlan egyaránt – túlárado eksztázisban örvend, mindannyian remegni kezdenek, s a szemükből patakzik a könny. A védikus istenkép szerint Isten cselekvő, sőt játszadozó lény, aki a lelki világban örökké boldogságot merít a társaival együtt végzett kedvteléseiből. Társai azok a Neki alárendelt lelkek, akik Tőle származnak, de az anyagi világba zuhant élőlényektől eltérően nem hagyták el eredeti otthonukat. Krisna állandóan változó kedvteléseket végez barátaival, ami számára és társai számára is egyre fokozódó örömet eredményez. Mindeközben pedig Krisna felfoghatatlan hatalmánál és képességeinél fogva egyidejűleg tud mindenről, ami a lelki és anyagi világban történik. (Krisnának, barátainak és barátnőinek kapcsolatáról, örömteli kedvteléseiről a magyarul is megjelent Krisna-könyv értekezik részletesen, melynek alapjául a *Srímád-Bhágavatam* Tizedik Éneke szolgált.¹²)

¹² Bhaktivedanta Swami Prabhupáda, A. C.: Krisna, az Istenség Legfelsőbb Személyisége. The Bhaktivedanta Book Trust, 1992.

Mindkét világ ura

A *Bhagavad-gítá* tizedik fejezete részletesen beszámol azokról a személyekről, tulajdonságokról és tárgyakról, melyek az Abszolút fenségét képviselik az anyagi világban. Ebben a fejezetben olvasható a következő két vers:

*srí bhagaván uvāca
hanta te kathayisyāmi divyā hy ātma-vibhūtayah
prādhānyataḥ kuru-sreṣṭha nāsty anto viśtarasya me*

„Az Istenség Legfelsőbb Személyisége így szólt: Jól van, be-
szélek neked, óh, Ardzsuna, csodálatos megnyilvánulásaimról,
de csak a legfontosabbakról, mert fenségemnek nincsen hatá-
ra.” (Bg. 10.19)

*jad jad vibhūtimat sattvam śrīmad urdṛṣitam éva vā
tad tad évaṁvagaccha tvam mama tédṣo- 'mṣa-szambhavam*

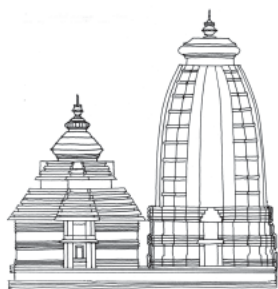
„Tudd meg, hogy minden fenséges, gyönyörű és dicsőséges te-
remtmény pompám szikrájából születik csupán!”

Eszerint minden csodálatos dolog, amit ebben a világban ta-
lálunk, csupán Isten tökéletességének egy szikráját tükrözi
vissza.

Emeljünk most ki néhányat Isten tulajdonságai közül: Ő a te-
remtő, a fenntartó és a megsemmisítő, a vallás fenntartója és az
univerzum Ura. Szabadon cselekszik, örökké fiatal, teljes tu-
dással és boldogsággal teli. Abszolút, ezért neve, személye, cse-
lekedetei, lelke vagy formája nem különböznek egymástól. Ő
mindenki jótévője és jóakarója, pártatlan, minden áldozat elfo-
gadója, mindent átható és minden ok eredeti oka. Egyedül Ő ké-
pes megszabadítani az élőlényeket az ismétlődő születéstől és a

haláltól. Krisna a legfelsőbb irányító, a legfelsőbb tekintély, a legfelsőbb élvező és a legfelsőbb cél. Senki sem lehet egyenlő Vele vagy nagyobb Nála. Eredet, kezdet, közép és vég nélküli, kimeríthetetlen, minden inkarnáció és minden félisten forrása. Fölötte áll minden gyarlónak és csálhatatlannak. Ő a legfőbb barát és a legfőbb birtokos. Ő az Abszolút Igazság, az Istenség Legfelsőbb Személyisége.

Az Isten birodalmáról szóló vaisnava tanítások megértéséhez célszerű először áttekintenünk az Isten három fő energiájának

természetéről szóló leírásokat. Megtudjuk, hogy mindhárom a Legfelső Személytől ered, és (1) belső, (2) külső és (3) határenergiának nevezik őket. A belső vagy lelki energia (*antaranga-sakti*) maga a lelki, transzcendentális világ, Isten külső vagy anyagi energiájának (*bahiranga-sakti*) megnyilvánulása pedig az anyagi világ. Ez az alsóbbrendű természet sok-sok uni-

verzumával a határtalan lelki ég egy kis részét foglalja el. Határenergiának a parányi élőlényeket, a végtelen számú lelki szikrát nevezik (*tatastha-sakti*). Az ő természetük az, hogy vagy a felsőbb, vagy az alsóbbrendű energia irányítása alatt állnak, azaz vagy a lelki, vagy az anyagi világban tartózkodnak.

A következőkben áttekintjük a belső energia, vagyis a lelki világ jellemzőit. A határenergiáról (az élőlényekről) az előző fejezetben esett szó, a külső energiáról pedig a későbbiekben beszélünk.

Krisna hajlékába a *Bhagavad-gítá* is enged egy kis bepillantást:

*parasz taszmát tu bhávo 'njó 'vjaktó 'vjaktát szanátanah
jah sza szarvesu bhútesu nasjatszu na vinasjati*

„Ám létezik egy másik, megnyilvánulatlan természet is, amely ehhez a megnyilvánult és megnyilvánulatlan anyaghoz képest örök és transzcendentális. Ez a legfelsőbb világ, ami sohasem semmisül meg, s még akkor is megőrzi eredeti létét, amikor ebben a világban már minden megsemmisült.” (Bg. 8.20)

Összefoglalva elmondhatjuk erről a „lelki-világ”-nak nevezett másik természetről, hogy végtelen kiterjedésű, s hogy az anyagi univerzumhoz hasonlóan bolygók alkotják, ám ezek az égitestek – a mi Napunkhoz hasonlóan – önragyogóak. A bolygók lakói mentesek az anyagi lét négy szenvedésétől: a születéstől, az öregkortől, a betegségtől és a haláltól. Ennek a világnak a léte végtelen. Az ott élők mind örökkévaló lelki testtel rendelkeznek, s mindannyian csalhatatlanok. A lelki világ megszámlálhatatlan bolygóján Krisna sok millió teljes értékű kiterjedése uralkodik, de Legfelsőbb Istenség csak egy van, s az Krisna. Az Ő legfelsőbb hajlékát, a legfelsőbb lelki bolygót Goloka Vrindávanának nevezik. Ott a paloták csodálatos kövekből állnak, a fák kívánságfák, melyek minden óhajt teljesítenek, a tehenek pedig korlátlan mennyiségű tejet adnak. Mindenki egyéni, gyönyörteli kapcsolatban áll a Legfelsőbb Személlyel, s ezt a boldogságot semmi sem árnyékolja be.

Hasonlóságok és különbségek

Összegzésül áttekintjük, hogy milyen hasonlóságokra és különbségekre bukkantunk a keresztény és a vaisnava szemléletmód összevetésével ebben a fejezetben.

A Legfelsőbb Személyről szóló leírások és meghatározások sok egyezést mutatnak. Mindkét vallás szentírásaiban szerepel, hogy az általa Istenként meghatározott személy minden más dolgnak a forrása, teremtetője. Mindkét vallás úgy beszél Istenről,

mint Aki az anyagi korlátok felett áll, tehát nem nevezhetjük „indiai Istennek” vagy csupán a „zsidók Istenének”. „Te vagy a Legfelsőbb Úr, aki minden élőlény számára imádandó” – mondja a *Bhagavad-gítá* Krisnáról (Bg. 11.44), a Biblia pedig ezt írja Istenről: „...a ki a Kérubok között lakol, te vagy egyedül e föld minden országainak Istene...” (2Kir 19,15)

A számtalan hasonló tulajdonság mellett találkozunk olyanokkal is, melyekről csak egyik vagy másik helyen esik szó. Lényeges eltérés, hogy a keresztény teológusok az Isten testéről, testrészeiről szóló leírásokat általában szimbolikusnak tekintik, míg a védikus irodalom határozott véleménye szerint Istennek tökéletes, teljes gyönyörrel és tudással teli lelki teste

van. A Védák szerint minden tulajdonság, amit az emberekben észlelünk, a Legfelsőbb Személy tökéletes tulajdonságainak a visszatükröződése. Ennek megfelelően az emberi lények anyagi teste Isten tökéletes testének „képére és hasonlatosságára” teremtődött, ám az emberi test tökéletlen és átmeneti. Az a feltételezés, hogy Istennek az

emberrel ellentétben nincs formája, a Krisna-hívők szerint ahhoz az abszurd következtetéshez vezetne, hogy a teremtmény valamilyen plusz tulajdonsággal rendelkezik a teremtőjéhez képest, s így ebben a tekintetben felülmúlja Őt.

Egyeznek a vélemények abban, hogy Isten egyidejűleg független az anyagi világtól (transzcendens), és jelen is van a világban (immanens). A Védák ezzel kapcsolatban azzal a felvilágosítással szolgálnak, hogy Isten örökké a lelki világban tartózkodik, ugyanakkor minden energiájáról – így az anyagi

világról és a benne élőkről is – minden pillanatban tökéletesen tudatos.

Szó esett Isten személyes és személytelen létének megfogalmazásairól, s hogy ezt a kettősséget a védikus filozófia Isten különböző megnyilvánulási formáinak leírásával magyarázza. Itt említettük a Brahmant, mely vakító fényként árad Isten testéből szerte az egész lelki univerzumban. Ezzel kapcsolatban érdekes hasonlóságokkal találkozhatunk a Bibliában: „...a ki hozzáférhetetlen világosságban lakozik...” (1Tim 6,16) De idézhetnénk a Zsoltárok könyvét is: „A ki körülvette magát világossággal, mint egy öltözettel...” (Zsolt 104,2) Máshol a földön megnyilvánuló mennyről olvashatjuk: „És a városnak nincs szüksége a napra, sem a holdra, hogy világítsanak benne; mert az Isten dicsősége megvilágosította azt...” (Jel 21,23) A *Bhagavad-gítában* pedig Krisna ezt mondja: „Az Én legfelsőbb hajlékomat nem nap vagy hold, tűz vagy elektromosság ragyogja be.” (Bg. 15.6) A *Brahma-samhitá* megfogalmazása szerint a lelki világot a Legfelsőbb Úrból áradó sugarak teszik ragyogóvá. (Bs. 5.40)

Mindkét vallás megemlíti a nem anyagi világot, és ezt mennynek, illetve lelki világnak nevezi. A menny megértésével kapcsolatban többféle keresztény álláspont létezik (ez egy, a mienkétől független világ, vagy pedig ez az általunk még nem látható birodalom ugyanítt van jelen, és a végítéletkor nyilvánul meg teljesen). A vaisnavák egységes látásmódja szerint az anyagi világ nem más, mint a végtelen és örök lelki világnak egy anyaggal borított, elkülönített része.

A két vallás szentírásai egyöntetűen a Legfelsőbb Isten imádatát javasolják: „Mert ha vannak is úgynevezett istenek akár az égben, akár a földön, a minthogy van sok isten és sok úr; Mindazonáltal nekünk egy Istenünk van...” (1Kor 8,5–6) Krisna pedig így szól: „Sok-sok születés és halál után az igazi tudást elajátító ember átadja magát Nekem, mert tudja, hogy Én vagyok minden ok oka, és Rajtam kívül nem létezik semmi. Az ilyen nagy lélek bizony ritka. Akiket az anyagi vágyak megfosztottak értelmüktől, meghódolnak a félistenek előtt, és követik a saját természetük szerint kiszabott imádatszabályokat.” (Bg. 7.19–20)

4. Az anyagi világ

Ennek a fejezetnek a témája az általunk érzékelhető, materiális világ. Ezzel kapcsolatban a következő kérdéseket érintjük:

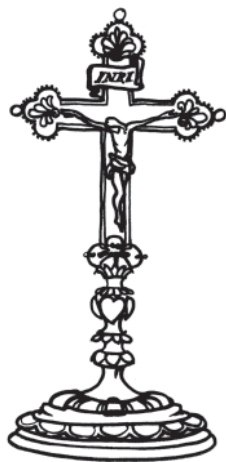
- az anyagi világ teremtése és létének fázisai;
- a világ létezésének oka és célja;
- az anyagi világot működtető törvények;
- Isten és a világ viszonya;
- az ember és a világ kapcsolata.

A keresztény tanítások szerint a világot Isten a semmiből teremtette, pusztá szavával; ez jelenti a világ abszolút kezdetét. Isten szabad, ezért a világot nem külső és nem is belső kényszer hatására alkotta meg, hanem végtelen tökéletességéből eredő szeretetből, kegyelmi ajándékként. Nem Önmagából és nem is valami már meglevőből hozta létre, hiszen rajta kívül még nem létezett semmi. Isten mindent jónak teremtett, s mindent az embernek szánt.

Magát az embert a föld porából formálta, és lelket lehelt belé. Az első emberpár azonban vétett Isten parancsa ellen, evett a tudás fájának gyümölcséből. Ezzel olyan súlyos bűnt követett el, hogy Isten őt és az összes későbbi embert megfosztotta eddigi áldásos tulajdonságaitól. Az Istenhez fűződő szoros kapcsolatának hátat fordító ember elveszítette halhatatlanságát, és számtalan nehézséggel találta magát szembe: öregség, betegségek, félelem, fájdalom, harc a természettel. A bűnbeeséstől megromlott embert a Sátán ma is csábítja a bűnre. Tettei következményeit azonban mindenkinek viselnie kell: „Ki ki

megjutalmaztassék a szerint a miket e testben cselekedett, vagy jót, vagy gonoszt.” (2Kor 5,10)

A további tanítások szerint az emberiség képtelen volt rá, hogy bukásából önerejéből felemelkedjék, és eredeti helyzetébe visszakerüljön. Isten az emberiséget azzal vezette vissza az üdvösség útjára, hogy Krisztusként emberré lett. Ő a kereszten az emberiség vétkei miatt halt meg, s helyettes áldozatával megváltotta az embereket a bűntől. A kereszténység tanítása szerint Jézus vére minden benne hívőt tisztává és igazzá tesz Isten előtt. Krisztus meghirdette Isten országának eljövetelét, s ez a második eljövetelével teljeseedik be: ekkor ítéli meg az eleveneket és a holtakat (Mt 25,31–46). Az emberi élet megítélése eszerint végleges döntés, eredménye örök jutalom a mennyben vagy szenvedés a pokolban.

Az utolsó ítélet egyben az anyagi világ jelenlegi formájának átalakulását is jelenti. A végítélet után minden teljesen megváltozik (2Pt 3,10–13; Jel 21,1), új ég és új föld keletkezik. Megszűnik a halál hatalma, s elkezdődik a békesség és szeretet örök uralma.

Isten és az anyagi világ kapcsolatáról szólva elmondhatjuk, hogy a keresztény filozófia elveti azt az álláspontot, hogy a világ azonos Istennel (panteizmus), vagy hogy a teremtés óta teljesen független Tőle (deizmus). Ezekkel szemben úgy vélekedik, hogy a világ létezik Istenben: „...Ő előbb volt mindennél, és minden Ő benne áll fenn.” (Kol 1,17) A teremtés nem befolyásolja Istent, de Ő gondját viseli a világnak (Mt 6,25–34), gondviselésével kormányozza a természet törvényeit (1Móz 8,22). A teremtés, Jézus eljövetele és az utolsó ítélet is Isten tervének a megvalósulása.

Az ember és a világ viszonylatában az embert magasabb rendűnek írják le az őt körülvevő világnál, hiszen ő test és lélek egysége, aki köztes helyet foglal el a szellemi és az anyagi dolgok között. Ezért az ember feladata, hogy mindent a maga uralma alá hajtson: „...töltsétek be a földet és hajtsátok birodalmatok alá: és uralkodjatok a tenger halain, az ég madarain és a földön csúszó-mászó mindenféle állatokon.” (1Móz 1,28)

Az ember javára teremtett világ a bűnbeesés óta már nem csak az öröm helye: „Átkozott legyen a föld temiattad, fáradságos munkával élj belőle életednek minden napjaiban.” (1Móz 3,17)

Az anyagi világban élők kétfajta módon viszonyulhatnak környezetükhöz: „...a test szerint valók a test dolgaira gondolnak; a Lélek szerint valók pedig a Lélek dolgaira.” (Róm 8,5) A vallásos életet élők anyagi szempontból kevéssel is be kell érnie: „Mert semmit sem hoztunk a világra, világos, hogy ki sem vihetünk semmit; De ha van élelmünk és ruházatunk, elégedjünk meg vele.” (1Tim 6,7–8) A keresztény íráskok azt javasolják, hogy a világ javait Isten szándékával egyezően, a testvéri és az isteni szeretet igényeinek megfelelően használjuk (1Kor 10,31).

A szenvedés birodalma

A védikus leírások vizsgálatánál már említettük, hogy ezek szerint az anyagi világ Krisna alsóbbrendű energiájának a megnyilvánulása. Krisna és az általa teremtett anyagi világ kapcsolatáról Sríla Prabhupáda így ír: „...noha a Legfelsőbb Úr távol áll az anyagi világ tetteitől, mindig Ő marad a legfelsőbb irányító. A Legfelsőbb Úr a legfelsőbb akarat, s Ő áll az anyagi megnyilvánulás hátterében, de az irányítást az anyagi természet végzi...

Habár Krisna mindig személyes hajlékán, Goloka Vrindavánán tartózkodik, különféle energiáinak megnyilvánulásai és tel-

jes értékű kiterjedése révén mégis jelen van mindenhol az anyagi és a lelki teremtesben.”¹³ Így válnak érthetővé Krisna szavai: „Énem parányi töredékével áthatom és fenntartom ezt az egész univerzumot.” (Bg. 10.42)

Az anyagi világ megteremtése Isten különböző személyes kiterjedéseinek és képviselőinek a feladata: „Az anyagi teremtes érdekében Srí Krisna teljes értékű kiterjedése háromféle Visnu-formában nyilvánul meg. Az első Mahá-Visnu, aki a *mahattattvaként* ismert totális anyagi energiát teremti meg. A második Garbhódakasáji Visnu, aki behatol minden kozmoszba, hogy sokféleséget teremtsen valamennyiben, a harmadik pedig Ksíródakasáji Visnu, aki mindent átható Felsőlélekként szétterjed a világmindenségben. Őt Paramátmaként ismerik, s még az atomokban is jelen van.”¹⁴

A világot alkotó elemekről a *Bhagavad-gítá* ezt írja: „Föld, tűz, víz, levegő, éter, elme, értelem és hamis ego – e nyolc képezi az Én különálló anyagi energiámat.” (Bg. 7.4) Megtudjuk, hogy az anyagi világ a lelki világgal ellentétben bizonyos időközönként megteremtődik, majd hosszú idő múlva megsemmisül, idővel pedig ismét megteremtődik – s ez a körforgás örökön örökké tart. Az anyagi világ fennállásának ideje alatt négy korszak, a Szatja, Tréta, Dvápára és Kali korszak körforgásszerűen váltja egymást. A tanítások szerint jelenleg egy Kali-korszaknak (vaskornak) a kezdetén vagyunk, amely ötezer éve kezdődött, és még négyszázhuszonhétezer évig tart. Ezt az időszakot egyre fokozódó mértékben felettébb sok küzdelem, általános tudatlanság, vallástalanság és bűn, valamint az igazi erény csaknem teljes kiveszése jellemzi.

¹³ Bhaktivedanta Swami Prabhupáda, A. C.: *A Bhagavad-gítá* úgy, ahogy van. The Bhaktivedanta Book Trust, 1993. 318.

¹⁴ Bhaktivedanta Swami Prabhupáda, A. C.: *A Bhagavad-gítá* úgy, ahogy van. The Bhaktivedanta Book Trust, 1993. 400, 404.

A négy korszak ezer köre alkotja Brahmá, az első teremtetett élőlény egy napját. Brahmá a saját időszámítása szerint száz évig él, majd ő is meghal. Az univerzumon belül az eltérő szinteken másképpen telik az idő. Így az ő száz éves élettartama a mi éveinkkel számolva háromszáztizenegybillió-negyvenmilliárd évnek felel meg. Ennek leteltével az anyagi világ és a benne lakó élőlények megnyilvánulatlan állapotba kerülnek, majd az új Brahmá születésekor az anyagi univerzum ismét megnyilvánul.

Az anyagi univerzumok teremtésének oka az, hogy egyes élőlények szabad akaratukat felhasználva visszaélnék Istentől kapott függetlenségükkel. Krisna önző vágyuk teljesítése érdekében létrehozta ezt az anyagi birodalmat. Az anyagi világ egyfajta büntetés és figyelmeztetés a hűtlenné vált lelkek számára. „Az anyagi világ a legfelsőbb bolygótól a legalsóbbig a szenvedés birodalma, ahol az ismétlődő születés és halál az úr.” (Bg. 8.16) Ez a világ azonban – azon túl, hogy a megtévedt lelkek börtöne – egyben arra is lehetőséget nyújt, hogy a parányi lelkek az emberi test lehetőségeit kihasználva, egy megfelelő lelki folyamat, a vallás segítségével visszajussanak boldogsággal teli otthonukba.

Az anyaggal kapcsolatba került élőlények különböző törvényszerűségeknek vannak alárendelve az anyagi világban. A természet kötőerői szüntelenül a jóság, a szenvedély és a tudatlanság minőségében levő cselekedetekre ösztönzik őket az örök idő hatásköre alatt. A jóság kötőerejének hatására végrehajtott tettek világi boldogsághoz, a szenvedélyes tettek szenvedéshez, a tudatlan cselekedetek pedig örültséghez vezetnek. A tettek ugyanolyan súlyú visszahatásokat, következményeket vonnak maguk után: jó cselekedetei következtében jó, rossz cselekedetei eredményeképpen pedig rossz, pszichikailag vagy fizikailag fájdalmas hatások érik az élőlényt. Ezt az univerzális törvényszerűséget nevezik *karmának*. A cselekedetei visszahatásába

belebonyolódott élőlény nem képes önerejéből megszabadulni az anyagi lét bilincseitől, így jelen teste elhagyása után egy újabb testben születik meg. A lélek bűnös tetteinek a végső oka az, hogy lelki természetéről megfélemedkezve, az anyagi világ élvezetével akar boldogsághoz jutni. Elégedetté próbál válni anyagi érzékei kielégítésével vagy azzal, hogy gazdagságra, sikerre, szépségre törekszik. Ezzel azonban mind jobban és jobban belegabalyodik az anyag hálójába, melyből csak olyan lelki cselekedetek végzésével szabadulhatna, amelyeknek célja, hogy Istent elégedetté tegyék.

Az ember evilági sorsa szempontjából döntő jelentőségű a környező világhoz való viszonya: ha pusztán csak élvezete tárgyának tekinti, az további anyagi kötöttséget eredményez. A világtól való teljes, aszketikus elfordulást, a tettektől való elkülönülést sem javasolják a Védák. A legjobbnak azt tartják, ha az ember Isten-tudatos tetteket végez, az Ő öröméért végzi a munkáját, tettei eredményét pedig felajánlja Krisnának, mert ezáltal megszabadul tettei visszahatásától, és teste elhagyásakor visszajuthat Hozzá.

Világnézetek

Most vizsgáljuk meg, milyen párhuzamokkal és eltérésekkel találkozunk e fejezet tárgykörében.

A kereszténység szerint a világ a semmiből jött létre, és a teremtes egyszeri esemény. A világ folyamata egyenes vonalú, kezdete és vége van, célja Isten üdvözítő tervének fokozatos megvalósulása. A Krisna-tudatos vélemény szerint Isten alsóbbrendű energiája, az anyagi világ periodikusan jelenik meg és tűnik el, és megnyilvánult állapotán belül is ismétlődő ciklusokkal, világekorszakokkal találkozunk.

A vélemények megegyeznek abban, hogy földi életünkben el-

követett tetteinknek következményei vannak, és hogy Isten az az abszolút igazságos bíró, aki ezeket megítéli.

„Nyomorúság és inség minden gonoszt cselekedő ember lelkének, zsidónak először meg görögnek;

Dicsőség pedig, tisztesség és békesség minden jót cselekedőnek, zsidónak először meg görögnek;

Mert nincsen Isten előtt személyválogatás.” (Róm 2,9–11)

A *Bhagavad-gítában* pedig Krisna, az Istenség Személyisége így szól: „Én senkire sem irigykedem, és olyan sincs, akivel szemben elfogult lennék – mindenkivel egyenlően bánok.” (Bg. 9.29)

Szembeszökő a párhuzam a bűnök és a jócselekedetek eredményeit illetően. A vaisnava filozófiában a karma törvénye biztosítja az életeken átívelő, igazságos ítéletrendszert. A Biblia szintén azt írja, hogy cselekedeteinkért azok súlyának mértékében vagyunk felelősek: „...kiki megjutalmaztassék a szerint, a miket e testben cselekedett, vagy jót, vagy gonoszt.” (2Kor 5,10)

A bibliai álláspont szerint azonban egyszer élünk, megítélésünk is egyszeri, a tettek jutalma és büntetése pedig örök. A vaisnava vélemény viszont az, hogy nemcsak egyszer élünk, életünk eseményeit előző cselekedeteink befolyásolják, későbbi helyzetünket (a következő születéseket) pedig jelen tetteink határozzák meg. A tettek következményei eszerint ideiglenesek, vagyis a jutalom vagy büntetés átélése által semlegesítődnek a múlt tettei. A tökéletessé vált, mindenféle karmától mentes élőlények a lelki világba jutnak, ahol örök boldogságban részesülnek.

A bűnről a kereszténység azt tartja, hogy az az ember által jelent meg a világban, s ezt az eredeti bűn formájában mindenki magában hordozza. A másik nézőpont szerint mindenki egyéni döntése alapján került e világba, bűnre való hajlamának gyökere pedig az anyagi energia önző élvezetére való vágy. Mindkét vallás megegyezik abban, hogy az ember legfőbb bűne és hiányossága, hogy elfordult, eltávolodott Istentől.

Isten és a világ viszonyának értelmezése az eltérő kifejezés-módok ellenére nagymértékben megegyezik: Isten nem függ a világtól, de jelen van abban; ugyanakkor túl is van rajta, azaz a világ Istenben van.

Az embernek nem szabad a világ fontosságát túlbecsülnie, és nem test, hanem lélek szerint kell élnie – mondja a Biblia (Róm 8,5). A környező világhoz való viszonyunkról a védikus irodalom is úgy vélekedik, hogy az a leghelyesebb, ha nem a világ kihasználására, önző élvezetére törekszünk, hanem megtanuljuk az anyagi természetet Isten szolgálatában alkalmazni.

5. A szabadulás útja

Az eddigiekből láthattuk, hogy a keresztyénység szerint az erendő bűn (a Krisna-tudat tanítása szerint pedig saját rossz döntésünk) következtében jelenlegi életünk bűnökkel és szenvedésekkel van teli. Hogyan érhetjük el azt a boldogsággal teli állapotot, melyet üdvözülésnek, illetve felszabadulásnak neveznek? Hogyan lehet a mennybe, illetve a lelki világba kerülni? Milyen út vezet ehhez? Milyen tettek végzése ajánlott vagy tiltott e cél megvalósítása érdekében? Szüksége van-e ehhez az embernek a saját erején kívül valami külső segítségre is? Tekintsük át, milyen válaszokat kapunk ezekre a kérdésekre.

A Biblia a következőképpen fogalmazza meg a végső célt: „...szeretnénk kiköltözni e testből, és elköltözni az Úrhoz.” (2Kor 5,8) Ehhez egyfelől arra van szükség, hogy megtartsuk Isten parancsolatait. A keresztyén erkölccstan fő pillére a szeretet főparancsa: „Szeressed azért az Urat, a Te Istenedet teljes szívedből, teljes lelkedből, és teljes elmédből, és teljes erődből. (...) Szeresd felebarátodat, mint magadat.” (Mk 12,30–31) Az Isten iránti szeretet az Ő parancsolatainak a megtartását is jelenti (1Jn 5,3). A tízparancsolat megkívánja az egy Istennek és nevének tiszteletét, és ünnepnapok megszentelését, a hozzátartozók tiszteletét. Megtiltja az ölést, a lopást és a paráználkodást, a hamis tanúskodást és a mások feleségére vagy tulajdonára irányuló vágyat (5Móz 5,7–21). Más helyeken találkozunk a haszonvágy (Ef 4,19) és a mértéktelen borivás elítélésével (Ef 5,18). Az állatokhoz való viszonyunkkal, a húsevással kapcsolatban eltérő kijelentésekre bukkanhatunk. A teremtkor még nincs szó húsevésről (1Móz 1,29), az özönvíz után azonban már

igen (1Móz 9,3). A későbbiekben is olvashatunk a húsevés elítéléséről (Róm 14,21), de engedélyezéséről is (1Kor 10,25).

A protestáns felekezetek tanításában központi tételként szerepel a kizárólag hit által történő, ingyenes megigazulás. Eszerint a szabályozott vagy jó cselekedetek önmagukban nem vezetnek üdvözüléshez. A megigazulás alapja és gyökere a hit, ez viszont csak Isten kegyelméből valósulhat meg: „...semmi azok közül, amik megelőzik a megigazulást, akár a hit, akár a cselekedetek, magát a megigazulást nem érdemlik meg...”¹⁵

Az ember tehát önerőből nem képes elérni Istent – mondja a keresztény tanítás – ezért szüksége van valakire, aki átvállalja bűneit és megmutatja Isten végtelen szeretetét: ez a személy Krisztus. A keresztény teológia szerint ő az egész emberiség bűneiért halt meg, és ezzel megteremtette az Istennel való kibékülés lehetőségét, módot nyújtva arra, hogy megszabaduljunk az eredeti büntől. A katolikus teológiában Isten mindenkinek megadja a szükséges kegyelmet, hogy elérje Őt; a református tanítás azt hangsúlyozza, hogy Isten eleve kiválasztotta, ki üdvözülhet.

A Krisztusban újjászületett hívő az írásk ismeretével táplálja hitét, és azt jó tettekben gyümölcsözteti, mert „...a hit is, ha cselekedetei nincsenek, megholt ő magában.” (Jak 2,17) A keresztény hívő egész életét Istennek szentelt áldozatnak tekinti (Róm 12,1–2), amelynek célja, hogy imádkozva és munkálkodva éljen Istennek tetsző életet. A Biblia gyakran hangoztatott tanácsa, hogy Isten akaratát megértve és az előtt meghódolva „...ajánljuk magunkat mindenben, mint Isten szolgálói...” (2Kor 6,4). A keresztény tanítások szerint ezzel a szeretetteljes, alázatos viselkedéssel lehet elérni Istent, s így „...meg fogjuk Őt látni, a mint van” (1Jn 3,2), mivel „Boldogok, a kiknek szívök tiszta: mert ők az Istent meglátják.” (Máté 5,8)

¹⁵ Bányai János: Összkeresztény katekizmus. A szerző saját kiadása, Szarvas, 1991. 7.

A védikus irodalom az önmegvalósítás folyamatában nagyon lényegesnek tekinti Isten neveinek dicsőítését. Nézzük meg azonban ezelőtt, mint mond a Biblia Isten nevééről.

Az Ószövetségben több név is jelöli Istent, például Jahve, Elohim, El Saddaj vagy Adonaj. Ezek a nevek Isten transzcendenciáját hangsúlyozzák. Egyes teológusok szerint, amikor a Biblia Isten nevééről szól, ezt Magával Istennel azonosítja, azaz a Név Maga Isten.¹⁶ Ez a Név szeretett (Zsolt 5,12), dicséretre méltó (1Krón 29,13), félelmetes (5Móz 28,58) és örök (Zsolt 135,13). Az Ő nevében való bizalom biztonságot nyújt (Péld 18,10). Az Újszövetség megerősíti Isten nevének védelmező erejét (Róm 10,13), és hangsúlyozza, hogy az dicséretre méltó: „...vigyünk dicséretnek áldozatát mindenkor Isten elé, azaz az ő nevééről vallást tevő ajkaknak gyümölcsét.” (Zsid 13,15)

A Krisna-tudatú hívők véleménye sok tekintetben megegyezik a bibliai felfogással. Mivel Isten korlátlan, neveinek száma is az. A védikus irodalom jó néhányat megemlít ezek közül: Bhagaván (minden fenséges tulajdonság birtokosa), Góvinda (aki örömet ad a földnek, a teheneknek és az érzéseknek), Paramésvara (a legfelsőbb irányító), Ráma (a végtelen gyönyör) és így tovább. Isten legfelsőbb, legbensőségesebb neveként fogadják el a Krisna nevet, mely „mindenkit vonzó”-t jelent. A Krisna-hívők is úgy tartják,

¹⁶ Biblikus Teológiai Szótár. Szent István Társulat, Budapest, 1992. 1005.

hogy Isten Szent Nevei nem különböznek Magától Istentől, ezért ezek éneklése segít Istenhez fűződő kapcsolatunk felélesztésében. E gondolathoz többek között a *Kali-szantarana-upanisád* egyik verse szolgál alapul: *haré krisna haré krisna krisna krisna haré haré / haré ráma haré ráma ráma ráma haré haré / iti sódasakam námnám kali-kalmasa-násanam / nátaḥ paratarópájah szarva-védésu drisjáté*. „Ez a tizenhat szó – Haré Krisna, Haré Krisna, Krisna Krisna, Haré Haré, Haré Ráma, Haré Ráma, Ráma Ráma, Haré Haré – legfőképpen a Kali-korszak szennyeződéseire ellen való. Ha valaki meg akar menekülni a Kali-korszak szennyeztől, nincs más lehetősége ennek a tizenhat szónak az éneklésén kívül.”

A Haré Krisna mahá-mantra éneklése egy azok közül a folyamatok közül, melyeket a védikus szentírások a tökéletesség elérése érdekében javasolnak. E módszereket a *Srímád-Bhágavatam* így összegzi: *sravanam kīrtanam viśnóḥ śmaram nam páda-szēvanam / arcanam vandanam dāśjam śaḥjam ātma-nivedanam*. „Az Úr Visnu transzcendentális szent nevééről, formájáról, tulajdonságairól, környezetéről és kedvteléseiről hallani, azokat dicsőíteni, emlékezni rájuk; szolgálni az Úr lótuszvirág lábait; tiszteletteljesen imádni Őt a tizenhat kellékkel, imádkozni Hozzá; szolgálni Őt, legjobb barátunknak tekinteni; valamint teljes mértékben meghódolni Előtte (ami nem jelent mást, mint testünket, elménket és szavainkat az Ő szolgálatába állítani) – ez a kilenc folyamat alkotja a tiszta odaadó szolgálatot.” (Bhág. 7.5.24) Az odaadó szolgálat (vagy *bhakti-jóga*) jelentőségét a *Bhagavad-gítá* is leírja: „A Legfelsőbb Személyt kizárólag az odaadó szolgálat révén lehet igazán megérteni, s ha valaki odaadása következtében teljesen tudatossá vált Istenről, bejuthat az Ő birodalmába.” (Bg. 18.55)

A *bhakti-jóga* tehát olyan anyagi, önös érdekektől mentes cselekedeteket jelent, melyeknek egyetlen oka a Krisna iránti

tiszta odaadás. Ennek a szintnek az eléréséhez azonban sok lépcsőfok vezet. A védikus irodalom véleménye szerint a lelki fejlődésre vágyó embernek egy tanítómesterre van szüksége: „Fordulj egy lelki tanítómesterhez, úgy próbáld megérteni az igazságot! Tudakozódj alázatosan és szolgálj őt! Az önmegvalósult lélek képes tudásban részesíteni téged, mert Ő már látta az igazságot.” (Bg. 4.34) Ilyen tanítómester csak az lehet, aki tagja egy hiteles tanítványi láncolatnak, azaz ő is egy lelki tanítómester segítségével tett szert tudására.

„Az ember mindaddig nem emelkedhet a tudás síkjára, amíg nem képes uralkodni az érzékszervein, tudás és odaadás nélkül pedig senkinek sincs esélye a felszabadulásra.” – írja Sríla Prabhupáda.¹⁷ Az érzékek tisztítása és az elme szabályozása érdekében a vaisnavák által forgatott szentírások különböző szabályozóelvek követését javasolják. Nem ajánlott a hús, hal, tojás, gomba és a hagyma fogyasztása – vagy azért, mert megszerzésük erőszakkal jár, vagy pedig azért, mert a Védák szerint nem tartoznak a jóság minőségébe sorolható, tiszta ételek közé. Mivel a Védák az állatokra is mint lelkekre tekintenek, úgy vélik, hogy aki az állatokat a külső test alapján ítéli meg és megeszi őket, abból kivész a könyörületesség érzése, s így nem tud haladni az Istenhez visszavezető úton. A *Bhagavad-gítá* utasításait követve a *bhakták* (Krisna-hívők) vegetáriánus ételeiket is csak azután fogyasztják el, hogy azt áldozatként felajánlották Kris-

¹⁷ Bhaktivedanta Swami Prabhupáda, A. C.: *A Bhagavad-gítá* úgy, ahogy van. The Bhaktivedanta Book Trust, 1993. 70.

nának. Ez a felajánlás néhány egyszerű ima segítségével történik. Egy díszes tányéron oltárra helyeznek a fogyasztás előtt álló ételekből egy-egy adagot, kérve Istent, hogy fogadja el ezeket a szeretettel kínált ételeket. A védikus írások szerint a mindenható Isten örömmel elfogadja az ily módon felkínált fogásokat, és érintésétől ezek szent étellé válnak, s bárki eszik belőlük, ezáltal lelkileg fejlettebbé válik.

A test és az elme tisztántartásának érdekében Krisna hívei nem élnek kábító- és mámorítószerekkel sem. Nem játszanak szerencsejátékot, pénzügyi spekulációkba nem bocsátkoznak, mert ezek anyagi ragaszkodásaikat erősítenék – s a szentírások szerint az ilyen anyagi vágyak is távol tartanak bennünket Istentől. A legerősebb ragaszkodás a nemiség, ezért a Gítá ezt tanácsolja: „...zabolázd meg érzékeid szabályozásával a bűn e nagy jelképét (a kéjt), és semmisítsd meg a tudás és önmegvalósítás elpusztítóját!” (Bg. 3.41). A lelki síkon lévő, tiszta Istenszeretet elvesztése után az élőlény az anyagi világban a testi örömek segítségével próbálja visszaszerezni elvesztett boldogságát, ám éppen ez akadályozza meg abban, hogy visszatérjen eredeti otthonába. A lelki megtisztulás érdekében a vaisnava elvek szigorú követői nemi életet csak házasságon belül, gyermeknemzés céljából élnek.

A Krisna-tudatú felfogás szerint tehát a felszabaduláshoz a Szent Nevek éneklésén túl, a szabályozó elvek követése és a lelki tanítómester vezetésével végzett odaadó szolgálat segítségével lehet eljutni. A lelki világ eléréséhez azonban elengedhetetlen a Legfelsőbb kegye: „Az Én védelmemet és kegyemet élvezve tiszta bhaktám eljut az örökkévaló és elpusztíthatatlan birodalomba.” (Bg. 18.56). Ez a kegy hívei – a *bhakták* – illetve a lelki tanítómesterek kegyén keresztül nyilvánul meg. A vallásgyakorlók fejlődése tehát más, a lelki életben fejlettebb hívek vagy guruk jóindulatú segítségével, áldásával valósulhat meg.

Úgy tartják, hogy az odaadó szolgálat végzésének eredményeképpen az ember fokozatosan mentessé válik az anyagi kötőerők (a tudatlanság, a szenvedély és a világi jószág) befolyásától, valamint az előző tettei visszahatásaitól (a karmától). A védikus szentírások vaisnava követői szerint ily módon megtisztulva, állandóan Krisnára emlékezve az ember békéhez juthat, elérheti a tökéletes lelki boldogságot. Isten iránt érzett tiszta szeretetének köszönhetően testének elhagyása után nem kell újra megszületnie, hanem visszajut a lelki világba: „Aki nem követel magának hamis tiszteletet, aki nincs illúzióban, s megszabadult a nemkívánatosak társaságától, aki megértette az örökkévalót, felhagyott az anyagi kéjjel, a boldogság és boldogtalanság kettőssége nem zavarja, józan, s tudja, hogyan kell meghódolnia a Legfelsőbb Személy előtt – az eléri azt az örök birodalmat.” (Bg. 15.5)

Kiutak

A két vallást összevetve megállapíthatjuk, hogy mindkettő úgy véli, Isten eléréséhez ugyan nem elegendő, mégis szükséges a különféle parancsolatok és szabályozó elvek követése. A szabályok ugyanazon cselekedetek korlátozására irányulnak, ám az indiai vaisnava elvek kicsit szigorúbbak az általánosan elfogadott keresztény utasításoknál. A kereszténységen belül találhatók olyan szerzetesrendek is, melyek szabályrendszere még több hasonlóságot mutat a vaisnava szemlélettel.

A húsevést, az állatokhoz való viszonyulást illetően a kereszténységen belül kétféle állásponttal találkozunk. Az arisztotelianus-tomista nézetek szerint az állatok a mi élvezetünkre vannak a földön. Ezzel az emberközpontú nézettel szemben Szent Ferenc és Augustinus úgy vélekedett, hogy Isten teremtésében

minden élőlény testvéri viszonyban van egymással, ezért velük szemben könyörületesnek kell lennünk. A védikus irodalom látásmódjához ez utóbbi vélemény áll közelebb. A valóságoknak az állatokhoz való viszonyáról szóló tanulmányában egy szerző II. János Pált idézi, aki szintén az utóbbi hozzáállást helyezi előtérbe: „Bátorítlak és buzdítlak benneteket: Őrizzétek a természetet, és külön-

nös gonddal óvjátok kistestvéreiteket, az állatokat! Nem tárgyak ők, a Szent Lélek lehelt őbeléjük is! Így hát az állatoknak lelkük van és helyük a paradicsomban!”¹⁸

Egyes szerzetesrendek előírásaiban még a húsevés tilalmával is találkozunk: vegetáriánusok a karthausiak, a trappisták és a kapucinus apácák. A kamalduli rend (a fehér bencések) tagjai sem húst, sem bort nem fogyasztanak.

Egyetértenek a szentírások abban, hogy pusztán a szabályozott cselekedetek és rituációk segítségével nem lehet elérni Istent. Ehhez feltétlenül szükség van Isten segítségére, kegyelmére is, amit nem lehet kikényszeríteni.

A vaisnava filozófia szerint az ember fokozatosan, Krisna előtti meghódolásának arányában szabadul meg karmájától, előző tetteinek következményeitől. A *Bhagavad-gítá* azt mondja, hogy az Úrtól eredő tanítványi láncolatok élő tagjai töltik be a közvetítő szerepet a megtért hívő, illetve a láncolat korábbi tagjai, végső soron pedig a hívő és Isten között. Vagyis minden egyes vallásos ember egy hosszú lelki láncolathoz kapcsolódva valósítja meg az Úrral való kapcsolatát.

¹⁸ Olty Márta: A teremtés rejtélye: az állati sors. Harmadik Part, 1991. Nyár. 50.

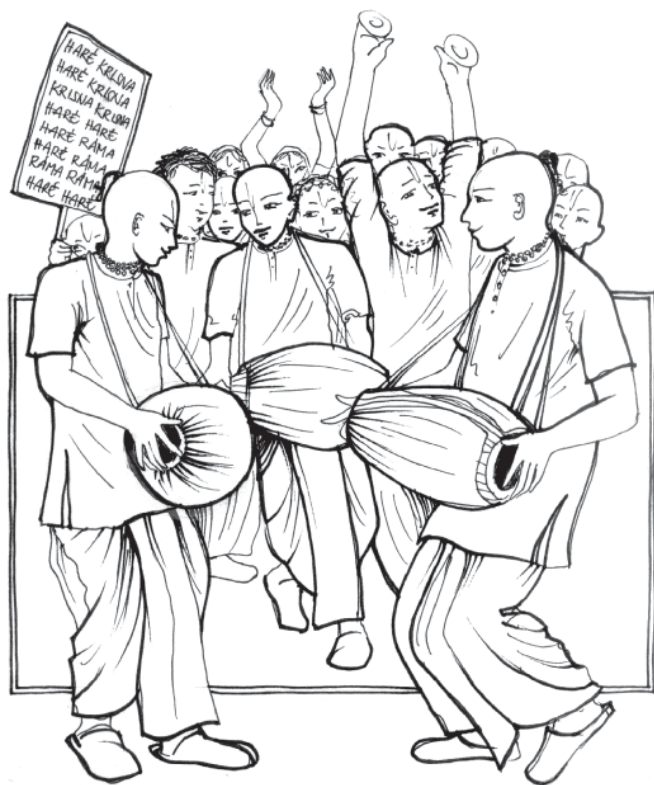

A keresztények ezzel szemben úgy tartják, hogy Jézus Krisztus áldozatának köszönhetően szabadulhatunk meg bűneinktől, s egyben Ő az egyetlen közvetítő is (az egyetlen láncszem), aki képes az embert visszavezetni Istenhez. Fontos találkozási pontja a két vallásnak az a gondolat, hogy anyagi gondolkodásunkat Isten-központúvá kell formálnunk. Ezt az egyik fél tudattisztításnak nevezi (melynek eredménye a Krisna-tudat elérése), a másik pedig így fogalmazza meg: „És ne szabjátok magatokat e világhoz, hanem változzatok el a ti elméteknek megújulása által, hogy megvizsgáljátok mi az Istennek jó, kedves és tökéletes akarata.” (Róm 12,2). A Biblia is gyakran beszél Isten nevének jelentőségéről, dicsőítéséről, a Krisna-tudatú híveknél pedig Isten neveinek éneklése a vallás gyakorlatának egyik központi eleme.

Teljes a szentírások egyetértése abban, hogy az embernek a Legfelsőbbhöz szolgai módon kell viszonyulnia. Hangsúlyozzák az Úr iránti önzetlen szeretetet, melynek Isten dicsőségére végzett cselekedetekben kell megnyilvánulnia. A párhuzam érzékeltetésére álljon itt végül két idézet:

„Óh, Kunti fia, ajánld fel Nekem mindazt, amit cselekszel, eszel, felajánlasz vagy elajándékozol, valamennyi vezekléssel együtt!” (Bg. 9.27)

„Azért akár esztek, akár isztok, akármit cselekesztek, mindent az Isten dicsőségére műveljetek.” (1Kor 10,31)

6. Vallásgyakorlat

A következőkben a Krisna-hívők közösségének életmódjáról és szervezeti tevékenységeiről szólok részletesebben, e helyütt csak utalva azokra az elemekre, amelyek (vagy amelyekhez hasonló) a keresztény vallás gyakorlatában is fellelhetők.

A Krisna-tudat követői – a *bhakták* – alapvetően két út között választhatnak: vagy más hívekkel együtt, szerzetesi közösségekben akarnak élni, vagy pedig otthonukban, munkájuk végzése mellett gyakorolják vallásukat. A közösségi élet szabályozottabb, a gyülekezetek tagjaiként élő „civil” hívők pedig maguk döntik el, hogy a napirendi és életmódbeli előírásokból mit szeretnének, illetve mit képesek megvalósítani a saját életükben.

A nyugati Krisna-templomok általában egyúttal otthonként is szolgálnak azok számára, akik vallásukat szerzetesként, misszionáriusként kívánják követni. Ezek a – többségükben fiatal – emberek a keresztény szerzetesrendekhez hasonlóan a tisztaság, a szegénység és az engedelmesség elvei szerint élnek. A hívők vállalják, hogy követik a Krisna-tudat fő szabályozó elveit: nem esznek húst, halat és tojást; nem fogyasztanak kábító- és mámorítószereket (beleértve az alkoholt, a kávé, a teát, valamint a cigarettát is); nem játszanak szerencsejátékokat; nemi életet csak házasságon belül, gyermeknemzés céljából élnek. Ismerkedjünk most meg a központokban élő hívők életmódjával, és ennek napirendi pontjain keresztül tekintsük át vallásos életük fő elemeit.

A *bhakták* hajnali négy óra körül kelnek. A tisztálkodás után hagyományos indiai viseletüket magukra öltve fél ötkor már részt vesznek a reggeli énekes szertartásokon. A nemek külön

élnék, a szertartásokon azonban együtt vesznek részt. A nők jellegzetes öltözete a szári, egy magukon többször körbetekert, díszes selyemanyag. A férfiak viselete a *dhóti*, egy hosszú, na-

rancssárga vagy fehér vászonanyag, melyet meghatározott módon hajtogatnak a derekuk és a lábuk köré. Felsőtestükön egyszerű szabású inget hordanak. A nők és a férfiak homlokát és orrát egyaránt a vaisnavák szent agyaggal felfestett, hagyományos jele díszíti: egy levélforma az orrnyergén és két függőleges csík a homlokon. A férfiak feje kopasz, hajukból csupán egy tincset hagynak meg hátul, egyistenhitük szimbólumaként. Egyébiránt a szokatlan hajviselet – mint a világi

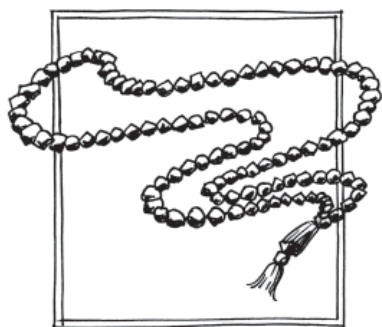
élettől való eltávolodás jele – a keresztény kultúrában is megtalálható. A katolikus papok és egyes szerzetesrendek tagjainak a fején a kiborotvtált kisebb vagy nagyobb területet tonzúrának nevezték.

Egy vaisnava templom oltárán képek és szobrok (úgynevezett *múrtik*) állnak, melyekről azt tartják, hogy mivel anyagi szemünkkel mi nem láthatjuk a lelki formát, Krisna láthatóvá teszi Magát bennük, s nem különbözik a Róla készült festménytől vagy szobortól. Az ilyen imádatot a kereszténység hívei olykor a bálványimádás körébe sorolják, ám egy Krisna-tudatot tanulmányozó keresztény teológus szerint a Biblia sem tiltja meg a Legfelsőbb Isten ilyen imádatát, csupán az „idegen istenek” tiszteletét ítéli el.¹⁹

¹⁹ Hart, Reverend Alvin V. P. and Satyaraja Dasa Adhikari: *Krishna Consciousness and Christianity*. The Bhaktivedanta Book Trust, Bombay, 1991. 44.

A vaisnavák szerint az Úr elfogadja a hiteles *múrtinak* végzett szolgálatot, s ezzel is könnyíti a hívek feltételekhez kötött létén. Az úgynevezett félistenimádatot (az Istenség Legfelsőbb Személyiségénél alacsonyabb rendű lények imádatát) azonban ők is elutasítják. A *múrtik* tisztelete során szanszkrit és bengáli nyelvű költeményeket énekelnek, melyek Krisnáról, különböző inkarnációiról és a lelki tanítómesterekről szólnak. Ezek műfajukat tekintve a himnuszokkal rokoníthatók. A zenés szertartások táncsal egybekötött változatát *kirtanának*, míg az ülve előadott éneklést *bhadzsanának* nevezik. Tradicionális hangszereket használnak: a *kirtanát* az indiai dobok (*mridangák*) és cintányérok (*karatalák*) kísérik, a *bhadzsanáknál* ezeket kézi fújtatós harmónium egészíti ki. A ceremóniák során a közösség egy tagja felajánlást, *pudzsát* végez: füstölőt, lángot, vizet, virágot ajánl fel a *múrtiknak*, „visszaajánlja” a Teremtőnek az anyagi elemeket.

A reggeli énekes szertartást egy kétórás, csendesebb meditáció követi, amikor a hívek egy imalánc használatával Isten neveit ismétlik koncentráltan: Haré Krisna, Haré Krisna, Krisna Krisna, Haré Haré / Haré Ráma, Haré Ráma, Ráma Ráma, Haré Haré. E *mantra*-meditáció során egy száznyolc fagolyóból álló *dzsapaláncot* használnak, melyet egy kis zsákban tartanak. A lánc egyik szemet hüvelyk- és középső ujjuk közé fogva elismétlik a *mahá-mantrát* – Haré Krisna, Haré Krisna, Krisna Krisna, Haré Haré / Haré Ráma, Haré Ráma, Ráma, Ráma, Haré Haré –, majd továbblépnek a következő láncszemre. Mire egyszer körbeérnek a füzéren, száznyolcszor ismétlik el a *mantrát*. A gyakorlat szerint napi tizenhat ilyen kört ismétlenek el, ami hozzávetőleg másfél-két órát vesz igénybe. A Szent Nevek hangos ismétlésének a szentírások nagy jelentőséget tulajdonítanak: a leghatékonyabb eszköznek tartják Isten elérésének folyamatában. A *dzsapalánc* hasonlósága a kereszténységből ismert

rózsafűzérhez nem véletlen: a rózsafűzér használata Indiából származik, ahonnan iszlám közvetítéssel jutott el Nyugatra.²⁰

A meditáció után újabb zenés szertartás következik, majd egy szentlecke, melynek során valamelyik hívő a védikus szentírások egy adott részletét emeli ki, s fűz hozzá magyarázatot.

Mindez a keresztény liturgiában

a bibliai felolvasásokkal és az igehirdetésekkel rokonítható.

Mindezek után kerül sor a közös reggelire. Az étkezések során vegetáriánus, Krisnának felajánlott ételeket fogyasztanak, melyek általában indiai receptek alapján készülnek. A felajánlott ételek hatásáról így ír a *Bhagavad-gítá*: „A *bhakták* megszabadulnak mindenféle büntől, mert csak olyan ételt fogyasztanak, amit először felajánlottak áldozat gyanánt.” (Bg. 3.13) Az ily módon megtisztított ételeket *praszádamnak* nevezik, s fogyasztásának lelki szempontból is tisztító hatást tulajdonítanak. Ez emlékeztet a keresztény Úrvacsora szertartásánál „átlényegített” kenyér és bor fogyasztására, azzal a különbséggel, hogy Krisna híveinél az ételek felajánlása nem csak egy bizonyos szertartáshoz kötődik, hanem minden fogyasztásra szánt ételre vonatkozik.

A reggeli után a hívek hozzálátnak egyéni szolgálataik végzéséhez. Néhány *bhakta* a templomban marad, az ő feladatuk a templom fenntartásához szükséges dolgok beszerzése, a főzés, valamint a templomnak és környékének rendben tartása. Az

²⁰ Glasenapp, Helmuth von: Az öt világvallás. Gondolat, Budapest, 1981. 239.

Étel az Életért Közhasznú Alapítvány tevékenységének keretében a magyarországi közösség heti ezer-ezerkétszáz rászoruló embert juttat meleg ételhez. A közösség drogellenes programja főként megelőzéssel foglalkozik, iskolai előadások formájában.

Egy másik csoport tagjai a „könyvosztó” *bhakták*, akik utcán, üzletekben, házról házra járva, adományok fejében terjesztik Ő Isteni Kegyelme A. C. Bhaktivedanta Swami Prabhupáda (ma már több mint ötven nyelven megjelenő) könyveit. Ezek a művek a nyugati ember számára is közérthető módon mutatják be India időtlen bölcsességét. A könyvterjesztésből származó támogatások és a családok hívek adományai jelentős segítséget nyújtanak az egyház karitatív munkájához, új könyvek nyomtatásához és a központok fenntartásához.

A *bhakták* gyakran tartanak énekes felvonulásokat az utcákon és a tereken. Ezzel a Csaitanja Maháprabhu által elindított *szankírtana* mozgalom hagyományait követik, melynek lényege a Szent Nevek együttes, utcai éneklése. Az utcai *kírtana* fő célja ma is az, hogy az emberek figyelmét a mindennapi, materiális problémákról a lelki életre terelje.

Mindezek mellett a Krisna-hívők oktatási intézményekben, művelődési házakban is tartanak előadásokat, illetve fesztiválokat, ezeken India ősi kultúrájával ismerkedhetnek a résztvevők. A vallásgyakorlók teológiai képzése a Bhaktivedanta Hittudományi Főiskolán történik. A tanárok a közösség felsőfokú végzettségű tagjai. Az Intézmény előadásokat, konferenciákat, nyári egyetemeket is szervez, így voltaképpen folyamatos pár-

beszédben áll az ország értelmiségével. A Főiskola folyóirata, a Tattva, a nyugati tudományosság eszköztárával a vaisnava kultúra és filozófia sokoldalú vizsgálatára vállalkozik.

A vasárnap különleges nap a *bhakták* számára is. Ilyenkor a központokban nyilvános programot tartanak az érdeklődők számára. A vendégek délután részt vehetnek egy közös éneklésen, hallhatnak egy előadást a *Bhagavad-gítá* alapján, láthatnak egy szertartást, majd bőséges szeretetlakoma részesei lehetnek. Megismerkedhetnek a hívők életével, és kérdéseket tehetnek fel nekik a Krisna-tudat filozófiájáról és gyakorlatáról. Az összejeövetel inkább az őskeresztény összejevetelekre és az ottani lakomákra, az *agapé*kre emlékeztet, mintsem az egyházak mai szertartásrendjére. A Krisna-templom azonban nem csupán vasárnaponként áll nyitva a látogatók előtt. A templom nemcsak az imádat helye, hanem egyben a közösségi élet centruma is. Hét közben is gyakran felbukkannak olyanok, akik otthonukban gyakorolják ezt az életmódot, vagy épp most ismerkednek vele. A Govinda éttermekben pedig a vendégek India vegetáriánus konyhaművészetének tradicionális ételeiből kaphatnak ízelítőt.

A védikus társadalom rétegei

Azok, akik a Krisna-tudat gyakorlásával már bizonyos lelki fejlődést értek el, avatást kérhetnek egy lelki tanítómestertől – attól függetlenül, hogy a templomban vagy otthon kívánnak-e élni a jövőben. Az avatás ünnepélyes, tűzceremóniával egybekötött esemény. A tanítvány egy lelki nevet kap, s tanítómestere előtt fogadalmat tesz, hogy követi a Krisna-tudat szabályait, és napi tizenhat kört ismétel el a Haré Krisna *mantrából*.

A további fejlődést elért, arra alkalmasnak ítélt Krisna-hívőket a lelki tanítómesterük egy második, *bráhmana*-avatásban is

részesíti. A *bráhmanák* rétege a védikus társadalomban az értelmiségi osztályt jelentette, melynek tagjai főként a papok és a tanítók voltak. Mellettük létezett a másik három osztály, a harcosi és irányítói tevékenységet végző *ksatriják*, a kereskedők-földművesek, azaz a *vaisják*, valamint az egyszerű munkások, a *sudrák*. A Krisna-tudat Nemzetközi Szervezetének fontos célkitűzése a lelki tudás birtokosainak tekintett *bráhmanák* képzése, akikről a *Bhagavad-gítá* így beszél: „A *bráhmanák* munkáját az alábbi, természetükből adódó tulajdonságok jellemzik: nyugodtság, önfegyelmzés, tisztaság, béketűrés, becsületesség, tudás és vallásosság.” (Bg. 18.42) Általában *bráhmanák* töltik be a templomokban a nagyobb felelősséggel járó pozíciókat.

Életkoruk és családi állapotuk alapján a hívek a négy lelki rend (a *brahmacsárja*, a *grihasztha*, a *vánaprasztha* és a *szannyása* rend) egyikéhez tartoznak. Cölibátusban élnek a tanulóidejüket töltő *brahmacsárik*. Csak néhányan maradnak közülük egész életükben szerzetesek, többségük huszonöt éves kora körül a házások (*grihaszthák*) rendjébe lép. A házások egy része továbbra is aktívan részt vesz a Krisna-hívők egyházának missziós tevékenységében, míg mások valamilyen polgári munka végzésével tartják fenn magukat, és e mellett gyakorolják a vallásukat. Követik az erkölcsi szabályokat, rendszeresen meditálnak a Haré Krisna *mahá-mantrát* ismételve, felajánlják ételleiket Krisnának, és otthonukban egyszerű szertartásokat tartanak.

A családostok is csupán olyan munkát végeznek, amely nem sérti meg a védikus morál alapelveit. A *Srímád-Bhágavatam* azt tanácsolja, hogy az emberek mindennapi munkájukat is Istennek végzett odaadó szolgálatnak tekintsék, s ne pusztán a „tetteik gyümölcse, érzékeik kielégítésére törekedjenek” (Bhág. 5.5.4–6). A szentírások szerint mindezek szem előtt tartásával a lelki élet épp oly eredményesen gyakorolható családi körülmények között is, mint szerzetesként.

A házasság célja a Krisna-tudatban a gyermeknevelés. Mivel a szülők a Védák irányítását fogadják el, gyermekeiket is ezek szellemében nevelik. A gyermek önálló döntési jogát azonban tiszteletben tartják, tőle függ, hogy felnőttként követi-e majd szülei útját. Évek óta működik már az első magyar védikus rendszerű *gurukula* iskola, ahol a gyermekek a világi ismeretek mellett lelki ismereteket is elsajátíthatnak.

A *brahmácsárja* és a *grihasztha* rend után következik a *vána-prasztha* élet, melyet visszavonult, családi kötelezettségektől mentesebb életmód jellemez. Az utolsó, negyedik életrend a *szannyása*. A *szannyási* felhagy minden világi cselekedettel, és szigorú szabályokhoz kötött életet él. Feladata az, hogy teljes lemondásban élve másoknak is átadja a lelki élet gyakorlásához szükséges tudást.

1993-ban Somogyvámos határában, egy 180 hektáros földbirtokon létrejött Krisna-völgy, az Indiai Kulturális Központ és Biogazdaság, mely a látogatók előtt is nyitva áll. Azóta felépült itt Európa legnagyobb vaisnava temploma is. A területen helyet kapott egy vegetáriánus étterem, egy ajándékküzet, vendégház, képzőművészeti stúdió, fazekasműhely, biopékség, tehenészet, méhészet és natúrkozmetikai laboratórium is. Krisna-völgyben a híveknek az egyszerű életmód és magas szintű gondolkodás szellemében alkalmuk nyílik arra, hogy bemutassák, hogyan valósulhat meg a gyakorlatban is az ismertetett négy lelki és négy társadalmi renden alapuló élet.

A vaisnava vallás életkortól és társadalmi helyzettől függetlenül az Isten-tudatot állítja az élet középpontjába. Éppen ez az, amivel a Krisna-tudat szerte a világon feltűnést keltett: nemcsak egyfajta filozófia átvételét jelenti, hanem a vaisnava tradíció rituális és gyakorlati oldalának átültetését, az élet minden területének megszentelését is.

Mérlegen a vallások

Vallások egymásról

Napjainkban a kultúrák és vallások „egymásba érnek”, így minden valláson belül óhatatlanul felvetődik az a kérdés, hogy miként viszonyuljanak a követők a többi vallásos hagyományhoz.

A világ legtöbb szakrális írása általában csak a saját vallási rendszerét írja le, s azon kívül nem ejt szót másféle vallásokról — vagy csak érintőlegesen, és ezeknek az utalásoknak az értelmezése sem egységes. Éppen ezért a különböző vallások követői gyakran zavarban vannak, hogy miként tekintsenek más hitekre, illetve más vallások híveire. Írásos útmutatás hiányában a hívők egyéni vérmérsékletük, gondolkodásmódjuk alapján alakítják ki a többi valláshoz való hozzáállásukat. Ebből eredően az egyes hívek viszonya a más vallásúakhoz még egy adott valláson belül is erősen eltérő lehet. Vannak, akik elutasítanak és lenéznek minden más hitet; vannak, akik elismerik más vallások értékeit, de a sajátjukat mindegyik fölé helyezik; mások szerint meg mindegyik vallás ugyanolyan jó.

A katolikus teológiában például háromféle megközelítés él egymás mellett más vallások megítélésére vonatkozóan. Az *exkluzivista* szemlélet szerint csak azok üdvözülnek, akik meghallják a keresztény evangéliumot, és válaszolnak rá. Az *inkluzivisták* szerint bár a kereszténység képviseli Isten legtekélyesebb kijelentését, az üdvösség azok számára is lehetséges, akik más vallási tradícióhoz tartoznak. A *pluralista* szemlélet pedig azt tartja, hogy az emberiség minden vallási tradíciója egyaránt érvényes út a vallásos valóság ugyanazon belső lényegéhez.

Nézzük meg ugyanezt a kérdést a védikus irodalom szemszögéből. Azt fogjuk látni, hogy ezeknek az írásoknak az esetében nincs lehetőség a félreértésekre és a véleménykülönbségekre, ugyanis itt maguk az írások beszélnek részletesen arról, hogy az emberi kultúrában különféle vallási tevékenységek és felfogások léteznek. A védikus szentírás nem csak egyetlen, vagy csak az általa legjobbnak tartott vallásról beszél. Bár ismertet egy filozófiát és vallási gyakorlatot (az önzetlen odaadás folyamatát), aminek a segítségével a leggyorsabban el lehet érni Istent, sok más filozófiai és vallási rendszerről is említést tesz, és bemutatja ezek egymáshoz fűződő viszonyát, a vallások kapcsolatrendszerét.

A hinduizmus köztudottan sokszínű vallási jelenség. E sokféleség olykor azt a benyomást keltheti a felületes szemlélőben, hogy India szentírásai több, egymással egyenértékű, egymással nem versengő vallást hirdetnek. Valójában azonban a védikus írások a vallás legtökéletesebb formájaként egyetlen tiszta, monoteista vallást írnak le. A többi vallási rendszer (például a félisitenek tisztelete) ennek a tiszta vallásgyakorlatnak a megközelítését, és majdani elfogadását szolgálja. A védikus szentírások több szempont szerint is rangsorolják, kategorizálják a létező hitrendszereket. Talán meglepő, de ezek a szövegek *minden* vallásos rendszerrel kapcsolatban tartalmazznak információt, persze nem úgy, mint egy mai vallási enciklopédia, amely sok-sok hit, felekezet, vallási mozgalom történetét, alapítójának életét, fő tételeit sorolja fel, hanem úgy, hogy a vallások alapvető *típusait* mutatják be, s azokat a jellemző jegyeket, ami alapján véleményt formálhatunk róluk.

Nem írják le a világ összes vallását – ami lehetetlen is lenne a vallások nagy száma miatt, és mert a hit mai formáinak jó része a védikus irodalom kinyilatkoztatásakor még nem létezett – inkább olyan *örökérvényű szempontokat* mutatnak be, amelyek

alapján képet alkothatunk akár egy múltbeli, akár egy jelenlegi vallásról, s amelyek segítségével felmérhetjük minden egyes vallás értékét, tisztaságát. Ebben a fejezetben ezeket a szempontokat szeretnénk bemutatni a tisztelt olvasónak.

A vaisnava vallásszemlélet nem érzelmeken vagy előítéleteken alapszik. Mély, rendszerezett filozófia alapján mond véleményt a különböző vallásokra jellemző mentalitásról. Objektív szempontokat ad, kategorizál, s ezzel a segítséggel – a szempontok érvényesítésével – bárki megállapíthatja, hogy védikus megítélés szerint milyennek minősül egy adott vallás, milyen közel áll a védikus szentírások vallási ideáljához.

Egy bizonyos vallás *szintje* azt a tudati fokozatot jelenti, amin az adott vallás követői állnak. A tudat fejlesztése egy lépcsőzetes (akár életeken át tartó) folyamat, amelynek legfelső szintje a lélek eredeti, tiszta állapota, az Isten iránti önzetlen odaadás. A teljes materializmustól e szint eléréséig számtalan lépcsőfokon át vezet az út, s a védikus írások ezeket a fejlődési állomásokat, szinteket határozzák meg különféle kritériumok alapján.

Ennek a látásmódnak köszönhetően a vaisnavák számára nem jelent gondot, amikor egy adott vallásról egységes véleményt kell alkotniuk. Csupán „elő kell venniük”, és alkalmazniuk kell mindazokat a szempontokat, amelyeket a védikus irodalom leír. Választ kapva a megfelelő kérdésekre, kirajzolódik a vizsgált vallás arculata – legyen az akár egy ősi tradíció, akár egy újonnan felbukkant vallás. A szempontok ismerete alapján bárki elkészíthet egy ilyen „kérdőívet” bármelyik vallásról – így e helyütt fontosabbnak tartjuk maguknak a szempontoknak az ismertetését, mint valamely vallás konkrét elemzését. A védikus látásmód elsajátításával ugyanis ezt a vizsgálati módszert bárki, korlátlan számú vallási rendszerre alkalmazhatja.

Felvetődhet az a kérdés, hogy illő dolog-e egy bizonyos kultúr- és valláskörből származó mércét olyan vallásokra alkal-

mazni, amelyek a világ más részein honosak. Nem sértjük-e meg ezzel a *kulturális relativizmus* elvét, mely szerint minden kultúrát csak a saját körén belül szabad vizsgálnunk, s nem szabad rávetítenünk egy másik kultúra – vagy éppen a saját kultúránk – értékítéletét? Erre a kérdésre kétféleképpen válaszolhatunk, az olvasó világlátásától függően:

1. Ha valaki elfogadja a védikus szentírások isteni eredetét, abban az esetben úgy kell tekintenie ezekre a szempontokra,

mint amelyek alapján Isten is osztályozza a vallásokat és a vallásos embereket. Nem gondolhatjuk, hogy Isten más-más mércét alkalmaz az indiai emberekre, mást az amerikaiakra, és megint mást a magyarokra. Ez ellentmondana az Ő univerzalizálásának, transzcendenciájának. Isten nem „személyválogató”. Ebben az esetben úgy

kell látnunk, hogy a vallásokról szóló véleményét, megítélésének alapját Isten történetesen ezekben a szentírásokban fejtette ki legrészletesebben: vagyis ez a látásmód nem relatív, hanem Abszolút.

2. Ha valaki nem fogadja el a védikus irodalom isteni eredetét – vagy esetleg magának Istennek a létezését sem –, abban az esetben is érdekes lehet ez a vizsgálat, mint egy izgalmas játék. Azt mondják, a bölcs a bolondtól is tanul, a bolond a bölcsőtől sem tanul. Miért ne nézhetnénk meg kísérletképpen, hogyan festenek más vallások – vagy akár a sajátunk – egy másik vallás nézőpontjából? Mi hátrányunk származhatna ebből? Ezt az álláspontot sok különféle vallást gyakorló ember vallja. Hans Küng keresztény teológus például így teszi fel ezt a kérdést a világbékéről szóló tanulmányában: „Miért ne vizsgálhatnánk magukat a vallások a többi vallás által eléjük tartott tükör-

ben?”²¹ A védikus irodalom – és a jelen könyvecske – erre a vizsgálatra is egyfajta lehetőséget kínál. Mindenki végigtekint-
het a saját maga által ismert vallásokon, és az említett mérlege-
lés segítségével objektív képet alkothat ezek védikus megítélé-
séről.

Az osztályozás szempontjai

A valláskutatók sokféle szempont szerint csoportosították már a vallásokat. Osztályozták őket területi szempontból, keletkezési helyük vagy elterjedtségük szerint. Glasenapp német vallástör-ténész „az örök világtörvény vallásairól” és „a történeti istenkinyilatkoztatás vallásairól” tesz említést.²² Ez a beosztás még mindig nem túl differenciált, bár már inkább érinti a vallá-sok tartalmi részét, mint a felszíni jellemzőket. A következők-ben látni fogjuk, hogy milyen tulajdonságokat tart lényegesnek a védikus szemléletmód a vallások megítélésénél. Elsőként is-merkedjünk meg azokkal a szempontokkal, ami alapján a védikus irodalom rendszerezi és rangsorolja a vallásokat. Ezek közül a jelentősebbek a következők:

- a) A tanítások forrása
- b) Töretlen-e a láncolata?
- c) A tudás mélysége
- d) Milyen kötőerő hatása alatt áll?
- e) A tettek, a tudás és a szeretet
- f) Milyen a gyakorlata?
- g) Mi a vallás célja?

²¹ Hans Küng: Nincs világbéke a vallások közötti béke nélkül. Magyar Filozófiai Közlöny 1992/1. 143.

²² Glasenapp, Helmuth von: Az öt világvallás. Gondolat, Budapest, 1981.

A továbbiakban részletesebben megnézzük, hogy mit is kell értenünk e meghatározások alatt, és hogyan alkalmazhatók ma-
gára a védikus hagyományra.

A tanítások forrása

Nyilvánvaló, hogy minden vallás tanításai származnak valahon-
nan. Egy szentírásból, egy kiemelkedő lelki tanítótól vagy egy
hétköznapi embertől és így tovább. A védikus meghatározás
szerint egy vallás akkor tekinthető hitelesnek – azaz igaznak és
jónak – ha ez a forrás összeköttetésben áll a Legfelsőbb Sze-
mélyvel. Ugyanis ebben az esetben biztosított, hogy az adott te-
ológia összhangban fog állni Isten gondolataival. A
Bhágavatam 6. éneke 3. fejezetének 19. verse szerint: „Az igazi
vallásos elveket az Istenség Legfelsőbb Személyisége mondja
ki” – amiket nem lehet önkényesen megváltoztatni. Hitelesnek
az a vallás mondható, ami változtatás nélkül közvetíti – akár ta-
nítók, akár írások útján – ezeket a legfelsőbb törvényeket. A kö-
vetkező idézet tovább részletezi ezt a gondolatot: „Vallást nem
lehet kitalálni. Egy igazi vallásnak hiteles forrásból kell szár-

maznia, Istentől vagy az
Ő képviselőjétől. A val-
lást Isten törvényének
nevezik. Az ember nem
hozhat egy új törvényt
az államban – a törvé-
nyeket az állam már be-
iktatta. Egy kisebb kö-
zösség vezethet be saját
szabályokat, de azoknak
összhangban kell lenni-

ük az állami törvényekkel. Éppen így, ha valamilyen vallásos elvet kívánunk bevezetni, annak egyeznie kell a Védák elveivel.”²³

Töretlen-e a láncolat?

Első vizsgálandó szempontunk az volt, hogy a vallásos tanítás *forrása* megfelelő-e, azaz egy kinyilatkoztatott szentírás, valamint Isten, illetve Isten hiteles képviselője áll-e a kezdeténél. Még ha emberi nézőpontunkból nem is vagyunk képesek teljes biztonsággal állítani, hogy egy vallás Istentől ered, egy hiteles vallásnak legalább „önbevallása”, saját leírásai szerint felülről kell származnia. A most kitalált, cilinderből előhúzott „vallásokból” nem sok lelki haszon származhat.

A vallások tanításai és gyakorlata hagyományozás útján maradnak fenn nemzedékről nemzedékre. Ideális esetben a tanítások nem változnak meg ennek az „átöröklítésnek” a folyamán. Vallásanalízisünk második pontja annak megállapítására irányul, hogy milyen mértékben őrizte meg azonosságát, folytonosságát egy adott vallási tradíció.

Ha legalább erősen valószínűsíthető, hogy egy vallás isteni eredetű, akkor még mindig két eset lehetséges: (1) E tudás a lényegét tekintve változatlanul szállt a következő generációkra, majd ők is érintetlenül adták tovább az utódaiknak. (2) Valamilyen véletlen vagy akaratlagos változtatásnak köszönhetően módosult a tanítások tartalma és a vallásgyakorlat módja. A nem tudatos tényezők között szerepet játszhat a félreértés, a szentírások fizikai sérülése, a hagyományozás tökéletlensége és

²³ Bhaktivedanta Swami Prabhupáda, A. C.: A bölcsesség királya. Bhaktivedanta Book Trust, 1994. 24.

így tovább. Tudatos változtatások pedig megvalósulhatnak például úgy, hogy egy eredetileg hiteles művet megváltoztatnak a történelem folyamán – hozzáírnak, kihúznak belőle, vagy átírják. Ez történhet valamilyen politikai vagy személyes érdekből. Természetesen egy ilyen átalakítás nagymértékben veszélyezteti a vallás tisztaságát. Az ilyen módon megváltozott tanítások már nem tekinthetők teljesen azonosnak a vallás eredeti mondanivalójával.

Az 1. esetben a védikus irodalom hiteles tanítványi láncolatáról beszél, míg a 2. típust – bár láncolat itt is jelen lehet – egy nem egészen hiteles, módosult hitrendszernek tekinti. A döntő kérdés tehát e besorolás esetén az, hogy az eredeti tanításnak sikerül-e érintetlenül továbbélnie.

A *Bhagavad-gítá* alábbi két verse így mutatja be például a védikus tudás „öröklődését”: „Az Istenség Személyisége, az Úr Srí Krisna így szólt: A *yoga* e maradandó tudományát Én tanítottam a napistennek, Vivasvánnak, aki később Manut, az emberiség atyját, Manu pedig Ikshvákut oktatta erről. E legfelsőbb tudomány így módon, a tanítványi láncon keresztül szállt alá, s a szent királyok így értették meg azt. Idővel azonban megszakadt e lánc, ezért tűnik az eredeti tudomány elveszettnek.” (Bg.4.1–2) A *Bhagavad-gítá* tanításainak történetével kapcsolatban Krisna itt kiemeli az e tudást továbbító tanítványi láncolat első láncszemeit, tanítóit. A második versből azonban azt is megérthetjük, hogy az efféle láncolatok időnként „sérülést” szenvednek, vagyis a tudás valamilyen okból elvész, vagy nem érintetlenül hagyományozódik tovább. Ennek a problémának az orvoslásáról ugyanezen fejezet egy későbbi verse tesz említést: „Óh, Bharata leszármazottja! Bárhol legyen a vallás gyakorlása hanyatlóban, s kerüljön fölünyes túlsúlyba a vallástalanság, alászállok Én Magam.” (Bg.4.7.) A *Bhagavad-gítában* egy másik helyen szintén ezt olvashatjuk Krisnáról: „Te vagy a múlhatatlan vallás

fenntartója, az örökkévaló Istenség Személyisége.” (Bg. 11.18) A vallások fenntartása tehát Isten helyreállító tevékenysége, amely különböző isteni kinyilatkoztatások és lelki tanítók segítségével is történhet. Az a gondolat, hogy Isten nem csak egyszer, hanem sokszor tesz elrendezést az emberiség lelki felemeléséért, nem csak a vaishnava szentírásokban, hanem a kereszténység történetében is megtalálható, legfőképpen Alexandriai Kelemen (?–215) esetében, aki Istennek „az egész világon elszórt szavairól” tesz említést.

Tehát a Legfelsőbb Lény figyelemmel kíséri a vallások sorsának alakulását, s időről időre módot talál arra, hogy kijavítsa az eltéréseket. Van, amikor személyesen jön el, s van, mikor felhatalmaz valakit e küldetés végrehajtásával. Ennek értelmében a vaishnavák Isten küldöttének fogadják el például Jézus Krisztust vagy Mohamedet. Mivel a Krisna-tudat szemléletmódja szerint Isten küldöttei az egész világon felbukkanhatnak, s a hiteles szentírások is mind Tőle erednek, ezért a más világvallásokhoz való viszonya nem elutasító vagy kirekesztő, hanem azt a tolerancia jellemzi.

A tanítványi láncolat valamilyen formájával a világ csaknem minden vallásánál találkozunk. Ennek jelentősége a védikus irodalom látásmódja szerint túlmutat önmagán: a hiteles láncolat elengedhetetlen feltétele egy vallás tisztaságának, hitelességének. E tisztaságot pedig annak révén lehet megőrizni, hogy a vallásos tanítók nem csak elméletben ismerik saját teológiájukat, hanem a mindennapokban is következetesen ezeknek az elveknek megfelelően, tisztán élnek. Így tiszta marad a tanítás, és a tiszta közvetítőkön keresztül változatlan tartalom száll alá a követőkhöz, az újabb generációhoz – s most már az ő felelősségük lesz a tisztaság megőrzése...

A tudás mélysége

A védikus szemlélet azt is tekintetbe veszi, hogy az átadott tanítás milyen mélységeket érint. E tekintetben a vallás igazságairól mint „lelki tudományról” tehetünk említést, és mint ilyennek, különböző szintjei léteznek (maga a *véda* szó is tudást jelent). A $2 \times 2 = 4$ művelet végeredménye helyes a matematika legalsó és felsőbb szintjein is, azonban ez a tudás csak nagyon kis részét képezi a matematika teljességének. Ehhez hasonlóan a vaisnava vélemény szerint a vallás témáinak is létezik szimplább és részletekbe menőbb leírása is. Melyek a vallás klasszikus témái? Például a lélekről szóló tudás, az anyagi világot működtető szabályszerűségek ismerete, a halál utáni lét kérdései, Isten tulajdonságai, az emberi természet, az erkölcs, Isten elérésnek módja és így tovább. Azonban a különböző szintű matematika-oktatáshoz hasonlóan az egyes vallások is különböző mélységig mutatják be az egyes területeket. Sok vallás beszél például a „lélekről”, de ritkán találkozhatunk egzakt, tudományos érvényű definícióval és leírással a lélekkel kapcsolatban. Isten néhol csak mint a leghatalmasabb erő jelenik meg, a világ más szentírásaiban viszont egészen részletes „jellemzést” olvashatunk róla. A vaisnava megközelítés szerint tehát ezek a különböző kultúrkörökből származó teológiai leírások nem mondanak ellent egymásnak, csupán egyes helyeken részletesebbek, mint máshol.

Ha meg szeretnénk állapítani, hogy a szentírások közül melyik szolgál a legrészletesebb leírásokkal, akkor figyelmesen és alaposan kellene tanulmányoznunk minden vallást – s nem könnyű egy ilyen összehasonlítást elfogulatlanul elvégezni. Annyit mindenképpen állíthatunk, hogy a védikus szentírások jó eséllyel indulnának ebben a „verseny”-ben. A terjedelmes védikus szentírások igazán alapos leírásokkal szolgálnak a val-

lás fentebb leírt témáiról, s ezek egy logikus, koherens rendszert alkotnak, melyet a híres *Bhagavad-gítá* tömören összefoglal. A Gítá jelentőségét így értékeli A. C. Bhaktivedanta Swami Prabhupáda, aki angol nyelvre fordította, s így a nyugati történelem során először egy hiteles tanítványi láncolat képviselőjeként mutatta be a Gítát: „Aki olyan szerencsés, hogy a *Bhagavad-gítát* e tanítványi láncon, s nem egy személyes indítékú értelmezésen keresztül értette meg, arról elmondhatjuk, hogy már a teljes védikus tudományt és a világ minden szentírását tanulmányozta. A *Bhagavad-gítában* az olvasó megtalálja mindazt, amit valamennyi egyéb szentírás tartalmaz, s ezen kívül olyan dolgokkal is találkozhat, amelyekről sehol máshol nem olvashat. Ez a *Bhagavad-gítá* különleges jellemzője. A tökéletes teista tudományt tartalmazza, hiszen Maga az Istenség Legfelsőbb Személyisége, az Úr Srí Krisna beszéli el.” (A Bg. 1. fejezete 1. versének magyarázata.) Természetesen mindenki számára adott a lehetőség, hogy megismerkedjen a védikus tudással és más vallások tanításaival, és maga döntse el, hogy ezek közül melyiket tartja a legteljesebbnek és a legalaposabbnak.

Milyen kötőerő hatása alatt áll?

A védikus szentírások háromféle kötőerőről (*guna*) tesznek említést, amelyek befolyásolják egy vallás arculatát. Először néhány szó erejéig ismerkedjünk meg azzal, hogy mit is takar a *guna* kifejezés általában, majd vegyük szemügyre a *gunák* valóságokra gyakorolt hatását. Tulajdonképpen háromféle finomszintű hatásról, erőről van itt szó, amelyek a védikus leírás szerint az anyagi világban élő lényeket, illetve e világ minden egyes jelenségét befolyásolják.

A három kötőerő neve: tudatlanság, szenvedély és jóság. A *Bhagavad-gítá* általánosságban így ír róluk: „Az anyagi természet három kötőerőből áll: a jóság, a szenvedély és a tudatlanság kötőerejéből. Óh, erős karú Arjuna! Amint az élőlény kapcsolatba kerül az anyagi természettel, e kötőerők felülkerekednek rajta. Óh, büntelen! Mivel tisztább a többinél, a jóság kötőereje ragyogó, és megszabadítja az embert minden bűnös tett visszahatásától. A jóságban élőket a boldogság érzése és a tudás köti meg. Óh, Kuntí fia! Tudd meg, hogy a szenvedély minősége a vég nélküli vágyból és sóvárgásból születik, ezért az anyagi, gyümölcsöző tettekhez köti a megtestesült élőlényt. Óh, Bharata fia, tudd meg hát, hogy a sötétség tudatlanságból született kötőereje okozza valamennyi megtestesült élőlény illúzióját. E kötőerő hatásának következménye az örültség, a tunyaság és az alvás, ami megköti a feltételekhez kötött lelkeket. Óh, Bharata fia! A jóság kötőereje a boldogsághoz, a szenvedély a gyümölcsöző tettekhez, a tudatlanság pedig az ember tudását befedve az örültséghez láncol.” (Bg.14.5–9)

Tehát ezek a kötelékek – illetve e kötőerők kombinációi – láncolják a lelkeket az anyagi világhoz. A védikus irodalom szerint az élet céljának elérése érdekében felül kell kerekedni ezeken a különféle tettekre kényszerítő hatalmakon: „Ha a megtestesült élőlény képes túllépni az anyagi testtel kapcsolatban álló három kötőerőn, akkor megszabadulhat a születéstől, a haláltól, az öregségtől és a velük járó fájdalomtól, s még ebben az életében nektári élvezetben lehet része.” (Bg.14.20) Ebből a szempontból nézve a lelki élet célja az, hogy megszabaduljunk a világhoz láncoló kötőerők befolyásától, és eljussunk a felszabadult szintre. Amíg azonban valaki ezt nem éri el, addig az anyagi kötőerők kombinációi hatnak rá – vagy természetes automatizmusként, vagy pedig az egyén választása szerint. Választás csak akkor lehetséges, ha az ember tud e kötőerők léte-

zéséről és hatásáról, s így el tudja dönteni, hogy melyiknek a hatása alatt kíván cselekedni.

A *Bhagavad-gítá* sokoldalúan mutatja be a tudatlanság, a szenvedély és a jóság hatását: Milyen dolgokhoz ragaszkodnak az adott kötőerő hatása alatt álló emberek? Melyik társadalmi rendben élőkre jellemző? Milyen helyen születnek újjá azok, akik a hatása alatt állnak? Mi az eredménye egy bizonyos kötőerőben végrehajtott tettnek? Milyen ételeket fogyasztanak az egyes kötőerők befolyása alatt állók? Milyen eltérő boldogságképet ültet a három kötőerő az ember tudatába? És így tovább. Ahogy láthatjuk, ez egy igen szerteágazó téma, melynek minden részletével nem tudunk e helyen foglalkozni. Számunkra most az az érdekes, hogy milyen hatással vannak a kötőerők az emberek vallásosságára – s a *Bhagavad-gítá* „A hit fajtái” című fejezetében végig ezzel a témával foglalkozik. E fejezet 3. verse a következőket mondja: „Óh, Bharata fia! Az ember egy bizonyos fajta hitet fejleszt ki aszerint, hogy létét a természet mely kötőerői befolyásolják. Úgy mondják, az élőlény hitét a rá jellemző kötőerő határozza meg.” (Bg. 17.3)

Srila Prabhupáda kifejti ezt a vers magyarázatában: „Minden ember rendelkezik sajátos hittel, kilététől függetlenül, hite azonban természetének megfelelően lehet jó, szenvedélyes vagy tudatlan. [...] Ha az ember hitét nem teljesen a megtisztult jóság jellemzi, akkor azt az anyagi természet bármelyik kötőereje beszennyezheti, s e szennyeződés a szívre is kiterjedhet. A hit tehát aszerint szilárdul meg, hogy az ember szíve az anyagi természet mely kötőerejével áll kapcsolatban. Ha a szív a jóság minőségében van, akkor a hitet is ez a kötőerő jellemzi, ha pedig a szenvedély vagy esetleg a sötétség, az illúzió a jellemző rá, akkor a hit is azoknak a hatása alatt fog állni. Ezért van a világon annyiféle hit, s emiatt van annyiféle változata a vallásnak. A vallásos hit igazi elve a tiszta jóság szintjén található, de mi-

vel a szív szennyezett, különféle vallásos elvek léteznek. A hit különféle változatai szerint az imádatnak is különféle fajtái vannak”²⁴. A továbbiakban összegzem a kötőerők vallásosságra gyakorolt befolyását, a *Bhagavad-gítá* szerint.

(1) A tudatlanság hatása a hitre

A tudatlanság (*tamasz*) hatása alatt állók szellemeket és kísérteteket imádnak. Áldozataik során nem veszik figyelembe a szentírások utasításait, nem zengenek himnuszokat, nem adományoznak a lelki rend képviselőinek (a papoknak, bráhmanáknak), és hit nélkül hajtják végre az áldozatokat. A tudatlanság hatása alatt ostobán, önkínzással végzett vezeklést mutatnak be, amely mások bántalmazásával vagy elpusztításával jár. Tisztátlan helyen, nem a megfelelő időben, kellő figyelem és tisztelet nélkül, arra méltatlan személyeknek adományoznak.

Az alábbi gyakorlati példákat hozhatjuk fel az ilyen típusú „vallásosságra”: „Vannak, akik egy halott sírjánál végeznek imádatot. A szexuális élvezettel egybekötött imádat szintén a sötétség kötőerejében van. India egyes eldugott falvaiban mind a mai napig élnek szellemimádók. Ezek a primitív emberek elmennek az erdőbe, és ha tudomást szereznek róla, hogy egy fában szellem lakozik, akkor imádni kezdik azt a fát, és áldozatokat mutatnak be neki. Az efféle imádatok nem nevezhetők Isten-imádatnak.”²⁵

A tudatlanság hatása alatt az emberek nem tudják, hogy mi vallás és mi nem: „Óh, Pártha, az illúzió és sötétség hatása alatt a vallástalanságot vallásnak, a vallást vallástalanságnak vélő, mindig rossz irányba törekvő értelem a tudatlanság kötőerejébe

²⁴ Bhaktivedanta Swami Prabhupáda, A. C.: *A Bhagavad-gítá* úgy, ahogy van. The Bhaktivedanta Book Trust, 1993. 663–664.

²⁵ Bhaktivedanta Swami Prabhupáda, A. C.: *A Bhagavad-gítá* úgy, ahogy van. The Bhaktivedanta Book Trust, 1993. 665.

tartozik.” (Bg.18.32) E jellemzők alapján a mai „vallási jelenségek” közül a tudatlanság kategóriájába sorolhatjuk például a sá-tánizmus különféle megnyilvánulási formáit.

(2) *A szenvedély hatása a hitre*

A szenvedély (*radzsasz*) kötőerejében élők imádatának közép-pontjában különféle démonikus személyek állnak. A „démon” kifejezés a szanszkrit *asura* szó fordítása, amely olyan embe-rekre utal, akik nem szeretettel közelítenek Istenhez, hanem el-lenségesek Vele szemben, vagy éppen tagadják a létét. A szen-vedély kötőerejében élők tiszteletének középpontjában ilyen személyek állnak: „A szenvedély kötőerejében lévők szintén egy adott cél érdekében imádják a démonokat. Még emlék-szünk arra, hogy a második világháború alatt egy kalkuttai ember Hitlert imádta, mert a háborúnak köszönhetette hatalmas va-gyonát, amit a feketepiacon üzletelve összegyűjtött.”²⁶ Mivel a szenvedély kötőereje befolyásolja ezen emberek értelmét, ezért látásmódjuk nem lesz tiszta: „Az a megértés, amely nem tud kü-lönbséget tenni a vallás és a vallástalanság, valamint a végre-hajtandó és az elkerülendő tettek között, a szenvedély kötőere-jében van, Óh, Prithá fia.” (Bg. 18.31) Az áldozati formákban, rituációkban is megmutatkozik a gyakorlókra jellemző kötőerő: „Arra az áldozatra, amelyet valamilyen anyagi célból vagy büszkeségből hajtanak végre, a szenvedély kötőereje jellemző.” (Bg. 17.12)

A vallásos áldozatok, rituálék célja eredetileg a lelki fejlődés, ám a kötőerők hatására ezt a célt befedheti valamilyen más, önző motiváció, az anyagi világ élvezetére, illetve valamilyen személyes anyagi áldásra való vágy. A vallásos gyakorlatokban szerte a világon gyakran találkozunk különféle vezeklésekkel,

²⁶ Bhaktivedanta Swami Prabhupáda, A. C.: *A Bhagavad-gítá* úgy, ahogy van. The Bhaktivedanta Book Trust, 1993. 665.

ám a Gítá szerint a kötőerőknek megfelelően a vezeklés is háromféle lehet. „A büszkeségből, a tisztelet, megbecsülés és imádat érdekében végzett vezeklés a szenvedély kötőerejéhez tartozik, és se nem szilárd, se nem állandó.” (Bg.17.18) Sríla Prabhupáda e vershez fűzött magyarázatában részletezi az ilyen önös vezeklés jellemzőit: „Vannak emberek, akik azért vállalják a vezeklést és az önmegtartóztatást, hogy felhívják magukra mások figyelmét, s így megbecsülésben, tiszteletben és imádatban legyen részük. A szenvedély kötőerejének hatása alatt álló ember arra törekszik, hogy alattvalói imádják őt, megmossák a lábát, és felajánlják neki a vagyonukat. Ezt a hamis elismerést, amit valaki a vezeklése által vív ki, a szenvedély kötőerejébe tartozónak tekintik, s eredménye ideiglenes: eltarthat egy ideig, de nem örökkévaló.”²⁷ Az ilyen, a szenvedély kötőerejében történő adományozásról a Gítá ezt mondja: „Ám ha valaki a visszonzás reményében, gyümölcsöző eredményekre vágyva vagy kelletlenül ad, tette a szenvedély kötőerejébe tartozik.” (Bg. 17.21)

(3) A hit jellemzői a jóság kötőerejében

A védikus felfogás szerint fokozatosan mentessé kell válnunk a kötőerők befolyásától, ezt azonban nem lehet egyik pillanatról a másikra elérni. Ám a három kötőerő között is van rangsor: legalacsonyabb rendű – és a legerősebb kötöttséget eredményezi – a tudatlanság, ennél valamivel jobb a szenvedély minősége, az igazán kedvező pedig a jóság (*szattva*) kötőereje. Az erre a kötőerőre jellemző életmód teszi képessé az embert arra, hogy eljusson a kötőerők fölé, a tiszta jóság, a transzcendencia szintjére. A védikus meghatározás szerint csak akkor érheti el valaki a

²⁷ Bhaktivedanta Swami Prabhupáda, A. C.: *A Bhagavad-gítá* úgy, ahogy van. The Bhaktivedanta Book Trust, 1993. 676.

lelki világot, Isten birodalmát, ha élete során eljutott erre a szintre. Tehát a jóság kötőerejének elérése – és az erre jellemző vallásos gyakorlat – elengedhetetlen feltétele a teljes megtisztulásnak.

A jóság kötőerejében élő ember tisztán látja vallásossága célját, és tudja, hogy mi segíti, illetve mi hátráltatja ennek elérésében: „Óh, Prithá fia, az a megértés, aminek segítségével az ember tudja, hogy mit kell tennie, és milyen cselekvéstől kell tartózkodnia, mitől kell félnie és mitől nem, mi az, ami leköti, és mi az, ami felszabadítja, a jóság kötőerejébe tartozik.” (Bg. 18.30) Ez a tiszta megértés tükröződik a jóság kötőerejében végzett vallásgyakorlatban: „Az áldozatok közül az tartozik a jóság kötőerejébe, amelyet az írások szabályai szerint, kötelességből hajtanak végre, anélkül, hogy ennek fejében jutalomra vágyának. (...) A test fegyelmezése a Legfelsőbb Úr, a bráhmanák, a lelki tanítómester, valamint az olyan feljebbvalók, mint az apa és az anya imádatából áll. A tisztaság, az egyszerűség, a cölibátus és az erőszaknélküliség szintén hozzá tartozik. A beszéd fegyelmezése abból áll, hogy az ember igazmondó, kedvesen, jóakaróan szól, másokat nem zaklat fel, és rendszeresen idézi a védikus irodalmat. Az elme vezeklését az elégedettség, az egyszerűség, a komolyság, az önfegyelem és a lét tisztítása jelenti. Ez a háromféle vezeklés, melyet transzcendentális hittel hajtanak végre, a jóság természetéhez tartozik, s az olyan emberek végzik, akik nem az anyagi haszon, hanem a Legfelsőbb elégedettsége érdekében cselekszenek.” (Bg. 17.11, 14–17)

A vallásosság legtisztább szintje a jóság kötőereje fölött áll, ezt transzcendentális vagy tiszta jóságnak is nevezik (*Vászudeva-szattva*). Ennek jellemzője az Istenség Legfelsőbb Személyisége felé érzett vegyítetlen, szeretetteljes odaadás, és az ezt tükröző cselekedetek.

A tettek, a tudás és a szeretet

Ezeknek a fogalmaknak a helyes vaisnava értelmezése érdekében meg kell ismerkednünk három szanszkrit szóval, amelyeket a „tett”, „tudás” és „szeretet” szavakkal magyaráztunk – ám jelentésük körét kicsit pontosítanunk kell.

A vallásos életnek három sajátos formáját különíti el a védikus irodalom, melyeket olykor különböző *jóga*-folyamatoknak is nevez. A *jóga* szó jelentése: „összekapcsolódás a Legfelsőbbel”, s ez egyben az e célt szolgáló folyamatok összefoglaló megnevezése is (tehát a *jóga* kifejezés eredetileg tágabb értelmű, mint ahogyan ma nálunk használatos). Említésre méltó, hogy a latin *religio* (vallás) szót szintén szokták a *religare* „összekötni, megkötni” jelentésű igéből származtatni.

A három alapvető folyamat megértéséhez meg kell ismerkednünk a *karma* (tett), a *gjána* (tudás) és a *bhakti* (szeretet) fogalmával, melyet a védikus irodalom a vallásos élet három különféle felfogásaként ír le. A három szemléletmódot, illetve a hozzájuk kapcsolódó sajátos gyakorlatokat *karma-jógának*, *gjána-yogának*, illetve *bhakti-jógának* nevezik. Ez így talán idegenül hangzik, de ahogy látni fogjuk, az e kifejezésekkel megnevezett vallási formák nagyon is ismerősek lesznek.

A *karma* szó ebben az értelemben olyan tetteket jelent, melynek elkövetője munkája gyümölcséért cselekszik. Indiai vonatkozásban ide sorolható például az eredeti négy Védában található rituális áldozatok végzése, melyeknek végzői azt remélik, hogy ebben az életükben anyagi gazdagsághoz és jóléthez jutnak, következő életükben pedig a jelenleginél is élvezetesebb helyen születnek újjá az anyagi világban – például a fêlistenek birodalmában.

Érdekes azonban, hogy nem csak Indiában, hanem a világon mindenhol találkozunk a vallások olyan követőivel, akiknek

gyakorlata elsődlegesen saját anyagiasság vágyaik beteljesítésére irányul. Ők sokkal inkább eszközként tekintenek Istenre, mint célként. Imáikban Istent csak üzletfélnek tekintik: „Adományozok neked, te pedig cserébe tégy engem gazdaggá, szerencsésé, segíts, hogy sikeresen levizsgázzak, elérjem a céljaimat” stb. A *karma* jellegű vallásosság tehát ugyancsak világiasság: a tettek helyes végrehajtásáért elkövetőjük az élet jövőbeni élvezetét reméli. A *karma* körébe sorolható filozófiák a tetteknek olyan hatást tulajdonítanak, mely a természet törvényeit, a félisteneket vagy Magát Istent is a kívánt eredmények megadására kényszeríti. Talán az eddigiekből is kiderült, hogy védikus szemszögből a vallásban előforduló *karma* elemek nem a vallásosság tiszta formáját képviselik, hanem inkább beszennyezik a hitet.

Az ennél magasabb rendűnek tekintett *gjána* folyamatának követői éppen ellentétes módon a felszabadulásra törekuszenek, azaz meg akarnak szabadulni minden karmikus tevékenységtől. *Gjánának*, vagyis „tudás”-nak azért nevezik a felfogást, mert a vallásosságnak ezen a szintjén álló személyek megértik, hogy az anyagi világ nem a valódi otthonuk, s hogy a közönséges világi tettek – vagy az anyagi célú vallásos tettek – nem vezethetnek el a tökéletességhez. Az ő módszerük a mindenféle vágyról való lemondáson, az összes cselekedet megszüntetésén alapszik, végső céljukként pedig egy különbözőségek nélküli, abszolút lélekben való feloldódást tűznek ki. A *gjána* felfogás a tetteket akadálnak tekinti a lelki fejlődés útján, és a valódi siker elérése érdekében a tétlenséget hangsúlyozza. A tettek lekötnék ehhez a világhoz, így a felszabadulás érdekében fel kell hagynunk a tettekkel, de legalábbis minimalizálni kell cselekedeteinket – hirdeti ez a filozófiai iskola.

Indiában ezt a filozófiát a nyolcadik században élt Sankara irányzata képviseli a legmarkánsabban. Rajta kívül azonban ez a gondolkodásmód érezteti hatását a buddhizmusban, a jógik

aszketikus gyakorlatában, és a szintén Indiában élő dzsainista „égruhájú”, vagyis meztelenül járó szerzetesek világlátásában. Ez utóbbi csoport úgy próbál eltávolodni az anyagi világtól, hogy tagjai a lehető legkevesebbet törődnek az alvással, a tisztálkodással, az evéssel és az ivással, és a legapróbb bűnök elkövetésétől is tartózkodnak. Ennek érdekében eltakarják a szájukat, hogy ne lélegezzenek be baktériumokat, és kis söprűt hordanak magukkal, hogy elsöpörjék az útjukba eső apró rovarokat.

A *gjána* felfogás azonban szintén jelen van a világ majd’ minden vallásos kultúrájában. A keresztény szerzetesrendek közül például több hangsúlyozza a szemlélődést, a meditációt az aktív cselekvéssel szemben. Ennek egyik szélsőséges példája Oszlopos Simeon volt (szül. 389 körül), aki egy három méter magas, négy négyzetméternyi alapterületű oszlopon töltötte el élete utolsó részét. A *gjána* tehát „kiszállás” abból az anyagi világban folyó küzdelemből, aminek az általános célja az érzéki, testi boldogság.

A *bhakti* túllép a *karma* és a *gjána* felfogásán, mintegy szintetizálva ezeket. Nem buzdít világias tettekre, de nem is akar pusztán megtagadni minden cselekvést. A *bhakti* szintjén megjelenik a „tétlenség a cselekvésben” (Bg. 4.18). A tetteket ugyanis e szemléletmód követői Istennek szóló felajánlásként végzik, s mivel a hívők Isten akarata szerint cselekszenek, tetteik sem jó, sem rossz visszahatást nem vonnak maguk után. A *bhakti* követői a világ tárgyait nem az élvezet forrásának tekintik, mint a *karmában*, de nem is vetik el azokat, mint a *gjána* esetében, hanem Isten, a valódi birtokos és irányító szolgálatában alkalmazzák. Ez a *bhakti-jóga*, az Isten iránti önzetlen, szeretetteljes odaadó szolgálat. Itt nincs semmiféle önzés: a követő nem vágyik sem az érzéki élvezetre, sem a világból való felszabadulásra — egyetlen vágya a Legfelsőbb Személy elégedettsége, és ennek érdekében tevékenykedik.

A *bhaktit*, az Isten iránti tiszta odaadást a Krisna-hívők által követett szentírások és nagy tanítómesterek egyaránt a vallásosság legmagasabb szintjeként írják le. A XVI. században élt Rúpa Goszvámi így határozza meg ezt *Az odaadás nektárja* című írásában: „Az *uttamá-bhakti*, vagyis az Istenség Legfelsőbb Személyiségének, Srí Krisnának szóló tiszta odaadás az Úrnak kedvező módon végzett odaadó szolgálatot foglalja magában. Ennek az odaadó szolgálatnak mentesnek kell lennie minden külső indítéktól, a gyümölcsöző *karmától*, az imperszonalista *gjánától* és minden más önző vágytól.”²⁸

A *gaudiya* (bengáli) *vaisnavizmus* tehát pontosan meghatározza a *bhaktit*, elhatárolja a *karma* és a *gjána* elemeitől, és ennek a tiszta *bhaktinak* az elérését tűzi ki célul. Ez a lényege a XV–XVI. században élt Csaitanja Maháprabhu tanításainak, melyek a mai Krisna-tudatú hívők vallásának lényegét is képezik.

Persze a *bhakti* sem csupán indiai jelenség, hanem felbukkasásával a világ minden nagy vallásánál találkozunk. Kifejezetten *bhakti*-alapú például Jézus Krisztus tanítása, és a kereszténységen belül különösen domináns ez a jelleg például Assisi Szent Ferenc életében és tanításában.

A *karma*, a *gjána* és a *bhakti* elemei azonban ritkán jelentkeznek teljesen elkülönülten – a legtöbb vallásos folyamatban ezeknek sajátos kombinációjával találkozunk. A világ vallásait át- meg átszövik a *karma*, a *gjána* és a *bhakti* elemei.

A Krisna-tudatú hívők más vallásokhoz való viszonya logikusan következik az eddigiekből. Mivel a gyümölcsöző tettek, az öncélú lemondás és a tiszta odaadás formái az Indián kívüli vallásokban és ideológiákban is megtalálhatók, a vallások értékelését ezeknek a motivációknak az aránya határozza meg. A val-

²⁸. Bhaktivedanta Swami Prabhupáda, A. C.: A tanítások nektárja. The Bhaktivedanta Book Trust, 1990. 32.

lásosságnak ez a szektásságtól mentes, objektív megközelítése nem biztosít előnyt egyetlen helyhez vagy időhöz kötött vallásnak sem, de nem is hagyja jóvá a hit mindenféle megnyilvánulását. Isten olyan mértékben nyilvánítja ki Magát az embernek, amilyen mértékben az meghódol Előtte és szolgálja Őt.

A *bhakti* (Isten önzetlen, szeretetteljes szolgálata) a lélek eredeti, természetéből fakadó tevékenysége, s a vallás célja – kultúrától, nyelvtől és földrajzi helytől függetlenül – ennek a tevékenységnek a felébresztése. E szerint tehát bármely vallást, sőt világnézeti hovatartozástól függetlenül bárkit a tiszta *bhakti*hoz való közelsége szerint lehet értékelni. A vallásos élet alapját, az Isten előtti meghódolást és annak négy alapelvét, a lemondást, a tisztaságot, a kegyességet és az igazmondást bármely hit hívei követhetik. Ezek szem előtt tartása és követése az ő esetükben éppúgy lelki fejlődést eredményez, mint a védikus irodalomra támaszkodó hívők körében.

Milyen a gyakorlata?

A közvéleménykutató intézetek olykor arra kéri az embereket, hogy sorolják be magukat vallásosság szempontjából három kategória valamelyikébe. Egy ilyen felmérés során az embereknek kevesebb, mint negyede nyilatkozta azt, hogy (1) teljesen vallástalan, ateista lenne. Nagyobb számban voltak azok, akik (2) egy bizonyos vallás aktív követőjének vallották magukat. A legtöbben azonban azt a kategóriát választották, hogy (3) „vallásos vagyok, a magam módján.” Tulajdonképpen kétféle dolgot jelenthet az, ha valaki „a maga módján” vallásos.

a) Valaki elfogadja egy vallás tételeit – általában azét, amelyikbe beleszületett – de vallásossága nem nyilvánul meg a mindennapokban (például nem jár templomba), hanem hite „belső ügy” marad.

b) Az is lehetséges, hogy valaki nem egy bizonyos vallás nézeteit osztja, hanem valamiféle saját filozófiát alkot, és ezt nevezi a saját vallásának. Ez a filozófia létrejöhet úgy, hogy valaki megpróbálja a vallások közös elemeit megtalálni, s így egyfajta szinkretista álláspontot alakít ki. Mondjuk, elfogadja azt az állítást, hogy „van Isten”, de a részleteket illetően nem kötelezi el magát egyik hitrendszernek sem, vagy saját maga alkot egy egyéni „teológiát”.

Az *a* és *b* pontban leírt felfogások közös jellemzője, hogy e maguk módján hívők külsőleg nem mutatják jelét a vallásosságnak. A vallások hagyományos felfogása szerint azonban a vallás nem csak egy gondolkodási rendszert jelent, hanem egy ehhez tartozó életmódot és lelki gyakorlatot is. Tehát vallás=hit+hitélet. A maguk módján hívő emberek eszerint a meghatározás szerint nem is igazán tekinthetők vallásosnak, hiszen a hitből fakadó tevékenységek az ő esetükben gyakorlatilag teljességgel hiányoznak. A hagyományos vallások további kritikája a *b* pontban leírt hozzáállással szemben az, hogy az egyénileg kreált gondolatok – amelyek nem állnak összhangban a kinyilatkoztatással – nem vezethetnek el a vallás céljához. Vagyis az Igazság megismeréséhez nem az egyéni intellektuális erőfeszítések, hanem a szentírások, illetve – egyes vallások felfogása szerint – a szent tanítók juttatják el az embert.

Elmélet és gyakorlat a vaisnava tradícióban

A védikus irodalom szemléletében a vallásosság tisztasága nem csak az Abszolútról szóló világos felfogást foglalja magában, hanem ezzel egyidőben az aktív vallásgyakorlatot, sőt az isteni parancsokkal összhangban álló mindennapi életet követeli meg. Ebben a felfogásban a hit és a vallás művelése nem korlátozódik a nap vagy a hét egy bizonyos időszakára, hanem még az

élet apró tevékenységeitől is elválaszthatatlan. A szakralitás és a mindennapok efféle szoros kapcsolatát sok hagyományos vallásos kultúrában megfigyelhetjük. Ezekben a kultúrákban nem csak a templomi tevékenységek mikéntje van meghatározva, hanem az is, hogy hogyan kell gyakorolnunk az élet akár olyan jelentéktelennek tűnő apróságait, mint hogy kezét mosunk, vagy éppen eszünk – annak érdekében, hogy ezek a tettek támogassák a vallásos gyakorlatunkat, és emlékeztessenek a vallásunk által meghatározott életcélra.

A vaisnava szentírások természetes és logikus követelménye, hogy aki ezt a vallásfilozófiát követi, annak élete harmonizáljon a védikus alapelvekkel. Említettük már a kötőerőket, melyek minden dolgot befolyásolnak az anyagi világban, és láttuk, hogy milyen befolyással lehetnek a kötőerők a vallás terén. Arra a következtetésre jutottunk, hogy az igazán hatékony, gyors lelki fejlődést előidéző vallási gyakorlat az, amelyre a *jóság* kötőereje jellemző. Mindennek a következménye, hogy a vallási gyakorlat – és a mindennapi élet – tetteit e kötőerőnek megfelelően kell végezni. Említsünk néhány példát a jóság kötőerejében végzett tettekre.

A napszakok közül a hajnalt, a reggelt tartják a jóság képviselőjének, ezért egy törekvő vallásos személynek javasolt a Nap megjelenése előtt vagy azzal együtt felkelnie. Természetesen a – testi és szellemi – tisztaság is fontos szempont, ezért elengedhetetlen a rendszeres tisztálkodás, ami a vaisnava papok (*bráhmanák*) esetében napi háromszori zuhanyozást is jelenthet. A táplálkozás szintén döntő befolyással van az ember tudatára: a jóság kötőerejében gyakorolt, a lelki fejlődés érdekében történő étkezés a védikus kultúrában csakis vegetáriánus lehet. Ezek az ételek „meghosszabbítják az életet, megtisztítják az emberi létet, erőt, egészséget, boldogságot és elégedettséget adnak... lédúsak, táplálóak, és örömmel töltik el a szívet”. (Bg. 17.8)

A vallási tanítók, a bráhmanák társadalmi osztályára a jóság kötőereje a jellemző, s hogy ez miként tükröződik a viselkedésükben, életmódjukban, arról a Gítá így szól: „A bráhmanák munkáját az alábbi, természetükből adódó tulajdonságok jellemzik: nyugodtság, önfegyelmezés, vezeklés, tisztaság, béketűrés, becsületesség, tudás, bölcsesség és vallásosság.” (Bg.18.42) Mivel azonban a Gítá kijelentései általános érvényűek, nem állíthatjuk azt, hogy ezek a tulajdonságok csak a védikus kultúra egy bizonyos osztályára jellemzőek. Inkább azt mondhatjuk, hogy az eredményes lelki életnek a világ bármely részén ezeket a *gyakorlati* elemeket is tartalmaznia kell (nyugodtság, önfegyelmezés, stb...) ahhoz, hogy hitélete valóban hatékony legyen. Bár a Krisna-hívők az általuk gyakorolt életmódot tartják a legcélravezetőbbnek, a más vallású hívőket nem szándékoznak eltéríteni gyakorlatuktól, hanem saját vallásuk minél mélyebb megértésére és őszinte gyakorlására bátorítják őket. A védikus írások üzenetét pedig igyekeznek eljuttatni azokhoz az emberekhez, akik nem rendelkeznek szilárd erkölcsi és vallási alapállással.

A vallás univerzális elvei

A vallás mindennapi gyakorlatban megnyilvánuló elveiről a *Srímád-Bhágavatam* ad leírást. Így ír A. C. Bhaktivedanta Swami Prabhupáda a négy legfontosabb alapelvről, és arról, hogy miként lehet azokat átültetni a gyakorlatba:

„A vallás alapelveit, amelyek a *lemondás*, a *tisztaság*, a *kegy* és az *igazmondás*, [...] bármely hit hívei követhetik. Nincs szükség arra, hogy valaki hinduból mohamedánná, kereszténnyé vagy valamilyen más hitűvé és így hitehagyottá váljon, és ne kövesse a vallás elveit. A Bhágavatam vallás arra ösztö-

nöz, hogy kövessük a vallás elveit. A vallás elvei nem egy bizonyos hit dogmái vagy szabályai. Az ilyen szabályozó elvek eltérőek lehetnek az időnek és a helynek megfelelően. Az embernek látnia kell, hogy elérte-e a vallás célját. Nem jó, ha csupán a dogmákhoz és a szabályokhoz ragaszkodunk, a valódi elvek elérése nélkül.” (Bhág. 1.17.32. magy.)

„A vallás elvei nem dogmákon vagy emberek alkotta szabályokon alapulnak, hanem a négy elsődleges szabályozó elven, melyek a *lemondás*, a *tisztaság*, a *kegy* és az *igazmondás*. Az embereknek már gyerekkoruktól kezdve ezeknek az elveknek a követését kellene tanulniuk. A *lemondás* azt jelenti, hogy önként elfogadunk olyan dolgokat, amelyek esetleg nem nagyon kényelmesek a test számára, de hasznosak a lelki megvalósítás szempontjából. Ilyen például a böjt. Ha kéthetente vagy hetente koplalunk, az egyfajta lemondást jelent, amelyet önként elfogadunk kizárólag a lelki megvalósítás érdekében, és nem politikai vagy más céllal. [...] Hasonlóan a *tisztaság* is szükséges mind az elme, mind a test számára. Az egyszerű testi tisztaság is segít valamilyen mértékben, az elme tisztasága azonban elengedhetetlen, s ez annak az eredménye, ha a Legfelsőbb Urat dicsőítjük. Senki sem tisztíthatja meg az elméjében összegyűlt szennyeződést a Legfelsőbb Úr dicsőítése nélkül. [...] A büszkeség – legyen az jogos vagy alaptalan – elpusztítja a lemondás eredményét, a nők társasága iránti túlzott ragaszkodás elpusztítja a tisztaságot, az alkohol és a kábítószer rabsága következtében megszűnik a kegy, a rengeteg hazug propaganda pedig az igazmondásnak vet véget. A bhágavata-dharma feltámasztása attól mentheti meg az emberi civilizációt, hogy a legnagyobb szörnyűségeknek essen áldozatul.” (1.17.25. magy.)

Egyszóval a Bhágavatam filozófiája felhívja a figyelmet a vallás univerzális elveire, és figyelmeztet minket, hogy ne tulajdonítsunk túlzott jelentőséget a vallások közötti kulturális eltér-

réseknek. Lássuk meg inkább a hiteles vallások közös alapját képező örök elveket, és ezek érvényesítésére törekedjünk. A jelenlegi, vallási ellentétekkel és harcokkal tűzdelt világban hasznos lenne eltűnődni ezen a javaslaton.

A fenti erkölcsi alapelvek valójában az összes, hosszú tradícióval bíró vallás tanításaiban fellelhetők. Nem is az a kérdés, hogy jelen vannak-e ezek az elvek egy bizonyos vallásban, hiszen a legtöbb vallás magas szintű erkölcsi tanításokkal rendelkezik, hanem inkább az, hogy milyen mértékben követik az előírásokat a tanítók, illetve a hívek. Mennyire következetesek, mennyire hűségesek vallásuk előírásaihoz?

A víz, a bor és a prédikálás

A történelmi tapasztalatok azt mutatják, hogy bár a tisztaság, a kegyesség, a lemondás és az igazság alapelvei a legtöbb vallás gyökereinél fellelhetők (ha éppen nem is ebben a megfogalmazásban), az idő múlásával az alapelvek mindennapi követése csorbát szenved. Eleinte csak kicsit változnak, átdefiniálódnak a fogalmak, később azonban a sok kicsiből már jelentős eltérés alakul ki, így az adott vallás eltávolodik eredeti céljaitól és gyakorlatától. Akár a hajóskapitány: lehet, hogy valamikor a kezdetben csupán egyetlen fokkal tér el a jó útiránytól, néhány ezer kilométer után azonban már egy másik földrészen találja magát...

Mindezért a védikus irodalom azt tanácsolja, hogy egy vallás megítélésénél vegyük figyelembe, hogy az adott hit követői mennyire élnek összhangban a saját tanításaikkal, illetve a vallás – fentebb említett – általános elveivel. Arra a jelenségre, amikor jelentős eltérés mutatkozik egy vallásos ember szavai és tettei között, a „vizet prédikál és bort iszik” szólással szoktak

utalni. A „víz” egy vallás tisztaságára, őszinteségére, szennyezetlenségére utal – a „bor” pedig minden olyan eltérésre, szennyeződésre, amely megváltoztatja egy vallás eredeti mondanivalóját és gyakorlatát, elhomályosítja annak célját.

A szanszkrit nyelvben a *prácsár* szó a beszédre utal. Az *ácsár* kifejezés pedig egy ember viselkedését jelenti. A kiemelkedő vallási tanítókat ezen a tradíción belül az *ácsárja* megnevezéssel illetik, ami azt jelenti, hogy „példamutatással tanít”. A vaisnava gyakorlatban tehát a szavak, a mégoly magasztos tanítások is csak a cselekedetekkel, a gyakorlati példamutatással karöltve nyerik el valódi értéküket.

A tisztaság az erő

Az eddigiek összefoglalásaként megállapíthatjuk, hogy a védikus vallásszemléletben nagy szerepet játszik, hogy milyen mértékben vannak jelen egy adott tanításban a vallás örök elvei (kegyesség, igazságosság, lemondás és a tisztaság). Egy vallás jelentőségét nem pusztán a követők vagy a templomok száma szabja meg. Akkor számít igazán értékesnek, ha a hívők tisztán, eltérés nélkül keltik életre a szentírásokba foglalt elveket és utasításokat. A tisztaság az erő.

A tiszta vallásgyakorlat büntelenséget jelent, ami azt jelenti, hogy valaki nem követ el olyan tetteket, amelyet az isteni törvények elítélnek. A helytelen tettek ugyanis szenvedést eredményeznek, s ezáltal az anyagi világhoz láncolnak – a vallás célja pedig éppen az, hogy kiszabadítson minket e világból.

A vallásgyakorlat a rituálék, lelki gyakorlatok végzését is magában foglalja. Ám ezeket is lehet a végső cél tudatában vagy csupán mechanikusan, valódi értelmükről megfeledkezve végezni. Sríla Prabhupáda ezt a példát említi ezzel kapcsolatban:

„Néhány vallásos folyamat azt mondja, hogy az ember bármilyen bűnt elkövethet, de aztán menjen el a templomba, gyónjon meg egy papnak, s akkor megszabadul minden bűntől. Ezért az emberek egyre csak bűnt követnek el és gyónnak, bűnt követnek el és gyónnak, újra meg újra... Ha meggyónod, hogy ‘ilyen meg ilyen bűnt követtem el’, akkor miért követed el újra? Ha egy zsebtolvaj meggyónja, hogy lopott, a gyónásának köszönhetően megszabadul bűnétől. De azt jelenti-e ez, hogy megint ki kell mennie az utcára, hogy folytassa a zsebtolvajkodást? Ehhez szükség van egy kis intelligenciára. Nem szabad azt gondolnunk, hogy mivel a gyónás megszabadított minket a bűnöktől, továbbra is bűnöket követhetünk el, aztán megint meggyónhatjuk, és megszabadulhatunk tőlük. A gyónásnak nem ez a célja.”²⁹

A *Srímada-Bhágavatam* az elefánt fürdéséhez hasonlítja az eféle vallásgyakorlatot: az elefánt bemegy a folyóba fürödni, utána azonban ismét meghemperedik a porban... Mi haszna az ilyen fürdésnek?

Befektetés és örök haszon

E helyen ismételten hangsúlyoznunk kell, hogy nem egyes vallások dicséretéről vagy mások bírálatáról beszélünk. A védikus irodalom látásmódja univerzális. Általános elveket ismertet, amelyeket minden valláson belül gyakorolni lehet, és felhívja a figyelmet azokra a veszélyekre, amelyek bármely vallás gyakorlóit fenyegetik. Tehát ha valaki megérti saját vallása lényegét, és betartja utasításait, akkor ugyanúgy lehet „jó hívő”, akár

²⁹ Bhaktivedanta Swami Prabhupáda, A. C.: A tökéletesség útja. Bhaktivedanta Book Trust, 1996. 110.

mohamedán, akár zsidó, akár keresztény, akár hindu az illető. Ha viszont nem hűen követi vallása elveit, akkor gyakorlata mindenképpen hibás és képmutató – függetlenül attól, hogy melyik vallási kultúrában él.

A vaisnava vallásfelfogásban egy vallásos személy lelki fejlettsége arányban áll a hívő lelki gyakorlatának komolyságával. A *Bhagavad-gítában* Krisna a következőképpen deklarálja ezt az elvet: „Mindenkít aszerint jutalmazok meg, amilyen mértékben átadja magát Nekem.” (Bg 4.11) Vagyis a vallásos élet sikerének mércéje az, hogy az ember milyen mértékben hódol meg Isten előtt. Erről pedig pontosan árulkodnak az ember mindennapi cselekedetei. Természetesen sokféle módja létezik Isten szolgálatának (hallani és beszélni Róla, emlékezni Rá, a munkánk gyümölcsét az Ő szolgálatára fordítani, imádkozni stb). A vaisnava mérce szerint egy ember vallásosságának mélysége attól függ, hogy milyen mértékben töltik ki az életét ezek a tettek, és milyen mértékben más, anyagi cselekedetek. A tiszta szinten csak az Istenszeretetre jellemző tettek mutatkoznak meg, az ennél alacsonyabb szinteken pedig kisebb-nagyobb mértékben az anyagi tettek dominálnak.

Isten birodalmába (az öröklét, a tudás és a boldogság otthonába) azok léphetnek be, akiknek tettei arról árulkodnak, hogy Isten iránti feltétlen szeretetüknek köszönhetően már semmilyen anyagi vágy nem köti őket ehhez a világhoz. Akik nem érték el ez odaadásnak ezt a fokát, azoknak újra meg kell születniük az anyagi világban.

A nem tökéletes lelki gyakorlat példaként megemlíthetjük a *Srímád-Bhágavatam* egyik történetét, amely Bharata Maharájáról, egy nagy királyról szól. A király az erdőbe vonult, hogy fejlődjön a lelki tudás és megvalósítás terén. Jól haladt ezen az úton, és lelki gyakorlatai eredményeképpen felébredt a szívében a Legfelsőbb Úr iránti szeretet. Azonban egy véletlen foly-

tán ragaszkodni kezdett egy őzgidához, és mikor meghalt, teste elhagyása közben ez az őzike járt az eszében. A *Bhagavad-gítá* szerint: „Amilyen létállapotra emlékezik az ember teste elhagyásakor, azt éri majd el kétségtelenül.” (Bg. 8.6) Ennek megfelelően Bharata Maharádza őzként született meg következő életében. Az ezt követő életében újra emberi testet kapott, s ekkor már elérte a végső tökéletességet, és visszatért a lelki világba.

E történetből megérthetjük, hogy a lelki fejlődés ösvényén tett lépések nem vesznek kárba. Amilyen szintet elér az ember az egyik életében, a következő életében ugyanonnan folytatja – a lelki fejlődés érdekében tett erőfeszítések tehát soha nem hiábavalóak. Az emberi létüket elvesztegető lelkek ideiglenesen alacsonyabb létformába süllyednek, majd a lélekvándorlás lépcsőzetes folyamatában újra felemelkednek az emberi szintre, s újra lehetőséget kapnak a tökéletesség elérésére. Ha pedig valaki fejlődött lelkiileg emberi életében, ám nem jutott a lelki tökéletesség állapotába (amely lehetővé tenné visszatérését Istenhez), akkor egy újabb, kedvező emberi születéssel kap lehetőséget a tisztulási folyamat befejezésére. Minden lélek újra és újra lehetőséghez jut egy emberi testben – s hogy ki milyen mértékben él ezzel a lehetőséggel, az az illető szabad akaratától függ.

A hívők által bemutatott vallásos tettek önmagukban nem elegendőek a felszabaduláshoz, a lelki ég eléréséhez, szó sincs tehát „önmegváltás”-ról. A fejlődéshez elengedhetetlenül szükséges a lelki életben fejlettebb személyek, a lelki tanítómester, és végső soron Isten kegye. Mindkettőre szükség van: az egyén saját erőfeszítésére és a felsőbb szintről származó segítségre. Egy kútba esett ember nem sok dolgot tud tenni a saját érdekében. Azonban ha valaki ledob neki egy kötelet, akkor belekapaszkodhat, és így kiszabadulhat szorult helyzetéből. A „kút” anyagi világbeli helyzetünket szimbolizálja, a kapaszkodás egyéni erő-

feszítésünket, a fentről jövő segítség pedig a lelki tanítók és Isten közreműködését. Ha nem kapaszkodunk bele a kötélbe, akkor hiába áll rendelkezésünkre a lehetőség, az isteni kegy kihasználatlan marad. Ha viszont nem segítenek felülről, vagyis nincs ott a kötél, akkor saját erőfeszítéseink mind hiábavalóak. A vallásgyakorlat sikeréhez mindkettőre szükség van.

Mi a vallás célja?

A védikus irodalom pontosan meghatározza, hogy mi a vallásos élet alapvető célja. Emellett részletesen analizálja azt is, hogy milyen más célkitűzések kerülhetnek a vallásos emberek látókörébe, és téríthetik el a híveket a valódi céltól.

A védikus irodalom világos leírása szerint a vallás egyértelmű célja nem más, mint hogy a vallásgyakorlók testük elhagyása után visszatérjenek Istenhez, és örök lelki testükben mindörökké Vele éljenek: „A definíció szerint vallás az, ami összekapcsol bennünket Istennel. Ha nem tudunk általa kapcsolatba kerülni Istennel, akkor nem vallás. Azt is jelenti, hogy kutatunk Isten után, megértjük Istent, s kapcsolatot alakítunk ki Vele – ez a vallás.”³⁰ Tehát a lelkeknek emberi életük során tudást kell szerezniük Istenről, és ki kell fejleszteniük az Iránta érzett, elfelejtett szeretetüket. Az e szeretet felébresztését és kifejezését célzó tevékenységet nevezik *odaadó szolgálatnak*. Az ilyen önzetlen odaadó tevékenység a vallásos megnyilvánulások legtökéletesebb formája.

A *Srímád-Bhágavatam* elején a következő kérdés hangzik el a nagy tekintélyű Szúta Gószvámíhoz azzal kapcsolatban, hogy végső soron mit kérnek tőlünk a szent könyvek:

³⁰. Bhaktivedanta Swami Prabhupáda, A. C.: A bölcsesség királya. Bhaktivedanta Book Trust, 1994. 24.

„Oly sokféle írás van, s mindegyik számtalan kötelességet ír elő, amelyeket csak különféle részleteik hosszú évekig tartó tanulmányozása után lehet elsajátítani. Ezért, óh, szent, kérünk, emeld ki és magyarázd el mindezen írások lényegét, minden élőlény javát szolgálva, hogy e tanítás elégedettséggel töltsd el szívüket!” (Bhág. 1.1.11)

A válasz meghatározza a legmagasabb rendű vallásos tevékenységet: „Az emberiség legmagasabb rendű hivatása (dharmája) az, amely által az ember eljuthat a transzcendentális Úrnak végzett szeretetteljes odaadó szolgálatig. Ennek az odaadó szolgálatnak töretlennek kell lennie, valamint mentesnek minden indítéktól, hogy teljes elégedettséget nyújtson az önvalónak.” (Bhág. 1.2.6)

A Bhágavatam egy másik helyen a következőképpen ír a vallás céljáról: „A kinyilatkoztatott írásokban a tudás végső célja Srí Krisna, az Istenség Személyisége. Az áldozat bemutatásának az Ő elégedettségét kell szolgálnia, a *yoga* célja az Ő felismerése, s végső soron minden gyümölcsöző cselekedetet egyedül Ő jutalmaz. Ő a legmagasabb rendű tudás, és a szigorú lemondásokat az Ő megismerése érdekében hajtják végre. A vallás [dharma] nem más, mint a Neki végzett szerető szolgálat. Ő az élet legfőbb célja.” (Bhág. 1.2.28–29)

A *Bhagavad-gítá* is megerősíti, hogy az odaadó szolgálat filozófiája és gyakorlása a lelki élet csúcsa: „Ez a tudás a bölcsesség királya, a legnagyobb titok az összes titok között. Ez a legtisztább tudás, örökkévaló, örömmel végezhető és a vallás tökéletessége, mert megvalósítása által közvetlen tapasztalatot nyújt az önvalóról.” (Bg. 9.2) A parányi lelkek önzetlen szolgálata az, ami Istent leginkább elégedetté teszi, és ugyanakkor e tettek által a szolgálatot végzők is tökéletesen boldoggá válnak. Ami Istennek jó, az mindenkinek jó.

A *Srímád-Bhágavatamot* éppen azért tekintik a védikus irodalom különleges részének, mert csupán a vallásosság e legmagas-

sabb szintjével foglalkozik: „Teljes mértékben elvetve minden anyagi célú vallásos cselekedetet, e *Bhágavata-purána* a legfelsőbb igazságot tárja fel, amelyet csak a tökéletesen tiszta szívű *bhakták* [hívők] érthetnek meg.” (Bhág. 1.1.2)

A védikus szentírások más részei azonban az anyagi motivációkkal összekeveredett vallásosság négy típusával is foglalkoznak. Az utóbb idézett Bhágavatam vers magyarázatában a következők állnak ezzel kapcsolatban: „A vallás négy alapvető területet foglal magába: a jámbor tetteket, a gazdasági fejlődést, az érzékek kielégítését, végül pedig a felszabadulást az anyagi kötöttség alól. A vallástalan élet barbár állapot; az emberi élet a vallással kezdődik. Az evés, az alvás, a védekezés és a párzás az állati élet négy alapelve, amely megtalálható mind az állatoknál, mind az embernél. A vallás azonban csakis az emberre jellemző, különleges tevékenység. Vallás nélkül az emberi élet nem különb az állati létnél, így minden emberi társadalomban megfigyelhető a vallásnak valamilyen formája, amelynek célja az önmegvalósítás, és amely ember és Isten örök kapcsolatára mutat rá. Az emberi civilizáció alacsonyabb szintjein folytonos harc dül az anyagi természet fölötti uralomért, más szóval szakadatlan a versengés az *érzékek kielégítéséért*. Ilyen tudat által vezérelve fordul az ember a vallás felé, s így csupán azért hajt végre jámbor vagy vallásos tetteket, hogy *anyagi haszonra* tegyen szert. Ha azonban ehhez az anyagi nyereséghez más úton is hozzájuthat, az úgynevezett vallást nyomban elutasítja. Ez történik a modern civilizációban. Az ember anyagi téren gyarapszik, ezért nem érdekli a vallás. A templomok, mecsetek szinte üresek. Az embereket jobban érdeklik a gyárak, az üzletek és a mozik, mint a vallásos helyek, amelyeket elődeik építettek. Ez bizonyítja, hogy a vallást csakis *anyagi nyereségért* gyakorolják, hiszen szükség van rá az *érzékielégítéshez*. Amikor valaki belefárad az érzékielégítés utáni hajszába, a *felsza-*

badulás felé fordul, s azzal próbálkozik, hogy eggyé váljon a Legfelsőbb Úrral. Következésképpen ezek a szintek csupán az érzékielégítés különböző formái.

A Védák az előbb említett négy tevékenységet írják elő szabályozott módon, annak érdekében, hogy ezek ne vezessenek túlzott versengéshez az érzékielégítésért. A *Srimad-Bhágavatam* azonban transzcendentális minden érzékielégítésre irányuló cselekedethez képest.”

A védikus irodalom tehát négy csoportba sorolja a vallási élet világias összetevőit, amelyek többé-kevésbé akadályozzák Istent tiszta, önzetlen szolgálatát. A négyféle anyagi célt szanszkrit terminusokkal a következőképpen hívják: *dharma* (a szó ebben a jelentésében jószándékú, de evilági jámbor tetteket jelent), *artha* (gazdasági fejlődés), *káma* (az érzékek kielégítése) és *móksha* (felszabadulás az anyagi világ kötöttségei alól). A vallásos emberek vágyait e négyféle cél elérésére a vallásos élet nem tiszta motivációinak tekintik. Igaz ugyan, hogy egyes védikus írások ezekkel kapcsolatos útmutatást is tartalmaznak, ezeknek azonban nem az a céljuk, hogy bátorítsák az ilyen tetteket, hanem hogy távol tartsák az emberek a még bűnösebb cselekedektől, s így fokozatosan hozzásegítsék az embereket a vallásosság egyre magasabb szintjeinek eléréséhez. Az eszményi vallásosság szempontjából tehát nem tekinthető tökéletesnek, ha valaki anyagi célokért imádkozik vagy adakozik: például azért, hogy sikeres legyen az élet valamely területén, egészségessé váljon, sikeresen vizsgáljon, előléptessék és így tovább. Az igazi ima, az igazi adomány és az igazi szolgálat mentes mindenféle személyes érdektől: egyedüli célja a Legfelsőbb Személy elégedetté tétele.

A vallás felé forduló emberek teológiai tudásuk hiánya és szívküszennyezettsége miatt általában nem képesek rögtön a legmagasabb szinten cselekedni. A *Bhagavad-gítá* szerint négyféle

indíttatással fordulnak az emberek Isten felé. Krisna ezt mondja: „Óh, Bháraták legjobbjai! Négyféle jámbor ember kezd hozzá odaadó szolgálatomhoz: a szenvedő, a gazdagságra vágyó, a kíváncsi, és aki az Abszolútról szóló tudás után kutat.” (Bg. 7.16) E vers szerint a kezdő istenhívők négy csoportba sorolhatók aszerint, hogy milyen okból fordultak a vallás felé: (1) akik boldogtalanok, (2) akik pénzszerűben vannak, (3) akik kíváncsiak és (4) akik az Abszolútról szóló tudás után kutatnak. Ezek az emberek különféle körülmények hatására fordulnak a Legfelsőbb Úrhoz, vallásosságuk azonban nem tekinthető tökéletesen tisztának, mivel szolgálatukért cserébe vágyaik teljesülését akarják. E négyféle motiváció ugyanakkor nem ítéltető teljesen helytelennek, hiszen ez jelenti a kezdetét annak, hogy valaki a Legfelsőbb felé fordul. Vallásos gyakorlatuk során lehetőleg mindegyiküknek meg kell próbálnia megérteni és elérni a vallásosság önzetlen, anyagi céloktól mentes szintjét.

Az önzetlen odaadó szolgálat, a *bhakti* a lelki élet végső állomása. Ennek kibontakozását azonban sok tényező akadályozza: tudásunk hiányosságai, a ránk ható kötőerők, személyes vágyaink és gyengeségeink. Ezek hátráltatnak abban, hogy átadjuk magunkat a Legfelsőbbnek. Lelki fejlettségünk mértéke attól függ, hogy mennyire sikerült magunk mögött hagyni a tiszta odaadás útjában tornyosuló akadályokat. A megfelelő folyamat követésével az ember fokozatosan úrrá lehet a nehézségeken, és a lelki szeretet egyre magasabb szintjeit tapasztalhatja meg.

Lépésről lépésre közelebb Istenhez.

Ki szereti Istent?

A következő beszélgetés 1971. augusztus 14-én Londonban zajlott le Ó Isteni Kegyelme A. C. Bhaktivedanta Swami Prabhupáda, és egy hozzá érkezett vendég között.

Srila Prabhupáda: Mi az Isten-tudatot prédikáljuk. Isten, Ó Isten. Nem keresztény, nem hindu, nem mohamedán. Mozgalunk az istenszeretetet prédikálja. Vagyis nem számít, milyen vallást gyakorol valaki, csak az a lényeg, hogy van-e szeretete Isten iránt.

A *bhágavata-dharma* meghatározása a következő: *sza vai pumszán paró dharmó jató bhaktir adhóksadzse*. Első osztályú vallás az, melynek követői istenszeretővé válnak. Nem az a fontos, hogy ki milyen vallást követ, hanem hogy megtanulta-e szeretni Istent.

Vendég: Tehát ti nem próbáltok meg más vallású embereket áttéríteni?

Srila Prabhupáda: Nem. Azt tanítjuk, hogyan kell szeretni Istent. Ez minden.

Vendég: De hát mi is ugyanezt tesszük.

Srīla Prabhupáda: Igen, de meg kell néznünk, hogy valaki Istent tanulta-e meg szeretni, vagy a kutyáját [angol szójáték: a *God*, Isten, visszafelé *dog*, kutya]. Ha azt látjuk, hogy valaki csak a kutyáját tanulta meg szeretni, abból tudhatjuk, hogy az egy haszontalan vallás.

Vendég: És ezt honnan lehet tudni?

Srīla Prabhupáda: Nézd meg, hogy az illető Istent szereti-e vagy a kutyáját. Ennyi az egész. Csaitanja Maháprabhu ezzel kapcsolatban a következőket mondja:

*jugájitam niméséna
csaksusá právrisájitam
sunjájitam dzsagat szarvam
góvinda-virahéna mé*

Jugájitam niméséna, azaz: „minden pillanat tizenkét évnek tűnik”. *Csaksusá právrisájitam*: „hull a könnyem, mint a zápor”. A *sunjájitam dzsagat szarvam* szavak jelentése: „ó, minden üresnek találok”, a *góvinda-virahéna mé* pedig azt jelenti: „Isten nélkül.” Így érez egy ideális hívő.

Vagy vegyük az istenszeretet egy másik ismervét: *bhaktih parésánubhavó viraktir anjatra csa*. Ha valaki megtanulta szeretni Istent, akkor magától értetődő módon elveszíti a ragaszkodását az anyagi élvezet iránt. Az istenszeretet és az anyagi világ szeretete nem fér össze egymással. Jézus Krisztus sohasem tanácsolta azt, hogy törekedjünk anyagi gyarapodásra vagy ipari fejlődésre. Ő mindent feláldozott Istenért. Ez a bizonyíték arra, hogy szerette Istent. Az Úr Jézus Krisztust sokszor bírálták. Azt is megparancsolták neki, hogy hagyja abba a prédikálást. De Ő nem hagyta abba. Ez az igazi istenszeretet. Ő mindent feláldozott.

A lényeg az, hogy az Úr Jézus Krisztus követői bizonyára szintén ezen az állásponton vannak. Tehát ez alapján lehet eldönteni. Mi azt mondjuk, hogy az ember bármelyik vallás útját követheti. Mindegy, hogy melyikét. Csak az a fontos, hogy tanulja meg szeretni Istent. Ez a mi propagandánk.

Ha valaki komolyan eltökéli, hogy szeretni akarja Istent, akkor nem számít, hogy milyen módon fogja újraéleszteni magában ezt a szunnyadó szeretetet. Ha az ember jó matematikus akar lenni, nem számít, hogy melyik kiváló egyetemen szerez diplomát. A diákok közül sokan például külföldre mennek tanulni.

Tehát ha valaki szilárdan elhatározza, hogy megtanulja szeretni Istent, akkor nem számít, milyen módon sajátítja el ezt a művészetet. Nem jelenthetjük ki, hogy „ó, ezt a művészetet csak ezen az egyetemen tudom megtanulni”. Nem, bármelyik egyetemen meg lehet tanulni. Mindegy, melyiken.

A mi elvünk tehát az, hogy megtanítjuk az embereknek, hogyan kell szeretni Istent. Azok jönnek hozzánk, akik Istent keresik. Nem számít, hogy Amerikában, Oroszországban, Afrikában vagy Kanadában élnek-e. Jönnek, és kész.

A módszer pedig egyszerű. Énekeld Isten szent nevét. Ha már ismered Isten valamelyik nevét, akkor énekeld azt. Mi ezt prédikáljuk. Nem állítjuk, hogy feltétlenül „Krisnát” kell énekelned. Ha Istennek bármelyik nevét tudod, akkor énekeld azt. Ha pedig Isten egyik nevét sem ismered, akkor énekeld azt, amelyiket mi is szoktuk, vagyis azt, hogy „Krisna”.

Az Úr Csaitanja elmagyarázza, hogy Istennek vannak nevei,

és minden nevében valamennyi energiája teljes mértékben jelen van. Azt is elmondja, hogy Isten szent neveinek éneklése nincs nehéz és szigorú szabályokhoz kötve. Bárki, bárhol, bármikor, bármilyen körülmények között énekelheti vagy ismételheti őket.

Az Úr Csaitanja egyik versében így ír: „Uram, Te kegyesen lehetővé teszed, hogy pusztán szent neved éneklése által élvezhessem társaságodat. Én azonban olyan szerencsétlen vagyok, hogy még ennek ellenére sem vonzódok hozzá.”

Mi arra oktatjuk a tanítványainkat, hogy énekeljék Isten szent neveit. Mindig maguknál hordják az imaláncukat, és amikor csak tudják, a Haré Krisna, Haré Krisna, Krisna Krisna, Haré Haré, Haré Ráma, Haré Ráma, Ráma Ráma, Haré Haré *mantrát* éneklük. Mit veszíthetnek ezzel? Még az idejük sem megy kárba, mert amíg az utcán sétálnak, addig is énekelnek. Most például itt ülök, és veled beszélgetek, de ha majd befejeztük a beszélgetést, megint a Haré Krisnát fogom énekelni.

Arra kérjük az embereket, hogy énekeljék Isten szent neveit, de sajnos ők nem hajlandóak erre. Ez nagyon szomorú, hiszen az éneklés olyan egyszerű dolog. Nem kell hozzá templomba menni, de még a pokolba vagy a mennyországba sem – Isten szent nevét bármilyen körülmények között lehet ismételni. De az emberek olyan szerencsétlenek, hogy ennek ellenére sem fogadják el ezt az egyszerű igazságot. Pedig nem kerül semmibe, és veszíteni sem lehet rajta semmit. S ha ráadásul még a hasznunkra is válik, akkor miért ne próbálnánk ki?

A szerzőről

Tasi István tanulmányait az ELTE BTK kulturális antropológia szakán végezte. Kutatási területei: a hinduizmus irányzatai; összehasonlító vallástörténet; a modern tudomány kulturális hatásai.

Lelki tanítómesterétől, H. H. Sríla Sivaráma Swami Maharádzsától 1993-ban nyert beavatást az ősi indiai vaisnava (Visnu-, Krisna-hívő) tanítványi láncolatba, Ísvara Krisna dász néven. Vallásának avatott lelkésze, a Magyarországi Krisna-tudatú Hívők Közösségének szerzetese és vallásközi kapcsolattartója. A Bhaktivedanta Hittudományi Főiskola igazgatóhelyettese. A „Szkepszis”, a tudományos kételyek lapjának és honlapjának szerkesztője.

Megjelent könyvei:

Ahol megáll a tudomány. Lál Kiadó, Somogyvámos, 1999.

A természet IQ-ja (Hornýánszky Balázssal közösen). Kornétás Kiadó, Budapest, 2002.

Kérdések és válaszok a Krisna-tudatról (szerk.) Lál Kiadó, Somogyvámos, 2002.

Elérhetőség:

Tasi István (Isvara Krisna dász)

Levélcím: 1286 Budapest, Pf. 18.

E-mail: istvantasi@freemail.hu

Egyházi honlap: www.krisna.hu

Tudományos honlap: www.szkepszis.hu

Felhasznált irodalom

Bányai János: Összkeresztény katekizmus. Szerzői kiadás, Szarvas, 1991.

Bhaktivedanta Swami Prabhupáda, A. C.: *A Bhagavad-gítá* úgy, ahogy van. The Bhaktivedanta Book Trust, 1993.

Bhaktivedanta Swami Prabhupáda, A. C.: A bölcsesség királya. The Bhaktivedanta Book Trust, 1994.

Bhaktivedanta Swami Prabhupáda, A. C.: Krisna, az Isten-ség Legfelsőbb Személyisége, Bhaktivedanta Book Trust, 1991.

Bhaktivedanta Swami Prabhupáda, A. C.: Az önmegvalósítás tudománya. The Bhaktivedanta Book Trust, 1990.

Bhaktivedanta Swami Prabhupáda, A. C.: Srí Csaitanja tanítása. The Bhaktivedanta Book Trust, 1989.

Bhaktivedanta Swami Prabhupáda, A. C.: Srímad-Bhágavatam – 1–10. Ének. The Bhaktivedanta Book Trust, 1992—95.

Bhaktivedanta Swami Prabhupáda, A. C.: A tanítások nektárja. The Bhaktivedanta Book Trust, 1990.

Bhaktivedanta Swami Prabhupáda, A. C.: A tökéletesség útja. The Bhaktivedanta Book Trust, 1996.

Biblikus Teológiai Szótár. Szent István Társulat, Budapest, 1992.

Bolberitz Pál, Dr.: Isten, ember, vallás. Ecclesia, Budapest, 1981.

Clarke, Peter B. Dr.: A világ vallásai. Medicina Könyvkiadó Rt. Budapest, é. n.

Cseri Kálmán: Református hitünk. Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Budapest, 1991.

Gál Ferenc, Dr.: Dogmatika. Az Apostoli Szentszék Kiadója, Budapest, 1990.

Gesztelyi Tamás (szerk.): Egyházak és vallások a mai Magyarországon. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1991.

Glasenapp, Helmuth von: Az öt világvallás. Gondolat, Budapest, 1981.

Hans Küng: Nincs világbéke a vallások közötti béke nélkül. Magyar Filozófiai Közlöny 1992/1.

Hart, Reverend Alvin V. P. and Satyaraja Dasa Adhikari: Krishna Consciousness and Christianity. The Bhaktivedanta Book Trust, Bombay, 1991.

A Heidelbergi Káté – A Második Helvét Hitvallás. Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Budapest, 1989.

A Katolikus Egyház katekizmusa. Szent István Társulat, Budapest, 1994.

Ladocsi G. – Mehrle T. – Nemeshegyi P. – Weissmar B.: Dogmatika, 1. rész: Isten és a teremtett világ. Budapesti Pázmány Péter Római Katolikus Hittudományi Akadémia Levelező Tanulatának Jegyzetosztálya, Budapest, 1991.

Magyar katolikus katekizmus. Szent István Társulat, Budapest, 1990.

Origenész: De Principiis. III. kötet, 5. fejezet. Edinburgh, Clark, 1867.

Puskely Mária: Szerzetesek. Zrínyi Nyomda kiadója, 1990.

Ravasz László: Kis dogmatika. Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Budapest, 1990.

Szent Biblia. Károli Gáspár fordítása. Magyar Bibliatanács, Budapest, 1991.

A. C. Bhaktivedanta Swami Prabhupáda magyar nyelven megjelent művei

A Bhagavad-gītā úgy, ahogy van

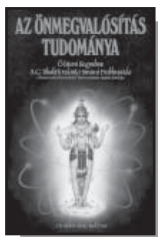
Korszakokon keresztül a világ legnagyobb elméi fordultak a Bhagavad-gītához, hogy választ találjanak benne az élet örök érvényű kérdéseire. A Gītā, melyet India lelki bölcsessége ékességének tartanak, az ember alapvető természetét, környezetét, s végül Istennel való kapcsolatát érintő mélyeséges védikus tudományt foglalja össze.

976 oldal, kötve, **Ára: 1750 Ft**

Śrīmad-Bhāgavatam (1–10 Ének)

E tizennyolcezer versből álló monumentális alkotás, melyet „a védikus irodalom fája érett gyümölcsének” neveznek, a védikus tudás legteljesebb és leghitelesebb magyarázata. *kötetenként 800–1200 oldal, kötve, színes illusztrációkkal*

Az önmegvalósítás tudománya

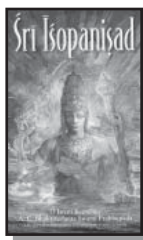
Interjúk, előadások, esszék és levelek érdekfeszítő, megannyi tudnivalót rejtő gyűjteménye az önmegvalósítás tudományáról.
368 oldal, ára: 1000 Ft

A tökéletesség útja

Ebben a könyvben a szerző a jógáról ír, de nem arról a jógáról, melyet a legtöbb ember manapság jógának nevez. A tökéletesség útja rendkívül érthetően elmagyarázza a bhakti folyamatát, amely a jóga egyszerű, ám mégis teljes formája, s amely különösen korunkban célravezető.

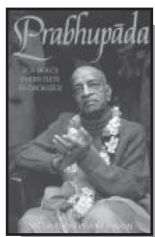
180 oldal, ára: 600 Ft

Śrī Īsopaniṣad

A Śrī Īsopaniṣad – szó szerint „a tudomány, mely közelebb visz a Legfelsőbbhöz” –, a száznegyolc Upaniṣad legragyogóbb gyöngyszeme, a személyesség univerzális természetéről szóló alapvető védikus tanításokat foglalja össze.

220 oldal, ára: 600 Ft

Satsvarupa dasa Gosvami

Prabhupāda

Egy bölcs, egy ember élete és öröksége

Satsvarupa dasa Gosvami életrajza Srila Prabhupádáról, aki megajándékozta a nyugati világot a Krisna-tudat csodálatos kultúrájával.

430 oldal, ára: 1000 Ft

A Lál Kiadó megjelent művei

Pratibha Ray

Áldozatra születtem

Egy gyönyörű királynő naplója India történelmi aranykorából, amikor az erény és hősiesség még győzedelmeskedett a gonosz erők felett. A főhős igazi kihívás a női nem részéről, az erény, a tudás, a költészet és az erő megtestesítője, akinek annyi szenvedést, sértezt, szellemi és érzelmi vívódást kellett átélnie, mint senki másnak e földön.

450 oldal, 1980 Ft

Krishna Dharma

Mahábhárata

A Mahábhárata a világirodalom legkorábbi és legterjedelmesebb eposza, melyet ma már nem csak Indiában, hanem az egész világon ismernek. A többszázezer versből álló mű a Lál Kiadó gondozásában most összesűrített formában várja a szórakozásra vágyókat.

Íme egy könyv, amely miközben cselekményével magával ragad, kezünkbe örökérvényű életbölcseességeket ad. Pándu király öt jámbor, vallásos fiának viszontagságos és kalandokkal teli életét beszéli el.

380 oldal, 1980 Ft

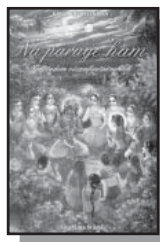

Krishna Dharma

Rámájana

A Rámájana, India ősi eposza a világ legrégibb írásainak egyike. Lenyűgözően izgalmas, mégis felemelő meséje erényről és becsületről, a jó és a gonosz harcáról, a lélek bölcsességéről, életről és halálról korszakokon keresztül megszámlálhatatlan nemzedéknek volt féltve őrzött kincse, s mind a mai napig ott él nemcsak India, de egész Ázsia népének szívében.

524 oldal, 2500 Ft

Sivarama Svami

Na paraye 'ham

„A gopik szíve olyan, akár a szeretet mennyi átlátszó vizű tava, Sri Krisna pedig e tavak vizén játszadozó fekete hattyú. Az, hogy Hari rosszul bánt a gopikkal, olyan volt, mint ennek a hattyúnak a szárnyrebbenése, mely számtalan fodrot kavart a tavacskák felszínén. Ahogy egy tófelszín tükröződései összekuszálódnak a vízen megjelenő fodroktól, úgy kavarodott fel a gopik szeretete is – emiatt aztán nem látták tisztán szeretetük tavának visszatükröződéseit.”

440 oldal, 3500 Ft

Csák Csaba

Járt-e ember a Holdon?

A szerző a holdutazás „bizonyítékait” kérdőjelezi meg, az állítólagos eseményről készült fényképek logikus és leleplező elemzése alapján.

230 oldal, ára: 570 Ft

Gaura Kirtana Das

Govinda szakácskönyve

Ez a szakácskönyv reméljük valóban könnyen megvalósíthatóvá teszi minden nyitott és kíváncsi ember számára a vegetáriánus étkezési kultúrát. Könyvünk bemutatja azt is, hogyan építsük be mindennapi táplálkozásunkba a könnyen megvásárolható alapanyagokból és fűszerekből készített új, egzotikus ízű ételeket, ősi és egyszerű főzési módszereket.

104 oldal, ára: 2950 Ft

A könyvek megrendelhetők:

Lál Kiadó

8699 Somogyvámos, Fő u. 38.

Tel.: (85) 340-130

E-mail: lal@pamho.net

